

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ
ΑΣΦΑΛΕΙΑ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ - ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ, ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ
ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ - ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ

Διπλωματική Εργασία

**«ΔΟΓΜΑ CLINTON». Η ΧΡΗΣΗ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ ΓΙΑ
ΕΙΡΗΝΕΥΤΙΚΟΥΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ. ΜΙΑ
ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ**

ΤΟΥ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΖΑΧΑΡΑΚΗ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΜΑΚΡΗΣ

Δεκέμβριος 2019

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

Ευχαριστίες

Η παρούσα διπλωματική εργασία δεν θα μπορούσε να ολοκληρωθεί χωρίς την αμέριστη συμπαράσταση της οικογένειάς μου την οποία και ευχαριστώ για την ηθική και ψυχολογική στήριξη κατά την διάρκεια της προσπάθειάς μου.

Ομοίως ευχαριστώ όλο το Διδακτικό και Διοικητικό προσωπικό του ΔΠΜΣ και ιδιαίτερα τον επιβλέποντα καθηγητή κ. Σπύρο Μακρή για την αποφασιστική συνδρομή στην εκπόνηση της παρούσας εργασίας.

Νικόλαος Ζαχαράκης

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΣΥΝΟΨΗ

Για πάρα πολλούς ανθρώπους ο Μπιλ Κλίντον έμεινε στην ιστορία για το σκάνδαλο Μόνικα γκέιτ, τον χαλαρό τύπο που τις ελεύθερες ώρες του στον Λευκό Οίκο έπαιζε σαξόφωνο και διασκέδαζε με φίλους. Επίσης του ασκήθηκε καταγγελία (impeachment) από τη Βουλή των Αντιπροσώπων για ψευδορκία και παρακώλυση της δικαιοσύνης. Για άλλους έμεινε γνωστός ως ο «καθαριστής» των Βαλκανίων, ο ανερμάτιστος ιμπεριαλιστής. Οι άνθρωποι συνηθίζουμε να έχουμε επιλεκτική μνήμη, όπως επιλεκτικές αποκαλέστηκαν και οι επεμβάσεις του Κλίντον στις διάφορες συρράξεις που ξέσπασαν κατά τη διάρκεια της προεδρίας του.

Το όνομα του Κλίντον συνδέθηκε με την πολιτική της δεκαετίας του 1990 και είχε ένα τεράστιο πλεονέκτημα, αυτό της λήξη του Ψυχρού Πολέμου. Έσπρωξε τις Ηνωμένες Πολιτείες προς τα έξω, αποφεύγοντας εντέχνως τις φωνές του απομονωτισμού και έκανε την παρουσία του αισθητή σε κάθε γωνιά του πλανήτη δηλώνοντας τον ηγετικό ρόλο της Αμερικής. Η Αμερική θα είχε παντού πρωταγωνιστικό ρόλο, προβάλλοντας αξίες και ιδανικά, όπως τη δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Στόχος ήταν η βία να χρησιμοποιείται μόνο σαν ύστατο καταφύγιο, με την εξουσιοδότηση των διεθνών οργανισμών και θεσμών.

Ο Κλίντον υιοθέτησε ένα liberal consensus όσον αφορά στην αντιμετώπιση των εθνοτικών και εμφύλιων συγκρούσεων, με τη χρήση ανθρωπιστικών επεμβάσεων - ένας νέος όρος που αναδύθηκε την εποχή αυτή - και ένα consensus για την προώθηση της δημοκρατικής διακυβέρνησης. Η επιτυχία ή όχι αυτής της πολιτικής εξετάζεται στην παρούσα εργασία.

Η παρούσα διπλωματική εργασία θα εξετάσει το δόγμα Clinton (William Jefferson Clinton). Αρχικά θα λάβει χώρα μία παρουσίαση του κλίματος της μεταψυχροπολεμικής εποχής και του ρόλου των ΗΠΑ ως ηγεμονική δύναμη. Στη συνέχεια θα παρουσιαστούν τα δρώμενα της προεδρίας Clinton, τα οποία σε μεγάλο βαθμό αντικατοπτρίζουν το δόγμα Clinton. Στο 3ο κεφάλαιο γίνεται ανάλυση του δόγματος Clinton, αναδεικνύονται οι πτυχές του και αντιπαραβάλλεται με τη θεωρία «democracy by force». Στη συνέχεια στο 4ο κεφάλαιο αναλύεται το αν όντως τελικά το δόγμα Clinton, υιοθέτησε την επιλογή της ανθρωπιστικής επέμβασης ως εργαλείο κατά την εφαρμογή του.

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάσθηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου»

Νικόλαος Ζαχαράκης

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 : Ο ΗΓΕΜΟΝΙΚΟΣ ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΗΠΑ ΣΤΗ ΜΕΤΑΨΥΧΡΟΠΟΛΕΜΙΚΗ ΕΠΟΧΗ (HEGEMONIC POWER)	6
1.1 ΤΟ ΝΕΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΨΥΧΡΟ ΠΟΛΕΜΟ	6
1.2 ΤΟ ΜΕΤΑΨΥΧΡΟΠΟΛΕΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ	9
1.3 ΟΙ ΕΝΝΟΙΕΣ ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΚΑΙ ΗΓΕΜΟΝΙΣΜΟΣ	12
1.4 ΕΘΝΙΚΑ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑ ΗΠΑ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ	16
1.5 ΜΕΤΑΨΥΧΡΟΠΟΛΕΜΙΚΑ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΑ ΔΟΓΜΑΤΑ	18
1.5.1 Δόγμα George H.W. Bush	19
1.5.2 Δόγμα Bill Clinton	20
1.5.3 Δόγμα George W. Bush	21
1.5.4 Δόγμα Obama	23
1.6 ΣΥΝΤΟΜΗ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΨΥΧΡΟΠΟΛΕΜΙΚΗΣ ΥΨΗΛΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΤΩΝ ΗΠΑ	25
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 : Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ BILL CLINTON (AMERICAN PRESIDENCY)	28
2.1 ΓΕΝΙΚΑ	28
2.2 ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ 1992 - ΝΕΟΣ ΠΡΟΕΔΡΟΣ	28
2.3 ΤΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΚΛΙΝΤΟΝ	30
2.4 Η ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ ΤΟΥ ΝΑΤΟ	33
2.5 Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΒΟΣΝΙΑΣ	35
2.6 Η ΕΠΕΜΒΑΣΗ ΣΤΗ ΣΟΜΑΛΙΑ	41
2.7 ΤΟ ΠΡΑΞΙΚΟΠΗΜΑ ΣΤΗΝ ΑΪΤΗ	46
2.8 Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟΥ ΚΟΣΣΟΒΟΥ	49
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο : ΤΟ ΔΟΓΜΑ CLINTON (CLINTON DOCTRINE) OR «DEMOCRACY BY FORCE»	56
3.1 ΓΕΝΙΚΑ	56
3.2 ΔΟΓΜΑΤΑ BILL CLINTON 1994 - 1996	57
3.2 ΔΟΓΜΑΤΑ BILL CLINTON 1997 - 2000	60
3.3 ΔΟΓΜΑ BILL CLINTON 2001	64
3.4 ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΔΟΓΜΑΤΩΝ BILL CLINTON	65
3.5 ΑΝΤΙΦΑΣΕΙΣ ΣΤΗ ΜΕΤΑΨΥΧΡΟΠΟΛΕΜΙΚΗ ΕΠΟΧΗ	67
3.6 ΑΝΤΙΠΑΡΑΘΕΣΗ HOBBS ΚΑΙ KANT	69
3.7 ΔΙΚΑΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ – ΑΝΡΩΠΙΣΤΙΚΗ ΕΠΕΜΒΑΣΗ	74

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο : Η ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΗΣ ΕΠΕΜΒΑΣΗΣ ΩΣ ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΔΟΓΜΑΤΟΣ CLINTON	79
4.1 ΤΟ ΚΟΣΤΟΣ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΗΣ ΕΠΕΜΒΑΣΗΣ.....	79
4.2 Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΒΟΣΝΙΑΣ.....	83
4.3 Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΚΟΣΣΟΒΟΥ	86
4.4 ΑΛΛΕΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ	90
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο : ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	93
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	99
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	100

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ιστορία των ΗΠΑ και της διαμόρφωσης της εξωτερικής τους πολιτικής, είναι μια ιστορία που βρίθει αντιθέσεων, ανατροπών και συγκαταβάσεων. Από τη στιγμή της δημιουργίας της Αμερικανικής Κοινοπολιτείας, αντίρροπες σχολές σκέψης προσπάθησαν να επικρατήσουν στην πολιτική σκηνή και να την ποδηγετήσουν. Τρεις πολιτικές τάσεις, αυτές του φιλελεύθερου ιδεαλισμού, του ρεαλισμού, και του απομονωτισμού είναι που έχουν κυριαρχήσει στο σχεδιασμό και χάραξη της αμερικανικής πολιτικής στρατηγικής.

Οι ιδέες του Locke είναι εμφανείς ήδη από τη Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας και έχουν επηρεάσει τη χάραξη της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής έως τις μέρες μας. Κάνοντας μια γενική αποτίμηση της επιρροής αυτής, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι διακρίνεται από δύο βασικές κατευθύνσεις : τον απομονωτικό ιδεαλισμό και παρεμβατικό ιδεαλισμό¹.

Ο Απομονωτικός Ιδεαλισμός, ως πολιτική ιδεολογία, έχει τις ρίζες του ήδη στην Αμερικανική Επανάσταση. Δυο βασικά στοιχεία της νέας Ηπείρου, βοήθησαν αναμφισβήτητα στην εμφάνιση, επικράτηση και διατήρηση αυτής της πολιτικής κουλτούρας. Τα στοιχεία αυτά, δεν ήταν άλλα από την γεωγραφική θέση της Αμερικής, η οποία όντας απομονωμένη από εξωτερικούς κινδύνους, και κυρίως τις αντιπαλότητες της Ευρώπης, μπορούσε να εφαρμόσει τις πολιτικές που εκείνη επιθυμούσε. Το δεύτερο στοιχείο ήταν η βαθειά πεποίθηση του ιερού σκοπού που είχε να επιτελέσει το νέο έθνος. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι πρώτοι άποικοι της Αμερικής ήταν πουριτανοί που αποφάσισαν να έρθουν στη νέα Ήπειρο ως αντίδραση προς το Αγγλικό στέμμα².

Η επέκταση της αμερικανικής ισχύος τόσο γεωπολιτικά όσο και οικονομικά, οδήγησε αναπόφευκτα τη δεσπόζουσα πολιτική ιδεολογία σε ένα συνειδησιακό σταυροδρόμι. Από τη μια μεριά, η κυρίαρχη πολιτική ρητορική υποστήριζε την απομόνωση των ΗΠΑ από τον υπόλοιπο κόσμο και την παρουσίασή τους ως φάρο της δημοκρατίας. Από την άλλη, η καθημερινή πολιτική πρακτική καθιστούσε

¹ Αρβανιτόπουλος, Κωνσταντίνος (2003), Η αμερικανική εξωτερική πολιτική μετά τον ψυχρό πόλεμο, Αθήνα, Ποιότητα, σελ. 22, 28.

² Βερέμης Θάνος, ΗΠΑ: Από το 1776 έως σήμερα. Αθήνα: Σιδέρης, 2003, σελ. 21.

αυτή την αντίληψη όλο και δυσχερέστερη στην εφαρμογή της. Η Αμερική επιτάσσονταν να διαδραματίσει έναν καθοριστικό ρόλο, έναν ρόλο που της είχε βεβαιώσει η ιστορία³.

Στην ιδεολογική αυτή στροφή, σημαντικό ρόλο έπαιξε μια σημαίνουσα πολιτική προσωπικότητα, ο Th. Rousevelt. Ο Roosevelt υποστήριζε εξ αρχής ότι τα αμερικανικά συμφέροντα δεν περιορίζονταν μόνο στα πλαίσια της αμερικανικής ηπείρου και άρα η Αμερική, δεν θα μπορούσε να μείνει αδιάφορη προς τον υπόλοιπο κόσμο. Είναι η ιστορική αυτή στροφή της αμερικανικής διπλωματίας από τον απομονωτισμό στην ιεραποστολία (missionary diplomacy).⁴

Η προσέγγιση του Roosevelt σε ό,τι αφορά στις εξωτερικές σχέσεις των ΗΠΑ παρουσιάζει σαφή διαφοροποίηση σε σχέση με τις προηγούμενες ιδεολογικές προσεγγίσεις. Η έννοια της ισχύος και του εθνικού συμφέροντος κυριαρχεί στις σχέσεις των κρατών ενώ η ιδεαλιστική προσέγγιση του περιούσιου λαού που υπογραμμίζει τις πανανθρώπινες αξίες και την υπεροχή του διεθνούς δικαίου, περνά σε δεύτερη μοίρα. Η συλλογιστική του δε, σχετικά με τη στάση που πρέπει να τηρήσουν οι ΗΠΑ στις σχέσεις τους με την Ευρώπη, έχει ένα καθαρά ρεαλιστικό υπόβαθρο.

Ο πολιτικός ρεαλισμός ως σχολή σκέψης, αποτελεί το αντίπαλο δέος του φιλελεύθερου ιδεαλισμού. Ο ρεαλισμός ως ιδεολογία εκφραζόμενη στην άσκηση εξωτερικής πολιτικής παρατηρείται ήδη από τη σύσταση του αμερικανικού κράτους, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά στις διπλωματικές σχέσεις που είχε με τις ευρωπαϊκές δυνάμεις τις εποχές⁵. Οι ρεαλιστές υπήρξαν πάντα υπέρμαχοι μια ρασιοναλιστικής προσέγγισης στην εξωτερική πολιτική, η οποία βασιζόταν σε ξεκάθαρους στόχους, οι οποίοι με τη σειρά τους αποσκοπούσαν απλά και μόνο στην ικανοποίηση του εθνικού συμφέροντος. Αν και σε πολλές περιπτώσεις ρεαλιστές και ιδεαλιστές συγκλίνουν στις αποφάσεις της εξωτερικής πολιτικής που λαμβάνουν, ωστόσο υποκινούνται από διαφορετικά κίνητρα⁶.

³ Αρβανιτόπουλος (2003), σελ. 28.

⁴ Αρβανιτόπουλος (2003), σελ. 28.

⁵ Για μια αναλυτική παρουσίαση της σχολής του πολιτικού ρεαλισμού : Dougherty, J.E & Pfaltzgraff, R.L, Ανταγωνιστικές Θεωρίες Διεθνών Σχέσεων, Αθήνα, Παπαζήσης, 1992, Τόμος Α, σελ. 115-185

⁶ Αρβανιτόπουλος (2003), σελ. 38

Η γεωπολιτική συνισταμένη του πολιτικού ρεαλισμού εμφανίστηκε κυρίως μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και εκφράστηκε από τους Mackinder και Spykarn. Οι δυο αυτοί πολιτικοί στοχαστές, οι οποίοι έθεσαν τα θεμέλια για τον γεωπολιτικό ρεαλισμό, υπογράμμισαν τη σημασία ελέγχου της Ευρασίας από τις ΗΠΑ, ως μονόδρομο για την παγκόσμια επικράτησή τους. Σημείωναν επίσης, τη θεμελιώδη σημασία της ενεργής παρουσίας των ΗΠΑ στα ευρωπαϊκά πράγματα, καθώς μόνο κατ' αυτό τον τρόπο η Ευρώπη θα προφυλάσσονταν από την ηγεμονία κάποιας άλλης δύναμης. Αυτές οι ιδεολογικές κατευθύνσεις, χαρακτηρίζουν την αμερικανική εξωτερική πολιτική μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και ιδιαίτερα κατά τις δεκαετίες '40-'50, και συμπυκνώνονται σε αυτό που ονομάζει ο Kennan στρατηγική της ανάσχεσης (containment)⁷.

Κύριος εκφραστής της ανωτέρω θεωρίας είναι ο Brzezinski, ο οποίος παρατηρεί στο παγκοσμιοποιημένο σκηνικό την ύπαρξη δυο βασικών δρώντων: των γεωστρατηγικών δρώντων (active geostrategic players) και των κρατών-κλειδιά (geopolitical pivots). Γεωστρατηγικοί δρώντες είναι όλα εκείνα τα κράτη που δύνανται να αλλάξουν την διεθνή ισορροπία δυνάμεων, λόγω της ισχύος που κατέχουν. Από την άλλη μεριά, κράτη-κλειδιά αποτελούν οι περιοχές, οι οποίες αν και δεν κατέχουν την ισχύ εκείνη που χρειάζεται για να αλλάξουν το διεθνές status quo, ωστόσο η γεωπολιτική τους θέση ή η πρόσβασή τους σε ενεργειακούς ή πλουτοπαραγωγικούς πόρους, τα καθιστούν σημαντικούς γεωστρατηγικούς δρώντες⁸.

Σύμφωνα με τον Brzezinski, ο Ψυχρός Πόλεμος έληξε έχοντας ως απόλυτο νικητή τις ΗΠΑ. Η διατήρηση της πρωτοκαθεδρίας που απολαμβάνουν στην Ευρασία είναι το ζητούμενο της μετέπειτα στρατηγικής τους, μιας στρατηγικής που θα πρέπει αναμφισβήτητα να επικεντρωθεί και στους δυο άξονες της εξωτερικής της πολιτικής, δηλαδή τον ευρωπαϊκό και τον ασιατικό. Θέματα όπως η κινεζική ανάσχεση, ο ενεργειακός έλεγχος της Μ. Ανατολής και η παρακολούθηση της

⁷ Αρβανιτόπουλος, Κωνσταντίνος (2003), Η αμερικανική εξωτερική πολιτική μετά τον ψυχρό πόλεμο, Αθήνα, Ποιότητα, σελ. 56-58.

⁸ Όπως ανωτέρω σελ. 58.

ευρωπαϊκής επέκτασης μέσω της ευρωπαϊκής ενοποίησης, είναι μερικά από τα διλήμματα της νέας εποχής⁹.

Το ρεύμα του απομονωτισμού δεν βρήκε γόνιμο έδαφος στην στρατηγική διαμόρφωση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής έως σήμερα. Αυτό οφείλεται σε πολλούς λόγους, αλλά κυρίως στο φόβο ότι μια πιθανή αναδίπλωση των ΗΠΑ θα επέφερε την ηγεμονική επέκταση κάποιας περιφερειακής δύναμης, η οποία μακροπρόθεσμα θα μπορούσε να υπονομεύσει την ισορροπία ισχύος σε περιφερειακά υποσυστήματα (όπως πχ αυτό του Περσικού Κόλπου). Μια τέτοια εξέλιξη θα μπορούσε δυνητικά να απειλήσει τις ΗΠΑ τόσο οικονομικά όσο και στρατηγικά¹⁰.

Η προσπάθεια ερμηνείας και ανάλυσης των βασικών ιδεολογικών ρευμάτων της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής είναι μια προσπάθεια πολύπλοκη και πολυσχιδής. Και αυτό γιατί και τα τρία ιδεολογικά ρεύματα (ιδεαλισμός, ρεαλισμός και απομονωτισμός) έχουν βαθιά τις ρίζες τους στην αμερικανική πολιτική κουλτούρα, και ενίοτε αναδύονται ανάλογα με τις ανάγκες της εποχής. Είναι λοιπόν πολύ δύσκολο να διακρίνει κανείς την επιρροή ενός συγκεκριμένου ρεύματος στην καθημερινή άσκηση της πολιτικής. Είναι χαρακτηριστικό στοιχείο της αμερικανικής πρακτικής, η πραγματιστική επιδίωξη ρεαλιστικών στόχων στην εξωτερική πολιτική αλλά ταυτόχρονα ο ιδεαλισμός της ρητορικής που τους συνοδεύει. Είναι επίσης χαρακτηριστικό το κοινό αξιακό υπόβαθρο που συνοδεύει και τα τρία ρεύματα πολιτικής, καθώς και τα τρία υποστηρίζουν ένα διεθνές σύστημα που βασίζεται σε ισχυρούς διεθνείς θεσμούς, μια παγκοσμιοποιημένη οικονομία της αγοράς και κυρίως ισχυρούς θεσμούς διεθνούς δικαίου.

Το τέλος του Ψυχρού πολέμου και η ανάδειξη των ΗΠΑ σε ηγεμονική δύναμη έχει θέσει νέα ιδεολογικά και πολιτικά διλήμματα στη χάραξη της νέας εξωτερικής τους στρατηγικής που πλέον επιβάλλεται. Από τη μια πλευρά, οι απομονωτιστές στο εσωτερικό της χώρας επιθυμούν μια στροφή προς τα έσω, δείχνοντας έντονη τάση ενδοσκόπησης. Οι ΗΠΑ, οφείλουν να περιορίσουν τις

⁹ Αρβανιτόπουλος (2003), σελ. 59.

¹⁰ Όπως ανωτέρω σελ. 21-22.

αμυντικές τους δαπάνες, να αποστρατεύσουν τις δυνάμεις τους στα όποια ξένα εδάφη, και να φροντίσουν στην επίλυση των εσωτερικών κοινωνικών και οικονομικών προβλημάτων. Από την άλλη πλευρά, ο κόσμος βρίσκεται στο κατώφλι ιστορικών ανακατατάξεων. Όντας πιο ενωμένο και πιο διχασμένο από ποτέ, το διεθνές σύστημα χαρακτηρίζεται από οικονομική αβεβαιότητα, κατακερματισμό κρατικών οντοτήτων, θρησκευτικούς και εθνικούς φανατισμούς και την ανάδυση μιας νέας ρωσικής αυτοκρατορίας. Ποιά θα είναι η θέση των ΗΠΑ στον κόσμο αυτό; Στο πρώτο κεφάλαιο της παρούσας διπλωματικής εργασίας αναδεικνύεται ο ηγεμονικός ρόλος των ΗΠΑ στη μεταψυχροπολεμική εποχή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 : Ο ΗΓΕΜΟΝΙΚΟΣ ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΗΠΑ ΣΤΗ ΜΕΤΑΨΥΧΡΟΠΟΛΕΜΙΚΗ ΕΠΟΧΗ (HEGEMONIC POWER)

1.1 ΤΟ ΝΕΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΨΥΧΡΟ ΠΟΛΕΜΟ

Η αλλαγή της δομής του διεθνούς διπολικού συστήματος μετά την κατάρρευση και τον κατακερματισμό της Σοβιετικής Ένωσης, προσέδωσε στις ΗΠΑ όλα εκείνα τα στοιχεία που συνθέτουν το χαρακτηρισμό της υπερδύναμης. Ο καθηγητής Διεθνών Σχέσεων Stephen Walt αναφέρει πως δεν έχει εμφανιστεί στο ρου της ιστορίας άλλη κυρίαρχος δύναμη του εκάστοτε διεθνούς συστήματος που να κατέχει την πρωτοκαθεδρία σε όλους τους τομείς που υφαίνεται η ισχύς¹¹. Οι ΗΠΑ απαλλαγμένες από τη Σοβιετική απειλή, χωρίς κάποια άλλη δύναμη να τις απειλεί ή ακόμη και την υποψία ανάδυσης άλλης δύναμης ικανής να τις αμφισβητήσει ή να τις ανταγωνιστεί αναδεικνύονται σε αδιαμφισβήτητο ηγέτη του διεθνούς συστήματος δημιουργώντας ένα λανθάνων κύμα ευφορίας. Η πολιτική ανάσχεσης που μέχρι τότε είχαν υιοθετήσει απέναντι στη Σοβιετική Ένωση δεν είχε πλέον αντικείμενο αναφοράς. Η διαχείριση όμως της επόμενης ημέρας από τη μια φάνταζε εύκολη και από την άλλη αβέβαιη. Η νίκη στον Ψυχρό Πόλεμο συνοδεύτηκε από μια εγγενή αμφιθυμία¹².

Οι κύριοι παίκτες του νέου διεθνούς συστήματος, μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου, είναι οι εξής¹³ :

- Μια υπερδύναμη σύμφωνα με όλα τα κριτήρια, οι ΗΠΑ.
- Μία στρατιωτική μεγάλη δύναμη λόγω των πυρηνικών όπλων η Ρωσία.
- Δύο πιθανώς αναδυόμενες μεγάλες δυνάμεις, η Κίνα και η Ινδία.
- Μία οικονομική υπερδύναμη, η Ευρωπαϊκή Ένωση.

¹¹ Δρίβας Αλέξανδρος, Το Βυζαντινό μέλλον των ΗΠΑ και ο 21ος αιώνας, Θεσσαλονίκη 2015. Διαθέσιμο στο <https://hellasjournal.com/2019/05/to-vyzantino-mellon-ton-ipa-kai-o-21os-aionas-mia-nea-optiki-tis-amerikanikis-politikis/>

¹² Henry Kissinger, Παγκόσμια τάξη: Σκέψεις γύρω από τον χαρακτήρα των εθνών και την πορεία της ιστορίας, Αθήνα, Εκδόσεις: Λιβάνη, 2014, σ.391 (Kissinger Henry 2014)

¹³ Ηλίας Κουσκουβέλης, Εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις, Εκδόσεις ποιότητα, Βάρη Αττικής, 2007, σελ 254.

Οι ΗΠΑ θεωρούνται η κυρίαρχη δύναμη στο διεθνές σύστημα. Υπερέχουν σε όλους τους τομείς, τόσο και σκληρή όσο και ήπια ισχύ. Ελέγχουν το παγκόσμιο εμπόριο και τις επικοινωνίες. Η οικονομία τους είναι η πιο ισχυρή, η πιο επιτυχημένη, ενώ ταυτόχρονα υπερέχουν και σε στρατιωτική δύναμη. Ο συγγραφέας Nye Joseph S. τονίζει ότι «το διεθνές σύστημα δεν δομείται πάνω σε μία ισορροπία δυνάμεων, αλλά γύρω από την αμερικανική ηγεμονία. Πολλοί πιστεύουν ότι η παγκοσμιοποίηση είναι ένα προσωπείο αμερικανικού ιμπεριαλισμού. Ακόμη και ο τρόπος ζωής, τα προϊόντα μαζικής κουλτούρας που κατακλύζουν τον κόσμο διαμορφώνουν απόψεις και γοητεύουν ακόμη και εχθρούς»¹⁴.

Το σύστημα χαρακτηρίζεται ως¹⁵ :

- Μονοπολικό, με δεδομένη της στενή σχέση ΗΠΑ - Ευρωπαϊκή Ένωση και την αδυναμία αντισυσπείρωσης.
- Ηγεμονικό - Πολυπολικό, με δεδομένη την πολιτική και οικονομική ανεξαρτησία της Ρωσίας, της Κίνας ή ακόμα και της Ινδίας.

Υπάρχουν αναλυτές οι οποίοι αναγνώρισαν τη συνύπαρξη στοιχείων, τόσο της μονοπολικής όσο και της πολυπολικής δομής. Ένας από αυτούς ο Samuel Huntington, χαρακτήρισε το νέο διεθνές σύστημα ως «μονο-πολυπολικό»¹⁶. Παρά τις διαφορετικές όμως προσεγγίσεις και με δεδομένους τους ευρωατλαντικούς δεσμούς, την αδυναμία αντισυσπείρωσης των υπολοίπων, καθώς και το γεγονός ότι μόνο οι ΗΠΑ μπορούν να αναλάβουν την όποια πρωτοβουλία, το νέο διεθνές σύστημα θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ηγεμονικό/μονοπολικό¹⁷.

Στην «νέα» παγκόσμια τάξη, οι ΗΠΑ έθεσαν ως προτεραιότητα τον «εκδημοκρατισμό» και τη σταθεροποίηση της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, των Βαλκανίων και του χώρου της πρώην ΕΣΣΔ, ενώ η Ρωσία έπρεπε να χάσει τα όποια στηρίγματα θα της επέτρεπαν να ξαναπαίξει σημαντικό διεθνή ρόλο. Το NATO - η μακροβιότερη και ισχυρότερη ηγεμονική συμμαχία μέχρι σήμερα - παύει

¹⁴ Nye, Joseph S. «Το Παράδοξο της Αμερικανικής Δύναμης.» Αθήνα: Παπαζήση, 2002

¹⁵ Κουσκουβέλης Ηλίας, Εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις, Εκδόσεις ποιότητα, Βάρη Αττικής, 2007, σελ 274.

¹⁶ Huntington, Samuel P. «America's Changing Strategic Interests.» Survival 33. No. 1, 1991

¹⁷ Κουσκουβέλης, Ηλίας Ι. «Μετά το 1989: Διεθνές Σύστημα και Ηγεμονία.», Αθήνα, 2009, σελ. 26.

να έχει περιφερειακό αμυντικό χαρακτήρα. Αναδεικνύεται σε φορέα επεμβάσεων, αλλά και φορέα υπερεθνικής προσέγγισης. Οι ΗΠΑ μέσω της συμμαχίας ή/και σε συνεργασία με άλλα κράτη και φορείς (Ε.Ε., ΟΑΣΕ), εστιάζουν επίσης, την προσοχή τους στο βόρειο τμήμα της Ευρασίας, παραμελώντας σχεδόν τα τεράστια προβλήματα που παρουσιάζει το νότιο ημισφαίριο¹⁸.

Οι ΗΠΑ, μεταψυχροπολεμικά, δαπανούν τα περισσότερα χρήματα για τη στρατιωτική τους ισχύ και έτσι δίκαια θεωρούνται η μεγαλύτερη στρατιωτική δύναμη. Είναι μια δύναμη που μπορεί να οργανώσει και να ηγηθεί μιας στρατιωτικής επιχείρησης παντού στον κόσμο. Μεταψυχροπολεμικά, οι ΗΠΑ ως αδιαφιλονίκητα η μεγαλύτερη δύναμη σε όλους τους τομείς σκληρής και ήπιας ισχύος στο άναρχο διεθνές σύστημα, αποτελούν και τον ηγεμονικό σταθεροποιητή της παγκοσμιοποίησης, επιβάλλοντας τους δικούς τους διεθνείς θεσμούς και κανόνες¹⁹.

Στα τέλη όμως της δεκαετίας του 1990 οι ΗΠΑ, βρέθηκαν εγκλωβισμένες στην ηγεμονική τους θέση, η οποία έπρεπε να διατηρηθεί. Η έκταση όμως των δεσμεύσεων που είχαν αναλάβει και η παρουσία τους σε κάθε γωνιά του πλανήτη είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση του αισθήματος ανασφάλειας των ΗΠΑ. Έτσι *«αναταραχές οι οποίες θα αγνοούνταν σε ένα πολυπολικό ή διπολικό σύστημα φάνταζαν πολύ μεγαλύτερες για τον ηγεμόνα»* και έπρεπε να τύχουν άμεσης αντιμετώπισης. Επιπρόσθετα, οι μεταβολές του παγκόσμιου συσχετισμού ισχύος, που λάμβαναν χώρα στη διεθνοπολιτική αρένα, όπως η οικονομική άνθηση των Ευρωπαϊκών συμμάχων, επέφεραν ποιοτικές αλλαγές στις σχέσεις μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων²⁰.

Μετά την 11^η Σεπτεμβρίου και την εξαγγελία του διαρκούς πολέμου εναντίον της τρομοκρατίας αναδύθηκε στον οικονομικό και εμπορικό ανταγωνισμό ένα πρόσθετο σημείο τριβής, το οποίο αντανάκλα μια γενικότερη φιλοσοφία για τη διάρθρωση της σύγχρονου διεθνούς συστήματος. Η απειλή της τρομοκρατίας έθεσε ως γνωστόν σε συναγερμό την αμερικανική κοινωνία νομιμοποιώντας ηθικά

¹⁸ Κουσκουβέλης, Ηλίας Ι. «Μετά το 1989: Διεθνές Σύστημα και Ηγεμονία.», Αθήνα, 2009.

¹⁹ Αρβανιτόπουλος, Κωνσταντίνος. «Η Αμερικάνικη Εξωτερική Πολιτική μετά τον Ψυχρό Πόλεμο.», Αθήνα 2003, Ποιότητα, σελ.122.

²⁰ Ζιώγας, Χρήστος. «Διεθνής Τάξη: Θεωρίες Ηγεμονικής Σταθερότητας.» Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο, 2013.

ενέργειες και μέτρα που χαρακτηρίζουν καταστάσεις έκτακτης ανάγκης, όπως η μαζική χρήση μεθόδων παρακολούθησης πολιτών, η παραβίαση της συνθήκης της Γενεύης για τα δικαιώματα των φυλακισμένων και η περιφρόνηση του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ. Το πιο επώδυνο, ίσως από αυτά, είναι η χρήση των λεγόμενων προληπτικών χτυπημάτων (preemptive action) εναντίον χωρών ή μη κρατικών ένοπλων ομάδων που θα μπορούσαν να αποτελέσουν εν δυνάμει εστίες ασύμμετρων απειλών για την εθνική ασφάλεια των ΗΠΑ²¹.

1.2 ΤΟ ΜΕΤΑΨΥΧΡΟΠΟΛΕΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

Η αρχή της δεκαετίας του '90 που σηματοδοτήθηκε από το τέλος του διπολισμού δημιούργησε ένα νέο στρατηγικό περιβάλλον ασφαλείας, το οποίο μετεξελίχτηκε τόσο ως προς τη δομή όσο και προς το χαρακτήρα του σε σχέση με τη ψυχροπολεμική περίοδο. Η εξεταζόμενη περίοδος χαρακτηρίζεται από την ανακατανομή ισχύος, η οποία προήλθε από το κενό που δημιούργησε η πτώση της ΕΣΣΔ, όπως επίσης και από την εμφάνιση νέων μορφών απειλών που δεν υπεισέρχονται πλέον στην κλασική θεώρηση των διακρατικών απειλών αλλά αντιθέτως έχουν διεθνικό χαρακτήρα και είναι δυνατό να υποσκάψουν το ευρωατλαντικό σύστημα ασφαλείας ως σύνολο. Σε γεωπολιτικό επίπεδο οι αλλαγές οι οποίες έλαβαν χώρα είναι οι εξής :

- Δημιουργία κενού ισχύος και επιρροής στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη: Ο τερματισμός του συμφώνου της Βαρσοβίας άφησε ανοικτά τα ενδεχόμενα για επέκταση της ζώνης επιρροής του NATO στην περιοχή. Η δεδομένη θέληση των χωρών αυτών για ένταξη στους ευρωατλαντικούς θεσμούς άνοιξε την θύρα εισόδου στη συμμαχία για τη στρατηγική της επέκτασης σε μια γεωγραφική περιοχή που παραδοσιακά ανήκε στο Ρωσικό ζωτικό χώρο. Η κίνηση της διεύρυνσης του NATO σε Πολωνία, Τσεχία και Ουγγαρία συνάντησε την έντονη δυσαρέσκεια της Ρωσίας αφού ουσιαστικά έφερε τους δυτικούς συμμάχους στο κατώφλι της. Οι αξιώσεις του NATO και της ΕΕ για ένταξη της Ουκρανίας και της Γεωργίας στους θεσμούς αυτούς, δημιούργησαν εντάσεις στο εσωτερικό της

²¹ Στεργίου Ανδρέας. «Hobbes versus Kant: οι διατλαντικές σχέσεις υπό το πρίσμα της αξίωσης για ηγεμονία: μια ιστορική και θεωρητική προσέγγιση», στο <https://ejournals.e-publishing.ekt.gr/index.php/sas/article/viewFile/519/525.pdf>

χωρών αυτών που κατέδειξαν την δεδομένη εναντίωση της Ρωσίας για οποιαδήποτε επέκταση της ζώνης επιρροής των ευρωατλαντικών θεσμών στην περιοχή.

- Στην περιοχή της Ανατολικής Ασίας, το τέλος του διπολισμού σήμανε μια δομική αναδιανομή ισχύος στην περιοχή²². Το υποσύστημα αυτό από διπολικό μετασχηματίστηκε σε πολυπολικό και σημειώνεται τεράστιος γεωπολιτικός και γεωοικονομικός ανταγωνισμός μεταξύ των ΗΠΑ, της Κίνας, της Ιαπωνίας αλλά και νέων ανερχόμενων δυνάμεων όπως η Ινδία και η Ν. Κορέα.

- Η περιοχή της Κεντρικής Ασίας και του Καυκάσου²³ διαθέτει τεράστια γεωπολιτική και γεωοικονομική σημασία λόγω των αποθεμάτων σε ενεργειακούς πόρους και φυσικό πλούτο. Η συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή αποτελεί μεγάλο τμήμα της ευρύτερης περιοχής, που ο Halford Mackinder²⁴ στις αναλύσεις του ονόμασε “Καρδιά της Γης”, στην οποία, η δύναμη που θα κατάφερνε να επιβληθεί θα μπορούσε να καθορίσει τις τύχες του κόσμου. Το κενό επιρροής που δημιουργήθηκε από την πτώση της ΕΣΣΔ είναι φυσικό να αποτελέσει το σημείο έναρξης ανταγωνισμού για την επιβολή των συμφερόντων των μεγάλων δυνάμεων όπως οι Η.Π.Α και η Ε.Ε., η Ρωσία και η Κίνα.

- Η περιοχή της Μέσης Ανατολής αποτέλεσε νευραλγικό σημείο χάραξης της στρατηγικής της συμμαχίας (NATO) λόγω των τεράστιων πετρελαϊκών αποθεμάτων της περιοχής. Η πετρελαϊκή κρίση του 1973²⁵ που συγκλόνησε τις ΗΠΑ κατέδειξε πως κύριος πυλώνας της πολιτικής των συμμάχων στη Μ. Ανατολή πρέπει να είναι η αποτροπή εμφάνισης ενός πιθανού περιφερειακού ηγεμόνα(Ιράκ, Ιράν) ο οποίος να είναι σε θέση να επηρεάσει την προσφορά των ενεργειακών πόρων της περιοχής.

- Τα Βαλκάνια²⁶ ήταν η περιοχή η οποία ένωσε περισσότερο από κάθε

²² Πλατιάς Αθανάσιος, Το Νέο Διεθνές Σύστημα, Αθήνα 1995, Εκδόσεις Παπαζήση, σελ 179.

²³ Αλειφαντής Στ – Χωραφάς Ευαγ, Σύγχρονο διεθνές σύστημα και Ελλάδα, Στρατηγικές Εκδόσεις, Αθήνα 2001, σελ. 278.

²⁴ Άρθρο Sloan G, The heartland Theory then and now, Foreign Affairs, New York, 2004, σελ 18.

²⁵ Βλάχος Γ. – Νικολαΐδης Ε., Διεθνής ναυτιλιακή πολιτική και στρατηγική, εκδόσεις J&J, Πειραιάς, 2003, σελ 655-658.

²⁶ Ταξιάρχη Δ, Ευρωπαϊκή ασφάλεια και Διεθνείς Οργανισμοί, εκδόσεις ΕΠΥΕΘΑ, Αθήνα 1997, σελ 16-17.

άλλη τις επιπτώσεις του τέλους του Ψυχρού Πολέμου. Η διάλυση του πολυεθνικού κράτους της Γιουγκοσλαβίας υπήρξε επί μια δεκαετία πηγή αστάθειας και συγκρούσεων για την ευρύτερη περιοχή και αποτέλεσε ένα από τα κύρια σημεία προβληματισμού ως προς την χάραξη της στρατηγικής των ΗΠΑ και της ΕΕ. Η θέληση των ΗΠΑ για πλήρη έλεγχο της περιοχής, η βεβιασμένη προσπάθεια της Ρωσίας για στρατιωτική της εμπλοκή στον πόλεμο του Κοσόβου αλλά και η θεώρηση της Γερμανίας ότι η περιοχή ανήκει στο δικό της ζωτικό χώρο αποτέλεσε σημείο τριβής και αντιπαράθεσης μεταξύ των τριών μεγάλων δυνάμεων.

Λαμβάνοντας υπόψη τη νέο-διαμορφωμένο γεωπολιτικό περιβάλλον της μεταψυχροπολεμικής περιόδου είναι σημαντικό να ληφθούν υπόψη οι νέες μορφές απειλών που εμφανίστηκαν και οι οποίες επηρέασαν σημαντικά την χάραξη της πολιτικής και της στρατηγικής της ευρωπαϊστικής συμμαχίας και των ΗΠΑ. Τέτοιες μορφές απειλών είναι οι εξής :

- Η διασπορά των όπλων μαζικής καταστροφής²⁷. Η διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης είχε ως αποτέλεσμα τον ελλιπή έλεγχο της ασφάλειας του τεράστιου πυρηνικού της οπλοστασίου. Τα πυρηνικά όπλα, υλικά και αποθέματα βρέθηκαν σε μία κατάσταση απουσίας μιας κεντρικής διαχειριστικής δύναμης με αποτέλεσμα πολλά κράτη να έχουν πρόσβαση σε αυτά με διάφορες μορφές απόκτησης όπως η αγορά, η κλοπή και η εκμετάλλευση πυρηνικών κοιτασμάτων. Επίσης η προσφορά τεχνολογίας λόγω της ύπαρξης πληθώρας επιστημόνων καθιστούσε πλέον της απόκτηση πυρηνικής τεχνολογίας απλούστερη και πιο προσβάσιμη σε περισσότερα κράτη. Η κατοχή πυρηνικών όπλων από περισσότερα κράτη αυξάνει την πιθανότητα χρησιμοποίησης της τόσο από κράτη που κυβερνούνται από ολοκληρωτικά καθεστώτα όσο και από μη κρατικές τρομοκρατικές οντότητες, γεγονός που μπορεί να διαταράξει το προϋπάρχον σύστημα ασφαλείας.

- Η κατάρρευση των πολυεθνικών κρατών και η έξαρση του εθνικισμού. Η πτώση της ΕΣΣΔ ως εγγυήτριας μιας ιδεολογίας που στήριζε τη δημιουργία μη εθνικών, ανομοιογενών και πολυπολιτισμικών κρατών έφερε στο προσκήνιο εθνικιστικές τάσεις και αξιώσεις για τη δημιουργία ομοιογενών σε χαρακτηριστικά

²⁷ Άρθρο Brown C., Reflections on the "War on Terror", 2 years On, International Politics, Μάρτιος 2004, Εκδόσεις Palgrave Macmillan Ltd, σελ 1-4.

εθνικών κρατών. Σε ορισμένες περιπτώσεις η μετάβαση αυτή έγινε με ομαλό τρόπο (Τσεχοσλοβακία, κράτη της Βαλτικής, Σλοβενία). Παρόλα αυτά στα Βαλκάνια και στην περιοχή της Κ. Ασίας δημιούργησε εστίες εθνοτικών και θρησκευτικών συγκρούσεων μεγάλης εκτάσεως που κατέληξαν σε μακροχρόνιους εμφυλίους πολέμους και αιματοχυσίες (Βοσνία, Κροατία, Κόσσοβο).

- Η τρομοκρατία ως μορφή διακρατικής απειλής δεν πρωτοεμφανίστηκε στη δεκαετία του 1990, αλλά παρόλα αυτά ως στρατιωτικής ή μη στρατιωτικής βίας εμφάνισε τα περισσότερα κρούσματα τη δεκαετία αυτή. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της μορφής αυτής απειλής για την παγκόσμια ασφάλεια είναι ότι δεν έχει συγκεκριμένους στόχους ούτε συγκεκριμένα αποτελέσματα²⁸ στα οποία αποσκοπεί αλλά εκφράζεται μέσα από τυφλή εκδικητική βία. Η τρομοκρατία στο μεταψυχροπολεμικό διεθνές σύστημα αποτέλεσε και θα αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα ασφαλείας που απασχόλησε τη στρατηγική της ευρωατλαντικής συμμαχίας και των ΗΠΑ.

1.3 ΟΙ ΕΝΝΟΙΕΣ ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΚΑΙ ΗΓΕΜΟΝΙΣΜΟΣ

Η ηγεμονία σύμφωνα με τον Ηλία Κουσκουβέλη είναι η άσκηση της ηγεσίας επί μιας μικρής ή μεγάλης ομάδας κρατών, επί ενός πόλου μικρού ή μεγάλου του διεθνούς συστήματος. Προκύπτει κυρίως από την υπεροχή ισχύος που παρουσιάζει το ηγεμονικό κράτος και ως αποτέλεσμα, είτε της άσκησής της, είτε συγκυριών του διεθνούς συστήματος. Ο κάθε ηγεμόνας διατηρεί την ηγεμονία του με πρωταρχικό εργαλείο την ισχύ του. Ο πρώτος λόγος που τον ωθεί στη διατήρηση της ηγεμονίας είναι ότι και αυτός διακατέχεται από το σύνδρομο της ανασφάλειας, ο δεύτερος λόγος είναι η μεγιστοποίηση της ασφάλειας του, ενώ ο τρίτος λόγος είναι το συμφέρον του. Ο μόνος τρόπος απεγκλωβισμού μίας δύναμης από την ηγεμονία είναι είτε η εξουθένωσή της, είτε η ανατροπή της από άλλη νέα ηγεμονική δύναμη²⁹.

Ο Niccolo Machiavelli στο έργο του ο «Ηγεμόνας», ανέλυσε την έννοια της ηγεμονίας εξετάζοντας τις σχέσεις εξουσίας παρουσιάζοντας τον τρόπο με τον

²⁸ Sagan S.- Waltz K., The spread of the Nuclear weapons, a debate renewed, Εκδόσεις W.W. Norton & Company, New York- London, 2003, σελ 30-35.

²⁹ Κουσκουβέλης Ηλίας, Εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις, Εκδόσεις ποιότητα, Βάρη Αττικής, 2007, σελ 196.

οποίο κερδίζονται, διατηρούνται αλλά και χάνονται οι ηγεμονίες, καταδεικνύοντας και την κυρίαρχη θέση του ηγεμόνα μέσα στην κάθε πολιτεία³⁰.

Η έννοια της ηγεμονίας σύμφωνα με τον Watson, δεν παραπέμπει σε μία κατάσταση κατά την οποία ο ηγεμόνας ενεργεί σε μόνιμη βάση κατασταλτικά για να διαφυλάξει τα συμφέροντά του. Αντί αυτού, η κατάσταση ηγεμονίας παραπέμπει σε ένα σύστημα στο οποίο η τάξη είναι ο κανόνας και η αταξία η εξαίρεση και στο οποίο οι ηγεμονευόμενοι αποδέχονται (σιωπηρά ή ρητά) ως «νόμιμη» την ικανότητα του ηγεμόνα να θέτει τους οικονομικούς, πολιτικούς και διπλωματικούς όρους του διεθνούς παιχνιδιού. Υπάρχει δε μια διαρκής διαδικασία συνδιαλλαγής μεταξύ ηγεμόνα και ηγεμονευόμενων, η οποία αφορά τα επιμέρους συμφέροντα των μονάδων³¹.

Από τις παραπάνω προσεγγίσεις, στο επίπεδο της πολιτικής, διαφαίνεται πως με τον όρο Ηγεμονία εννοούμε μια κατάσταση που υπάρχει υπεροχή ενός ή περισσοτέρων πολιτικών υποκειμένων έναντι κάποιων άλλων³².

Εξετάζοντας την έννοια της ηγεμονίας στον τομέα των διεθνών σχέσεων, τείνει να έχει δύο σημασίες. Η μία έχει να κάνει με την κατανομή της ισχύος σε ένα σύστημα. Δεν είναι απλώς στρατιωτική, αλλά έχει τεχνική και οικονομική διάσταση, λαμβάνοντας υπ' όψιν περισσότερο το υλικό πλεονέκτημα του ηγεμόνα. Η άλλη έννοια εστιάζει στην κυριαρχία των ιδεών ή μιας σειράς υποθέσεων, δίνουν περισσότερη σημασία στην ιδεολογική, κοινωνική και πολιτισμική διάσταση της ηγεμονίας (στη σύγχρονη εποχή το φιλελευθερισμό και την παγκοσμιοποίηση). Προσπερνώντας τις όποιες διαφοροποιήσεις, ηγεμονία ορίζεται ως η κατάσταση στην οποία ένα κράτος είναι τόσο ισχυρό, ώστε να μπορεί να καθορίσει τους βασικούς κανόνες που ρυθμίζουν τις διακρατικές σχέσεις και επιθυμεί να το πράξει. Πέρα από τον ρόλο που διαδραματίζει στη διατήρηση ενός καθεστώτος, μπορεί επίσης να αναθεωρήσει τους ισχύοντες κανόνες, να αποτρέψει την

³⁰ Machiavelli, Niccolo. «Ο Ηγεμών.» Αθήνα, Περίπλους, 2002.

³¹ Watson Adam στο: Η Εξέλιξη της Διεθνούς Κοινωνίας. Μια Συγκριτική Ιστορική Ανάλυση, Αθήνα, Ποιότητα, 2006, σελ. 43. «Επιπλέον, μια ηγεμονία δεν είναι δικτατορικό διάταγμα. Οι ηγεμονίες που εξέτασα, είτε ασκούνται από μια μεμονωμένη δύναμη είτε από μια μικρή ομάδα, συνεπάγονται συνεχή διάλογο μεταξύ της ηγεμονικής εξουσίας και των άλλων κρατών και ένα συναίσθημα ισορροπίας σκοπιμότητας εκ μέρους και των δύο πλευρών».

³² Cohn, Theodore. «Διεθνής Πολιτική Οικονομία. Θεωρία και πράξη.» Αθήνα - Gutenberg, 2009, σελ.54.

υιοθέτηση αυτών στους οποίους αντιτίθεται ή να διαδραματίσει κυρίαρχο ρόλο στη δημιουργία νέων³³.

Ο John Mearsheimer ορίζει τον ηγεμόνα: «ως ένα κράτος τόσο ισχυρό, ώστε να κυριαρχεί πάνω σε όλα τα υπόλοιπα κράτη του συστήματος. Κανένα άλλο κράτος δεν έχει τις στρατιωτικές προϋποθέσεις για να συγκρουστεί σοβαρά μαζί του. Ουσιαστικά, ηγεμόνας είναι η μοναδική μεγάλη δύναμη στο σύστημα. Ένα κράτος που είναι σαφώς ισχυρότερο απ' ό,τι οι άλλες δυνάμεις στο σύστημα δεν είναι ηγεμόνας, καθώς εξ' ορισμού αντιμετωπίζει άλλες μεγάλες δυνάμεις»³⁴. Ως ηγεμονικό κράτος προσδιορίζεται μια χώρα η οποία δύναται να «καθορίσει κανόνες δράσης και να τους επιβάλει ... διαθέτει τη θέληση να δρα με γνώμονα αυτό το πλεονέκτημα»³⁵.

Ηγεμονία σημαίνει κυριαρχία στο σύστημα και ως «σύστημα» συνήθως ορίζεται ολόκληρος ο κόσμος. Είναι όμως δυνατόν να εφαρμόσει κανείς την έννοια του συστήματος με πιο περιοριστικό τρόπο και να τη χρησιμοποιήσει για να περιγράψει συγκεκριμένες περιφέρειες, όπως στην Ευρώπη, τη Βορειοατλαντική Ασία και το Δυτικό Ημισφαίριο. Έτσι, μπορεί κανείς να διακρίνει μεταξύ πλανητικών ηγεμόνων, οι οποίοι κυριαρχούν σε ολόκληρο τον κόσμο και περιφερειακών ηγεμόνων, οι οποίοι κυριαρχούν σε διακριτές γεωγραφικές περιοχές³⁶.

Σημαντικότερο στοιχείο για τη βιωσιμότητα μιας κατάστασης ηγεμονίας σε ένα σύστημα είναι φυσικά η νομιμοποίηση του ηγεμόνα ως τέτοιου και η οποία επιβεβαιώνεται με τη ρητή ή σιωπηρή συγκατάθεση των υπολοίπων μονάδων του συστήματος. Η εν λόγω κατάσταση δεν μπορεί να είναι στιγμιαία, αλλά απαιτεί διάρκεια επί τη βάσει αμοιβαίων θετικών αποτελεσμάτων.

Ο Παναγιώτης Ήφαιστος αναλύοντας το φαινόμενο του ηγεμονισμού υποστηρίζει πως *«ηγεμονισμός στις διεθνείς σχέσεις είναι κάθε αξίωση του ισχυρού να επιβάλλει ότι του επιτρέπει η δύναμή του και να υποχρεώνει τους*

³³ Keohane Robert - Nye Joseph S. «Power and Interdependence: World Politics in Transition.» Boston: Brown and Company, 1977.

³⁴ Mearsheimer, John. «Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων.» Αθήνα, Ποιότητα, 2007.

³⁵ Βοσκόπουλος, Γιώργος. «Ευρωπαϊκή Ένωση και Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής. Έκφάνσεις Ισχύος, αλληλοεπίδραση και το ζήτημα της παγκόσμιας ηγεμονίας», Βάρη Αττικής: Ποιότητα, 2012.

³⁶ Mearsheimer, John, όπως παραπάνω.

λιγότερο ισχυρούς να υποχωρούν και να προσαρμόζονται». Επίσης αναφέρει : «αν εκλάβουμε ως δεδομένη την πάγια αξίωση των λιγότερων ισχυρών για ανεξάρτητη - ελεύθερη συλλογική ύπαρξη, ο ηγεμονισμός συνιστά περίπου τη διαρκή εκείνη επαναστατική αξίωση που αποσκοπεί στην αναίρεση - ματαίωση της ανεξαρτησίας - ελευθερίας των λιγότερο ισχυρών και στη με τον Α ή Β τρόπο εξομοίωση του υπόλοιπου κόσμου κατ' εικόνα και καθ' ομοίωση του ηγεμόνα»³⁷.

Ο ηγεμονισμός δεν μπορεί να οικοδομηθεί αποκλειστικά στη βία και τις επεμβάσεις, εκ μέρους της ηγεμονικής δύναμης στο εσωτερικό των υποτελών κρατών. Χρειάζονται ιδεολογικά και οικονομικά αντι-στηρίγματα, χωρίς τα οποία δεν μπορεί να υπάρξει ηγεμονική σταθερότητα. Η αθηναϊκή ηγεμονία στηρίχτηκε στο μύθο της μητρόπολης, την αττική διάλεκτο και κυρίως τον πολιτισμικό δορυφορισμό των συμμαχικών πόλεων (το ζήτημα των πολιτισμικού ιμπεριαλισμού). Στον οικονομικό τομέα τώρα, η θεωρία της ηγεμονικής σταθερότητας συνεπάγεται ότι ο ηγεμόνας πρέπει να μοιράζει οικονομικά οφέλη στην ηγεμονική του σφαίρα. Κάτι που η αρχαία Αθήνα δεν το έπραξε, εφόσον εκμεταλλεύτηκε οικονομικά τις συμμαχικές πόλεις στο έπακρον³⁸.

Ο ηγεμονισμός αποτελεί το κορυφαίο πρόβλημα της διεθνούς πολιτικής και ως εκ τούτου της θεωρίας των Διεθνών Σχέσεων, από την εποχή του Πελοποννησιακού Πολέμου και εφεξής. Ο ηγεμονισμός συνοψίζει αυτό που αποκαλούμε Θουκυδίδειο αδιέξοδο του πολέμου, που μέσω της άνισης ανάπτυξης και της άνισης εκμετάλλευσης των πιο αδύναμων πολιτικών οντοτήτων ενσαρκώνει μία από τις βασικές αιτίες πολέμου. Επίσης, αντιμάχεται την κρατική κυριαρχία και εισηγείται διάφορες ρυθμίσεις μεταξύ των κρατών ή διεθνείς ολοκληρώσεις, που οδηγούν τελικά πέραν και υπεράνω των κανονιστικών συστημάτων των εθνών - κρατών. Για τις ανάγκες της θέσης μας ορίζουμε τον ηγεμονισμό ως εκείνη τη αξίωση των ισχυρότερων παικτών ενός διεθνούς συστήματος, που αποσκοπεί στον περιορισμό της πολιτικής ανεξαρτησίας και της ελευθερίας των λιγότερο ισχυρών³⁹.

³⁷ Μακρής Σπύρος, «Πολιτική Ηγεσία και Άσκηση Εξωτερικής Πολιτικής "Το μοντέλο της δημοκρατικής διακυβέρνησης".» Αθήνα, Παπαζήση, 2007.

³⁸ Μακρής Σπύρος, όπως ανωτέρω.

³⁹ Μακρής Σπύρος. «Ιστοριογραφία και Πολιτική Φιλοσοφία των Διεθνών Σχέσεων στην Ελλάδα. Η Μεταθεωρητική Συζήτηση» Αθήνα - Κομοτηνή: Σάκκουλα, 2013, σελ. 112-113.

Ο ηγεμονισμός ή οι ηγεμονικές τάσεις ενισχύονται μεταξύ άλλων, από τις δομικές συνθήκες άνισης ανάπτυξης και την εκμετάλλευση ευκαιριών σε επίπεδο συστήματος. Η εμφάνιση ηγεμονικών κρατών συνιστά απειλή, οπότε θα πρέπει είτε να εξισορροπηθεί με τη δημιουργία συμμαχιών, είτε να αντιμετωπιστεί με στρατιωτικά μέσα. Στην πρώτη περίπτωση μπορούν να δημιουργηθούν συνθήκες μη σύγκρουσης, ενώ στη δεύτερη ο πόλεμος είναι αναπόφευκτος. Εξ' ορισμού ο ηγεμονισμός απειλεί την κυριαρχία η οποία αποτελεί a priori «το απαραίτητο καθεστώς ρύθμισης των διακρατικών συναλλαγών και συνάμα το μέσο άμυνας, τουλάχιστον για τα πιο αδύναμα κράτη, έναντι του ηγεμονισμού»⁴⁰.

Η τάση ενός κράτους για ηγεμονισμό, συνιστά ιστορικά το κυριότερο αίτιο πολέμου, στο βαθμό που δημιουργεί σε ένα βαθμό τεχνητές διεθνείς αντιπαλότητες, προκαλεί τα προβλήματα της άνισης ανάπτυξης, αντιμαχόμενη την οντολογική κοσμοθεωρητική ετερότητα και τις συλλογικές αξιώσεις ελευθερίας. Με βάση την πλούσια ιστορική εμπειρία, τόσο στον αρχαίο ελληνικό κόσμο, προτού ο μετωπικός διπολικός ανταγωνισμός Αθήνας - Σπάρτης οδηγήσει στον Πελοποννησιακό Πόλεμο, όσο και στην πρώτη φάση των νεότερων χρόνων έως και το 19ο αιώνα, οι ηγεμονικές αξιώσεις αντιμετωπίστηκαν με το σύστημα της ισορροπίας δυνάμεων ή αλλιώς, με το σύστημα ισορροπίας ισχύος και τις λεγόμενες αντι-ηγεμονικές συσπειρώσεις⁴¹.

1.4 ΕΘΝΙΚΑ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑ ΗΠΑ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

Η ανάγκη των ΗΠΑ για υψηλή στρατηγική αποτελεί μία αναπόφευκτη πραγματικότητα, γεγονός που προκύπτει από τη θέση τους στη διεθνή πολιτική σκηνή, καθώς ίσως να αποτελούν το πιο ισχυρό παγκόσμιο δρώντα που έχει γνωρίσει η ιστορία. Ο Mearsheimer στο βιβλίο του «Η τραγωδία της πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων» χαρακτηρίζει τις ΗΠΑ ως «Παγκόσμιο εξισορροπιστή».

Ο Robert Art στο βιβλίο του "A grand strategy for America" αναφέρει ως ζωτικά εθνικά συμφέροντα των ΗΠΑ: i) Την ασφάλεια καθώς και την αποτροπή οποιαδήποτε επιθέσεως σε αμερικανικό έδαφος ii) Την διατήρηση της ειρήνης στο

⁴⁰ Ήφαιστος Παναγιώτης. «Ιστορία, Θεωρία και Πολιτική Φιλοσοφία των Διεθνών Σχέσεων» Αθήνα, Ποιότητα, 1999.

⁴¹ Μακρής Σπύρος. «Ιστοριογραφία και Πολιτική Φιλοσοφία των Διεθνών Σχέσεων στην Ελλάδα. Η Μεταθεωρητική Συζήτηση» Αθήνα – Κομοτηνή, Σάκκουλα, 2013, σελ. 113.

γεωπολιτικό σύστημα της Ευρασίας iii) Την ασφαλή πρόσβαση και διακίνηση των ενεργειακών πόρων του Περσικού Κόλπου και της ευρύτερης Μ. Ανατολής. iv) Την ελεύθερη διακίνηση του διεθνούς εμπορίου v) Την διατήρηση και την εξάπλωση της δημοκρατίας σε συνδυασμό με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και vi) Την προστασία του πλανήτη από τις καταστροφικές κλιματολογικές και περιβαλλοντικές αλλαγές.

Η ασφάλεια καθώς και η αποτροπή οποιαδήποτε επίθεσης στο αμερικανικό έδαφος αποτελεί ένα από τους πυλώνες της υψηλής αμερικάνικης στρατηγικής. Η ασφάλεια εξάλλου μιας χώρας αποτελεί τον «οδικό χάρτη» για τη δημιουργία αλλά και την ανοικοδόμηση οποιαδήποτε στρατηγικής.

Οι υποστηρικτές αυτής της θεωρίας με ακρίβεια εντόπισαν τη σύγχυση μεταξύ πολέμου και ειρήνης καθώς και αυτής μεταξύ πολεμιστών και αμάχων. Ο πυρήνας αυτής της αντίληψης είναι ότι η εξασθένηση του κράτους ως ενός οργανικού και διοικητικού μηχανισμού οδηγεί στην άνοδο των μη κρατικών δρώντων, που είναι πρόθυμοι και ικανοί να αμφισβητήσουν τη νομιμότητα του κράτους. Ο ρόλος της πολιτικής βούλησης και της εσωτερικής κοινωνικής αποσύνθεσης είναι σημαντικός για το οικοδόμημα. Ο πόλεμος της τέταρτης γενιάς χρησιμοποιεί ένα φάσμα.

Οι πιο ανησυχητικές απειλές για τις ΗΠΑ αποτελούν α) η τρομοκρατία καθώς και ο θρησκευτικός φονταμενταλισμός β) οι χώρες που μπορούν να παράσχουν αρωγή σε τρομοκράτες και τέλος γ) τα κράτη υπό διάλυση στα οποία καταγράφονται εθνοτικές συγκρούσεις. Οι τρομοκρατικές επιθέσεις ειδικά με βιολογικά ή χημικά όπλα - καθώς και η απόκτηση τους από μη κρατικούς δρώντες - σε αμερικανικό έδαφος συνιστούν έναν από τους χειρότερους εφιάλτες για την αμερικανική πολιτική ηγεσία, όπως ανέδειξε η επίθεση στους δίδυμους πύργους την 11η Σεπτεμβρίου 2001⁴², που προκάλεσαν κατάπληξη στην πολιτική ηγεσία, τον αμερικάνικο λαό καθώς και στον μηχανισμό ασφαλείας της χώρας. Η μεγάλη διασπορά των όπλων αυτών, ιδιαίτερα μετά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου σε μεγάλο αριθμό χωρών, η συνεχής μετάλλαξη των μορφών της τρομοκρατίας

⁴² Σύμφωνα με τον Stephen Krasner, μετά την 11η Σεπτεμβρίου έλαβε χώρα μια μεταβολή στην Αμερικανική στρατηγική αντίληψη όσον αφορά την ασφάλεια, καθώς στο επίκεντρο βρέθηκαν κράτη υπό κατάρρευση, αυταρχικά καθεστώτα, χώρες παρίες, η τρομοκρατία, η ριζοσπαστική ισλαμική ιδεολογία, τα όπλα μαζικής καταστροφής.

καθώς η προσβασιμότητα αλλά και η επιστημονική γνώση των μελών τρομοκρατικών οργανώσεων στην παραγωγή τέτοιων όπλων καθιστούν δύσκολη και σε ορισμένες περιπτώσεις αδύνατη την αναχαίτιση και την αποτροπή. Ο Γιώργος Βοσκόπουλος αναφέρει ότι οι ανωτέρω απειλές επιβάλλουν σύμφωνα με τους Αμερικανούς, την επίδειξη ισχύος και τη διεξαγωγή προληπτικών πολέμων στο πλαίσιο της πλανητικής χωροταξίας, όταν διακυβεύονται στρατηγικά συμφέροντα των ΗΠΑ⁴³.

1.5 ΜΕΤΑΨΥΧΡΟΠΟΛΕΜΙΚΑ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΑ ΔΟΓΜΑΤΑ

Η αλλαγή της δομής του διεθνούς διπολικού συστήματος μετά την κατάρρευση και τον διαμελισμό της Σοβιετικής Ένωσης, ανέδειξε στις ΗΠΑ ως τη μοναδική υπερδύναμη. Σύμφωνα με τον καθηγητή Διεθνών Σχέσεων Stephen Walt δεν έχει εμφανιστεί στη ροή της ιστορίας άλλη κυρίαρχη δύναμη του εκάστοτε διεθνούς συστήματος που να κατέχει την τα πρωτεία⁴⁴ σε όλους τους τομείς της ισχύος. Οι ΗΠΑ μη έχοντας πλέον να αντιμετωπίσουν τη Σοβιετική απειλή, χωρίς κάποια άλλη δύναμη να τις απειλεί άμεσα ή ακόμη και την απουσία εμφάνισης άλλης δύναμης ικανής να τις αμφισβητήσει ή να τις ανταγωνιστεί αναδεικνύονται σε αδιαμφισβήτητο ηγέτη του διεθνούς συστήματος δημιουργώντας όμως ένα ευάλωτο ρεύμα υπεροχής. Η πολιτική της ανάσχεσης που μέχρι τότε είχαν ακολουθήσει απέναντι στη Σοβιετική Ένωση δεν είχε πλέον πεδίο εφαρμογής. Η διαχείριση όμως της επόμενης ημέρας, η οποία αν και θεωρητικά ήταν εύκολη, σίγουρα η υλοποίηση της εγκυμονούσε κινδύνους. Η διαφαινόμενη νίκη στον Ψυχρό Πόλεμο συνοδεύτηκε από ένα κλίμα αμφιβολίας⁴⁵.

Την μεταψυχροπολεμική περίοδο η αμερικανική υψηλή στρατηγική επηρεάστηκε από τις απόψεις τριών πολιτικών επιστημόνων. Η πρώτη που αναφέρεται στο περί του Τέλους της Ιστορίας μέσω της παγκόσμιας επικράτησης του φιλελευθερισμού ως του κοινωνικού μοντέλου του μέλλοντος και απόσβεσης

⁴³ Βοσκόπουλος Γεώργιος, Ευρωπαϊκή Ένωση και Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, Εκφάνσεις ισχύος, αλληλόδραση και το ζήτημα της παγκόσμιας ηγεμονίας, Βάρη Αττικής, Εκδόσεις Ποιότητα, 2012, σ.346.

⁴⁴ Δρίβας Αλέξανδρος, Το Βυζαντινό μέλλον των ΗΠΑ και ο 21ος αιώνας, Μια νέα οπτική της αμερικανικής πολιτικής Διαθέσιμο στο <https://hellasjournal.com/2019/05/to-vyzantino-mellon-ton-ira-kai-o-21os-aionas-mia-nea-optiki-tis-amerikanikis-politikis/>

⁴⁵ Kissinger Henry, Παγκόσμια τάξη: Σκέψεις γύρω από τον χαρακτήρα των εθνών και την πορεία της ιστορίας, Αθήνα, Εκδόσεις: Λιβάνη, 2014, σ.391.

κάθε μεγάλης κλίμακας σύγκρουσης των Μεγάλων Δυνάμεων⁴⁶ με κύριο εκφραστή τον Francis Fukuyama. Η δεύτερη με εκφραστή τον Charles Krauthammer που επεσήμαινε ότι οι ΗΠΑ ως ισχυρότερη χώρα στον πλανήτη θα έπρεπε να διακυβερνήσουν τον μονοπολικό κόσμο καθορίζοντας αυτές τους κανόνες της παγκόσμιας τάξης αναλαμβάνοντας ηγετικό ρόλο για την εγκαθίδρυση της δημοκρατίας σε όλο τον κόσμο⁴⁷. Τέλος υπάρχει και η άποψη του Samuel Huntington περί της σύγκρουσης των πολιτισμών, σύμφωνα με την οποία οι διεθνείς ιδεολογικές διαχωριστικές γραμμές έχουν αντικατασταθεί από πολιτισμικές διαχωριστικές γραμμές και κυρίως τη θρησκευτική διαφορετικότητα⁴⁸.

1.5.1 Δόγμα George H.W. Bush

Αρκετοί διεθνολόγοι υποστηρίζουν ότι ο Πρόεδρος George Bush ο πρεσβύτερος χειρίστηκε με δεξιοτεχνία τις ραγδαίες εξελίξεις του διεθνούς συστήματος την τριετία 1989 - 1991 και ιδιαίτερα στην αντιμετώπιση των προβλημάτων που προέκυψαν από την βίαιη και εκ των ενόντων κατάρρευση της Σοβιετικής ένωσης για τυχόν απελευθέρωση φυγόκεντρων δυνάμεων που θα προκαλούσαν μεγάλη αστάθεια στο διεθνές σύστημα. Ο Henry Kissinger επισημαίνει ότι ο Bush διαχειρίστηκε την αμερικανική κυριαρχία με μετριοπάθεια και σύνεση⁴⁹.

Στόχοι του δόγματος Bush (επισήμως) ήταν η ενδυνάμωση και η επίτευξη συλλογικής ασφάλειας μέσα από πολυεθνική συνεργασία καθώς και η οικοδόμηση νέων συμμαχιών⁵⁰ αποσκοπώντας σε ένα συνασπισμό δημοκρατικών κρατών στην αντιμετώπιση των κρατών «παριών», χρησιμοποιώντας διπλωματικά, οικονομικά και κοινωνικά μέσα εξαναγκασμού για την αντιμετώπιση των προκλήσεων και καταφεύγοντας στην στρατιωτική ισχύ ως τελευταίο μέσο⁵¹. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η αντιμετώπιση της εισβολής του Σαντάμ

⁴⁶ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, Αμερικάνικο πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική 1945-2002, Αθήνα, Ποιότητα, 2012, σελ.393.

⁴⁷ Krauthammer Charles, the unipolar moment, Foreign affairs. Διαθέσιμο στο <https://www.foreignaffairs.com/articles/1991-02-01/unipolar-moment>

⁴⁸ Huntington Samuel, Η σύγκρουση των πολιτισμών και ο ανασχηματισμός της παγκόσμιας τάξης, Αθήνα, Εκδόσεις, Τερζόπουλος, 1999.

⁴⁹ Kissinger Henry, Παγκόσμια τάξη: Σκέψεις γύρω από τον χαρακτήρα των εθνών και την πορεία της ιστορίας, Αθήνα, Λιβάνης, 2014, σελ.439.

⁵⁰ The White House, National Security Strategy 1990, σ. 12. Διαθέσιμο στο <http://nssarchive.us/national-security-strategy-1990/>

⁵¹ The White House, National Security Strategy 1991, σ. 8. Διαθέσιμο στο <http://nssarchive.us/NSSR/1991>

Χουσεΐν, αρχικά με διπλωματικά μέσα και επιβολή κυρώσεων και στη συνέχεια με την εξουσιοδότηση της συμμαχίας που είχε δημιουργηθεί υπό την ηγεσία των ΗΠΑ για επέμβαση με στόχο την απελευθέρωση του Κουβέιτ.

Η σημασία της ανωτέρω πολυεθνικής επιχείρησης ήταν διπλή. Από την μία, ανέδειξε την σημασία των Ηνωμένων Εθνών ως βασικό νομιμοποιητικό εργαλείο συλλογικής στρατιωτικής επέμβασης και από την άλλη επετεύχθη ο στόχος των ΗΠΑ για την ανάληψη ηγετικού ρόλου - με την συνδρομή και των λοιπών συμμάχων τους - στα παγκόσμια δρώμενα, εξυπηρετώντας ταυτόχρονα τα συμφέροντά τους στην ζωτική περιοχή του Κόλπου, που ουσιαστικά ήταν η διατήρηση του υφιστάμενου status quo. Σύμφωνα με τον Bush, στόχος δεν ήταν η ανατροπή του Σαντάμ αλλά η δημιουργία ενός Ιράκ ισχυρού - χωρίς εμπλοκή των ΗΠΑ στα εσωτερικά ζητήματα διακυβέρνησης - μερικώς αποδυναμωμένο που θα λειτουργούσε εξισορροπητικά έναντι της Συρίας και του Ιράν, παραδοσιακών συμμάχων της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και χώρες αρνητικά προσκείμενες στις ΗΠΑ και τις πολιτικές τους⁵².

1.5.2 Δόγμα Bill Clinton

Ο William Jefferson Clinton (Bill) ήταν υπέρμαχος των αρχών που πρόεβουε ο πρόεδρος Wilson, για μια παγκόσμια τάξη που θα εξασφάλιζε την ειρήνη μέσα από τη δημοκρατία, τη διπλωματία και την καθιέρωση κοινών κανόνων και προτύπων. Περιστοιχιζόμενος από πολιτικό προσωπικό υψηλού ακαδημαϊκού κύρους διέγινωσε ενστικτωδώς το τροποποιημένο παγκόσμιο περιβάλλον αλλά και τις πολυσχιδείς προκλήσεις που αναδύονταν από αυτό. Εμφορούμενος από ένα ιδεαλιστικό⁵³ όραμα χάραξε μια στρατηγική το οποίο περιλάμβανε, την επέκταση των ΗΠΑ, την ενδυνάμωση της εξωτερικής ασφάλειας μέσω συμμαχιών καθώς και εξισορρόπηση με τις άλλες Μεγάλες Δυνάμεις.

Η Αμερική μετά τον ψυχρό πόλεμο (Η προεδρία Bill Clinton ήταν από τις πρώτες στην εν λόγω περίοδο) κατέστη η μοναδική και αδιαφιλονίκητη παγκόσμια

⁵² Bush G.H.W & Scowcroft Brent, A world transformed, New York, Knopf, 1999, Κεφάλαιο 19.

⁵³ Brzezinski Zbigniew, Η δεύτερη ευκαιρία. Τρεις πρόεδροι και η κρίση της Αμερικανικής υπερδύναμης, Αθήνα, Εκδόσεις Λιβάνης, 2008, σελ. 98. Ο Brzezinski υποστηρίζει ότι σε αντίθεση με τον προκάτοχό του είχε ένα παγκόσμιο όραμα. Ο ιστορικός του νετερμινισμός του ήταν εγγενής στην ιδέα της παγκοσμιοποίησης, ταίριαζε απόλυτα με τη βαθιά πεποίθηση του Clinton ότι αν η Αμερική ήθελε να δικαιολογήσει το χαρακτηρισμό της ως το «απαραίτητο έθνος», έπρεπε να ανανεωθεί.

δύναμη, η οποία μέσω του NATO και στο πλαίσιο της πανευρωπαϊκής συνεργασίας (PfP) πρωτοστατεί, είτε έχοντας την εντολή του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, είτε αυτοβούλως, στην επιβολή και διατήρηση της ειρήνης (peace forcing - peace keeping), με στρατιωτικά, πολιτικά και οικονομικά μέσα.

Το δόγμα Clinton καθώς αποτελεί το θέμα της παρούσης διπλωματικής εργασίας θα αναλυθεί περαιτέρω στα επόμενα κεφάλαια.

1.5.3 Δόγμα George W. Bush

Με την άνοδο του George W. Bush στην εξουσία καταγράφηκε μία τάση σύνδεσης της διεθνούς συμπεριφοράς των ΗΠΑ με το ιδεολογικό υπόβαθρο των παραγόντων που εμπλέκονται στη διαδικασία χάραξης στρατηγικής, καθώς μία μη εκλεγμένη ομάδα διανοούμενων καθόρισαν την αμερικανική εξωτερική πολιτική, κατά πολλούς, σε βάρος των ιδίων των ΗΠΑ αλλά και της διεθνούς ασφάλειας⁵⁴. Ο νέος πρόεδρος τοποθετήθηκε συνειδητά ως διαφορετικός ρεπουμπλικάνος που πρέσβευε τον συντηρητισμό⁵⁵.

Το χτύπημα στο κέντρο της Νέας Υόρκης συγκλόνισε το αμερικανικό έθνος καθώς ποτέ άλλοτε οι ΗΠΑ δεν είχαν δεχθεί χτύπημα από τον εχθρό στη χερσαία επικράτειά τους. Ότι δε συνέβη με τα πυρηνικά, λόγω αποτροπής κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου, συνέβη κατά την μεταψυχροπολεμική εποχή σε μία στιγμή αδιαμφισβήτητης παγκόσμιας αναγνώρισης της ηγεμονική υπεροχής των ΗΠΑ.

Η τρομοκρατική επίθεση ώθησε τον Bush να απευθυνθεί στον αμερικανικό λαό και να δηλώσει ότι «δεν υπάρχει διαχωρισμός ανάμεσα στους τρομοκράτες και αυτούς τους υποθάλλουν»⁵⁶, θέτοντας τις βάσεις της πολιτικής που θα ακολουθούσε έναντι του Ιράκ και του Αφγανιστάν. Βέβαια τα πρώτα δείγματα της πολιτικής Bush για τις μετέπειτα εξελίξεις στον χώρο της Μέσης Ανατολής, μπορούν να αντληθούν από την ομιλία του, την 1^η Ιουνίου 2002 στο West Point,

⁵⁴ Βοσκόπουλος Γεώργιος, Ευρωπαϊκή Ένωση και Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής: Εκφάνσεις ισχύος, αλληλόδραση και το ζήτημα της παγκόσμιας ηγεμονίας, Βάρη Αττικής, Ποιότητα, 2012, σελ.370.

⁵⁵ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική 1945-2002, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2012, σελ.403.

⁵⁶ Bumiller Elisabeth & Sanger David, A day of terror: The president; A somber Bush says terrorism cannot prevail, The New York Times, 12 Σεπ 2001. Διαθέσιμο στο <http://www.nytimes.com/2001/09/12/us/a-day-of-terror-the-president-a-somber-bush-saysterrorism-cannot-prevail.html>

σύμφωνα με την οποία το νέο αμερικανικό δόγμα ξεπερνούσε τις ψυχροπολεμικές θεωρητικές αρχές απειλής χρήσης βίας, δηλαδή αυτές της ανάσχεσης (containment) και της αποτροπής (deterrence)⁵⁷.

Δύναται να ειπωθεί ότι οι βασικότερες αρχές του δόγματος Bush όπως αναφέρονται στο κείμενο της NSS 2002, υπήρξαν η στρατηγική των προληπτικών πολέμων με σκοπό την ανατροπή εχθρικών προς τα συμφέροντα των ΗΠΑ καθεστώτων ακόμα και αυτών που δεν απειλούσαν άμεσα την ασφάλειά τους, η διάδοση της δημοκρατίας και ειδικότερα στο γεωγραφικό υποσύστημα της Μέσης Ανατολής ως εργαλείο καταπολέμησης της τρομοκρατίας⁵⁸, καθώς και η πρόθεση ανάληψης μονομερών ενεργειών που θα διασφάλιζαν τη συνέχεια των αμερικανικών στρατηγικών συμφερόντων. Ο Hobsbawm αναφέρει χαρακτηριστικά «... Το μόνο που απομένει είναι να ξαναφτιάξουμε τον κόσμο κατ' εικόνα αυτής της ελεύθερης κοινωνίας. τον εκβαρβαρισμό της εποχής μας τον έχουν δημιουργήσει τόσο καλές όσο και κακές αυτοκρατορίες και τώρα συνεισφέρει σε αυτόν ο πόλεμος εναντίον της τρομοκρατίας»⁵⁹.

Συμπερασματικά οι επιλογές του G.W. Bush αποτέλεσαν μια στροφή στην άσκηση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής που διαμορφώθηκε σε σημαντικό βαθμό από την παράδοση του Τζέφερσον, με την οποία δόθηκε έμφαση στη στρατιωτική ισχύ της χώρας και στη διατήρηση της σαφούς πρωτοκαθεδρίας στο στρατιωτικό επίπεδο⁶⁰. Παρά ταύτα είναι αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι η εφαρμογή του δόγματος Bush κατέληξε σε δυσάρεστα αποτελέσματα, τόσο για την εσωτερική όσο και την εξωτερική πολιτική της χώρας⁶¹. Σύμφωνα με τον Ikenberry η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ, αν και ονομαστικά επεδίωξε να ενισχύσει την ασφάλεια της χώρας έναντι των φονταμενταλιστών, ουσιαστικά προώθησε πολιτικές που κλιμάκωσαν την αντιπαράθεση με τον υπόλοιπο κόσμο και

⁵⁷ Σπυρίδων Ν. Λίτσας, Πόλεμος και Ορθολογισμός: Θεωρητικές Προεκτάσεις και Στρατηγικές Εφαρμογές, Αθήνα, Ποιότητα, 2010, σελ.323.

⁵⁸ Για τον ίδιο τον George W Bush η «Ατζέντα της Ελευθερίας» είχε λάβει τη μορφή μίας μεσσιανικής αποστολής με ευθεία προώθηση της ελευθερίας στη Μέση Ανατολή. Σύμφωνα με τον Kissinger η ατζέντα αυτή δεν υπήρξε αποκύημα της φαντασίας του Προέδρου που αποτυπώθηκε στο θεσμικό κείμενο της NSS 2002, αλλά στηριζόταν στις οικουμενικές αμερικανικές αξίες της ελευθερίας και της δημοκρατίας.

⁵⁹ Hobsbawm Eric, Παγκοσμιοποίηση, Δημοκρατία και Τρομοκρατία, Αθήνα, Θεμέλιο, 2007, σελ.141.

⁶⁰ Βοσκόπουλος Γεώργιος, Ευρωπαϊκή Ένωση και Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής: Εκφάνσεις ισχύος, αλληλόδραση και το ζήτημα της παγκόσμιας ηγεμονίας, σελ.371.

⁶¹ Καιρίδης Δημήτριος, Η αμερικανική εξωτερική πολιτική και η συντηρητική αντεπανάσταση, Αθήνα, Εκδόσεις Σιδέρης, 2008, σελ. 16-17.

επιδείνωσαν δραματικά την αμερικανική οικονομία⁶².

1.5.4 Δόγμα Obama

Σύμφωνα με το ακτιβιστικό όραμα του για την αμερικανική εξωτερική πολιτική, ο Obama όταν εκλέχθηκε πρόεδρος το 2009 πίστευε ότι θα άλλαζε εντελώς την εικόνα των Ηνωμένων Πολιτειών στο εξωτερικό, ιδιαίτερα στον μουσουλμανικό κόσμο, θα έθετε ένα τέλος στους πολέμους στο Ιράκ και το Αφγανιστάν, θα έτεινε το χέρι του στο Ιράν, θα επανεκκινούσε τις σχέσεις με τη Ρωσία ως ένα βήμα προς την απαλλαγή του κόσμου από τα πυρηνικά όπλα, θα προκαλούσε την συνεργασία της Κίνας για τα περιφερειακά και τα παγκόσμια ζητήματα και θα επιτύχαινε την ειρήνευση στη Μέση Ανατολή⁶³.

Η δεύτερη Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας του προέδρου Obama που εκδόθηκε τον Φεβρουάριο του 2015, εκφράζει πίστη σε μια ειρηνική και βασισμένη σε κανόνες διεθνή τάξη και επιβεβαιώνει το γεγονός ότι τίποτα από αυτά δεν μπορεί να συμβεί χωρίς την ηγεσία των Ηνωμένων Πολιτειών. Ο κόσμος της Εθνικής Στρατηγικής Ασφάλειας του προέδρου Obama είναι εκείνος κατά τον οποίο η οικονομική και στρατιωτική δύναμη των Ηνωμένων Πολιτειών χρησιμεύει ως θεμέλιο ισχυρών, συμμετοχικών, και παγκόσμιων θεσμών που στηρίζονται σε κανόνες. Πρόκειται για μια έξυπνη πολυμέρεια, που εργάζεται στο πλαίσιο του διεθνούς συστήματος, ενώ είναι ταυτόχρονα διατεθειμένη να επωμιστεί το βάρος της υπεράσπισής του, αν και όχι πάντοτε με στρατιωτικές δυνάμεις⁶⁴.

Όπως είπε και ο ίδιος σε απόφοιτους του West Point σε μια μεγάλη ομιλία σχετικά με την εξωτερική πολιτική : *« Αυτή είναι η κατακλείδα μου: Η Αμερική πρέπει πάντα να ηγείται στην παγκόσμια σκηνή. Αν δεν το κάνουμε εμείς δεν θα το κάνει κανένας άλλος. Ο στρατός στον οποίο έχετε ενταχθεί είναι και θα είναι πάντα η ραχοκοκαλιά αυτής της ηγεσίας. Αλλά η στρατιωτική δράση των ΗΠΑ δεν μπορεί*

⁶² Ikenberry G. John, Illusions of empire: defining the new American order, Foreign Affairs, March / April 2004.

⁶³ Άρθρο των Martin Indyk , Kenneth Lieberthal , και Michael E. O'Hanlon, «Αξιολογώντας την εξωτερική πολιτική του Μπαράκ Ομπάμα» (Δημοσιεύθηκε την 7/11/12). Πηγή: δικτυακός τόπος του Foreign Affairs – Hellenic Edition <http://www.foreignaffairs.gr/articles/68880/martin-indyk-kenneth-lieberthal-kai-michael-e-ohanlon/aksiologontas-tin-eksoteriki-politiki-toy-mparak-ompama>.

⁶⁴ Άρθρο της Janine Davidson, «Η τελευταία Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας του Obama» (Δημοσιεύθηκε την 4/3/15). Πηγή: δικτυακός τόπος του Foreign Affairs - Hellenic Edition <http://foreignaffairs.gr/articles/70210/janine-davidson/i-teleytaia-stratigiki-ethnikis-asfaleias-toy-ompama>

να είναι το μόνο, ούτε το βασικό συστατικό της ηγεσίας μας σε κάθε περίπτωση. Το ότι έχουμε το καλύτερο σφυρί, δεν σημαίνει πως κάθε πρόβλημα είναι καρφί. Κι επειδή οι δαπάνες που συνδέονται με την στρατιωτική δράση είναι τόσο υψηλές, θα πρέπει να περιμένετε κάθε πολιτικός ηγέτης και ειδικότερα ο Αρχηγός σας (εννοώντας τον πρόεδρο των ΗΠΑ) να είναι σαφής σχετικά με το πώς θα πρέπει να χρησιμοποιείται η τρομερή αυτή δύναμη»⁶⁵.

Η διακυβέρνηση Obama δεν οδήγησε σε καλύτερες σχέσεις με τον μουσουλμανικό κόσμο. Ο Obama ανέκαθεν είχε την πρόθεση να συνεχίσει την καταπολέμηση της τρομοκρατίας αλλά δεν είχε υιοθετήσει το δόγμα Bush περί «παγκόσμιου πολέμου κατά της τρομοκρατίας». Αντί αυτού, προσπάθησε να χαλαρώσει τους συνεχιζόμενους πολέμους στο Ιράκ και το Αφγανιστάν, ενώ εστιάζοντας στενά στην επίθεση κατά της Αλ Κάιντα στο Αφγανιστάν, το Πακιστάν και αλλού, έβγαλε την οργάνωση από τον κατάλογο των απειλών για τις Ηνωμένες Πολιτείες και τον κόσμο γενικότερα. Η επιτυχία της κυβέρνησης στον τομέα αυτό ήταν μεταξύ των σημαντικών επιτευγμάτων της και ο Obama μπορεί να ισχυριστεί δικαίως ότι έχει τελειώσει τον πόλεμο στο Ιράκ, έδειξε αποφασιστικότητα στο Αφγανιστάν και το Πακιστάν και, κυρίως, αποκεφάλισε την Αλ Κάιντα⁶⁶. Πάντως στο Αφγανιστάν η κατάσταση μέχρι και τα τέλη του 2016 δεν ήταν αυτή που επιθυμούσε ο πρόεδρος Obama, καθώς οι αφγανικές δυνάμεις δεν ήταν ακόμη έτοιμες να αναλάβουν την κύρια ευθύνη για την ασφάλεια σε όλη τη χώρα.

Η αραβική άνοιξη ήταν το δυσκολότερο απρόσμενο γεγονός που έτυχε στον πρόεδρο Obama. Ο αμερικανός πρόεδρος έθεσε την φωνή των Ηνωμένων Πολιτειών πίσω από τα λαϊκά αιτήματα για ελευθερία και δημοκρατία σε όλο τον αραβικό κόσμο και βοήθησε στην ανατροπή αντιλαϊκών δικτατόρων στην Αίγυπτο, τη Λιβύη και την Υεμένη, ενώ έκανε ό, τι καλύτερο για να προστατεύσει τα συμφέροντα των ΗΠΑ στη σταθερότητα του Κόλπου. Τα λάθη τακτικής που του καταλογίζονται είναι η ταπείνωση του Αιγύπτιου προέδρου Hosni Mubarak, η αποτυχία να πιέσει αποτελεσματικά για ουσιαστικές μεταρρυθμίσεις στο Μπαχρέιν

⁶⁵ Άρθρο «Remarks by the President at the United States Military Academy Commencement Ceremony», από τον δικτυακό τόπο <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2014/05/28/remarks-president-united-states-militaryacademy-commencement-ceremony>

⁶⁶ Άρθρο των Martin Indyk, Kenneth Lieberthal, και Michael E. O'Hanlon, «Αξιολογώντας την εξωτερική πολιτική του Μπαράκ Ομπάμα» (Δημοσιεύθηκε την 7/11/12). Πηγή: ο δικτυακός τόπος του Foreign Affairs – Hellenic Edition <http://www.foreignaffairs.gr/articles/68880/martin-indyk-kenneth-lieberthal-kai-michael-e-ohanlon/aksiologontas-tin-eksoteriki-politiki-toy-mparak-ompama>

και η επακόλουθη βραδύτητα να πιέσει για την αποπομπή του προέδρου της Συρίας Bashar al-Assad. Αλλά σε γενικές γραμμές, ο ενστικτώδης ιδεαλισμός του Obama έθεσε τις Ηνωμένες Πολιτείες στη σωστή πλευρά της ιστορίας και ο έμφυτος πραγματισμός του τον εξυπηρέτησε καλά στο να πετύχει μια νέα ισορροπία μεταξύ των αμερικανικών αξιών και των στρατηγικών συμφερόντων των Ηνωμένων Πολιτειών σε μια ασταθή περιοχή⁶⁷.

Εν κατακλείδι, ο πρόεδρος Obama υπήρξε προοδευτικός όπου ήταν δυνατόν, αλλά και ρεαλιστής όταν ήταν απαραίτητο και με τις δεδομένες εγχώριες και παγκόσμιες καταστάσεις που αντιμετώπισε, στην εξωτερική πολιτική του κυριάρχησε ο πραγματισμός. Κρίνοντας από το επίπεδο προστασίας των αμερικανικών συμφερόντων, η εξωτερική πολιτική του Obama λειτούργησε αρκετά καλά. Επιχείρησε να διαμορφώσει μια νέα φιλελεύθερη παγκόσμια τάξη με τις Ηνωμένες Πολιτείες να εξακολουθούν να έχουν το προβάδισμα, αλλά να μοιράζονται περισσότερες ευθύνες και βάρη με άλλες χώρες, όπου αυτό είναι δυνατόν ή αναγκαίο⁶⁸.

1.6 ΣΥΝΤΟΜΗ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΨΥΧΡΟΠΟΛΕΜΙΚΗΣ ΥΨΗΛΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΤΩΝ ΗΠΑ

Οι πυλώνες στους οποίους στηρίχτηκε η μεταψυχροπολεμική αμερικανική εξωτερική πολιτική είναι η υπεράσπιση του φιλελευθερισμού, η υπεράσπιση της πατρίδας, η διατήρηση μιας ευνοϊκής ισορροπίας με τις άλλες μεγάλες δυνάμεις, η τιμωρία διεθνών δρώντων που παρεκτρέπονται, και η επένδυση στην καλή διακυβέρνηση των κρατών και τη σύναψη συμμαχιών.

Από την εξέταση της εξωτερικής πολιτικής που άσκησαν οι τέσσερις μεταψυχροπολεμικοί Αμερικανοί πρόεδροι τεκμαίρεται η συνέχεια που παρατηρείται στην εξωτερική πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών η οποία, παρά την προσωπική επικοινωνιακή σφραγίδα που της εναποθέτει ο εκάστοτε πρόεδρος, διαμορφώνεται με καθοριστικό κριτήριο τα εθνικά αμερικανικά συμφέροντα σταθμιζόμενα υπό το φως της εκάστοτε διεθνούς πραγματικότητας και δεν είναι τίποτε άλλο παρά απόρροια της υψηλής στρατηγικής των ΗΠΑ.

⁶⁷ Άρθρο των Martin Indyk, Kenneth Lieberthal, και Michael E. O'Hanlon, όπως ανωτέρω.

⁶⁸ Όπως ανωτέρω.

Σημαντικοί Αμερικανοί αναλυτές και αναγνωρισμένοι ακαδημαϊκοί, που αποτελούν διαμορφωτές της αμερικανικής κοινής γνώμης, επισημαίνουν τις καταστροφικές συνέπειες της υψηλής στρατηγικής για την εξυπηρέτηση των ζωτικών συμφερόντων των ΗΠΑ, τόσο με τη στρατηγική της ανθρωπιστικής επέμβασης (humanitarian intervention) των Δημοκρατικών κατά την κρίση στα Βαλκάνια, όσο και με τη νεοσυντηρητική στρατηγική του τυχολωκτισμού (adventurism) των Ρεπουμπλικάνων με αποκορύφωμα την επιπόλαιη εξωτερική πολιτική του George W. Bush. Σύμφωνα και με τον John Mearsheimer, η τραγική αποτυχία του αμερικάνικου επεμβατισμού δεν είναι απότοκο του αμερικάνικου ρεαλισμού, αλλά αποτέλεσμα μιας επιπόλαιης επεμβατικής ιδεοληψίας που συνοψίζεται στο περίφημο δόγμα “democracy by force” (επιβολή της δημοκρατίας με τη βία), το οποίο οδήγησε τον ευρύτερο γεωπολιτικό χώρο της Μέσης Ανατολής σε κοινωνική διάλυση, αστάθεια και χάος, όπου η ανάλυση κόστους - οφέλους δείχνει ότι έβλαψε τελικά τα ζωτικά αμερικανικά συμφέροντα σε στρατηγικό και διπλωματικό επίπεδο⁶⁹.

Οι σχέσεις ΗΠΑ - Ρωσίας μετά την κρίση στην Ουκρανία επιδεινώθηκαν σημαντικά και όπως δείχνουν τα γεγονότα οι δύο μεγάλες δυνάμεις εισέρχονται στη φάση ενός νέου Ψυχρού Πολέμου, που αν και μοιάζει να είναι ριζικά διαφορετικός από τον πρώτο, σίγουρα θα είναι εξίσου επιζήμιος. Σε αντίθεση με τον πρώτο, ο νέος Ψυχρός Πόλεμος δεν θα περιλάβει το σύνολο του παγκόσμιου συστήματος, μιας και ο κόσμος δεν είναι πια διπολικός και σημαντικές περιοχές και βασικοί παράγοντες, όπως η Κίνα και η Ινδία θα αποφύγουν να εμπλακούν, ωστόσο σίγουρα θα επηρεάσει σχεδόν κάθε σημαντική διάσταση του διεθνούς συστήματος και εάν κλιμακωθεί μια κρίση ασφάλειας στο κέντρο της Ευρώπης, ο κίνδυνος ενός πυρηνικού πολέμου δεν θα αργήσει να επιστρέψει⁷⁰.

Μετά τον Ψυχρό Πόλεμο, οι ΗΠΑ διένυσαν μια «μονοπολική στιγμή», αντλώντας από το συντριπτικό της πλεονέκτημα σε πόρους και τεχνολογία για να επιτύχει ένα πρωτοφανές επίπεδο παγκόσμιας στρατιωτικής κυριαρχίας. Ωστόσο σήμερα, αυτή η κατάσταση έχει αρχίσει να αντιμετωπίζει πολλαπλές προκλήσεις.

⁶⁹ Άρθρο του Σπύρου Μακρή, «Ο στρατηγικός ρόλος των ΗΠΑ στον 21ο αιώνα. Η Αμερικανική ισχύς και διπλωματία στη Μέση Ανατολή στο σταυροδρόμι της μεταψυχροπολεμικής εποχής». Πηγή: ο δικτυακός τόπος https://www.imxa.gr/files/Simmeikta_16/Makris.pdf

⁷⁰ Άρθρο του Robert Legvold, «Η διαχείριση του νέου Ψυχρού Πολέμου» (Δημοσιεύτηκε την 3/2/15). Πηγή: δικτυακός τόπος του Foreign Affairs - Hellenic Edition <http://www.foreignaffairs.gr/articles/70169/robert-legvold/idiaxeirisi-toy-neoy-psyxroy-polemoy>

Η αμερικανική οικονομική κατάσταση απαιτεί περικοπές δαπανών, με δυσάρεστες συνέπειες για ένα Υπουργείο Άμυνας που έχει συνηθίσει σε σταθερή αύξηση του προϋπολογισμού του. Κατά την επόμενη δεκαετία, ο στρατός των ΗΠΑ θα πρέπει να προβεί σε μια δραματική αλλαγή στη στρατηγική του, καθώς οι αμυντικοί προϋπολογισμοί συρρικνώνονται, το κόστος της προβολής και της διατήρησης της στρατιωτικής ισχύος αυξάνεται και το εύρος των συμφερόντων που χρήζουν προστασίας επεκτείνεται⁷¹.

⁷¹ Άρθρο του Andrew F. Krepinevich Jr. , «Αμυντική στρατηγική σε εποχές λιτότητας» (Δημοσιεύθηκε την 18/2/13) . Πηγή: δικτυακός τόπος του Foreign Affairs - Hellenic Edition <http://foreignaffairs.gr/articles/69181/andrew-f-krepinevich-jr/amyntiki-stratigiki-se-epoxes-litotitas>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 : Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ BILL CLINTON (AMERICAN PRESIDENCY)

2.1 ΓΕΝΙΚΑ

Στο παρόν κεφάλαιο θα παρουσιαστεί η περίοδος της προεδρίας Κλίντον (Clinton Administration). Συγκεκριμένα θα αναφερθώ στην εκλογή και το προφίλ του προέδρου Κλίντον καθώς και στα σημαντικότερα γεγονότα τα οποία σηματοδότησαν την εν λόγω περίοδο. Θα γίνει ανάλυση στο βαθμό που επιτρέπει η φύση της εργασίας στη διεύρυνση της Βορειο-αντλαντικής συμμαχίας, στην περίπτωση της Βοσνίας, στην επέμβαση στη Σομαλία, στο πραξικόπημα στην Αϊτή και τέλος στον πόλεμο του Κοσόβου.

Σαφώς κατά την διάρκεια της προεδρίας Κλίντον έλαβαν χώρα αρκετά ακόμη γεγονότα, τα οποία χαρακτήρισαν τη συγκεκριμένη προεδρία. Τα ανωτέρω επιλέχθηκαν ως τα πιο χαρακτηριστικά, μέσα από τα οποία θα αναδειχθούν οι πτυχές του δόγματος Κλίντον, το οποίο θα αναλυθεί στα επόμενα κεφάλαια.

Επισημαίνεται ότι τα γεγονότα της προεδρίας Κλίντον που θα αναλυθούν στη συνέχεια, είναι αυτά στα οποία οι ΗΠΑ είχαν ιδιαίτερο ή πρωταγωνιστικό ρόλο. Αν και οι περισσότερες επεμβάσεις διεξαγόταν υπό την αιγίδα του Συμβουλίου Ασφαλείας (ΣΑ) του ΟΗΕ, οι ΗΠΑ ήταν αυτές που κατείχαν πρωταρχικό ρόλο. Χαρακτηριστικές είναι οι περιπτώσεις της Ρουάντα και Ανατολικού Τιμόρ όπου οι ΗΠΑ αδράνησαν χαρακτηριστικά να αναλάβουν δράση με αποτέλεσμα την απώλεια χιλιάδων ανθρώπινων ζωών.

2.2 ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ 1992 - ΝΕΟΣ ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Η Άνοιξη του 1991 με τη λήξη του Πολέμου στον Περσικό Κόλπο βρίσκει τον Πρόεδρο Μπους και υποψήφιο για τις εκλογές του 1992 σε πολύ υψηλό ποσοστό δημοτικότητας, που άγγιζε περίπου το 90%, γεγονός που τον βοήθησε στην υποψηφιότητά του για δεύτερη φορά στο αξίωμα του Προέδρου. Από την άλλη πλευρά στο στρατόπεδο των Δημοκρατικών υπήρχε πληθώρα υποψηφίων για το χρίσμα. Συγκεκριμένα υπήρχαν οκτώ υποψήφιοι, οι οποίοι έπρεπε να συναγωνιστούν την υψηλή δημοτικότητα του Μπους μετά την επιτυχία στον Περσικό Κόλπο και του οποίου η επανεκλογή θεωρούνταν πολύ πιθανή.

Ο Κλίντον ως κυβερνήτης της πολιτείας του Άρκανσας τοποθετήθηκε ως κεντρώς ή αλλιώς ως Νέο-Δημοκράτης. Ο ίδιος είχε πει: «Δεν είμαι *FDR*⁷² φιλελεύθερος. Δεν είμαι ένας Κέννεντυ, είμαι ένα νέο είδος Δημοκράτης που είναι πολύ περισσότερο κεντρώς και που αποκηρύσσει αρκετές ιδέες του φιλελευθερισμού. Είμαι πιο κοντά στο είδος του Ρεπουμπλικάνου Ροκφέλερ⁷³ από ό,τι στο είδος του *New Deal* του Ρούσβελτ»⁷⁴. Δεν είχε συγκριτικό πλεονέκτημα, καθώς μάλλον ήταν ο περισσότερο άγνωστος ανάμεσα στους υποψηφίους. Η δημόσια εικόνα του Κλίντον άλλαξε όταν μια γυναίκα⁷⁵ έκανε την εμφάνισή της στα ΜΜΕ και υποστήριξε ότι διατηρούσε σχέσεις μαζί του. Ο Κλίντον εμφανίστηκε στη μεγάλη ακροαματικότητα εκπομπή «60 λεπτά» μαζί με τη σύζυγό του Χίλαρυ, προκειμένου να διορθώσει το προφίλ και την εικόνα του προσπαθώντας να μην αφήσει περιθώρια αμφιβολίας στην κοινή γνώμη. Η εμφάνισή του στην τηλεόραση ήταν αρκετή για να του δώσει τη δημοσιότητα που επιθυμούσε. Στις 9 Ιουλίου 1992 ανακοίνωσε την υποψηφιότητα του Αλ Γκορ, Γερουσιαστή του Τεννεσί, για το αξίωμα του Αντιπροέδρου, πηγαίνοντας κόντρα στη λαϊκή στρατηγική που θέλει τον αντιπρόεδρο ως το άτομο που θα εξισορροπεί ένα νότιο υποψήφιο πρόεδρο με ένα βόρειο συνεργάτη ως αντιπρόεδρο. Ωστόσο όμως ο Γκορ εξισορρόπησε την επιλογή αυτή του Κλίντον με άλλους τρόπους και όχι με τη συμβατότητα της καταγωγής. Τελικά, ο Κλίντον με τον Γκορ ως αντιπρόεδρο αποτέλεσαν το πιο νεαρό δίδυμο που κατάφερε να φτάσει στο Λευκό Οίκο στην ιστορία της χώρας⁷⁶.

Ο Κλίντον κατάφερε να δει με σοφία και προοπτική τη δεκαετία που ανοιγόταν. Απαντούσε αμέσως στις προσωπικές βολές που εξαπέλυε εναντίον του ο Μπους χωρίς να αφήνει περιθώρια αμφιβολίας. Χρησιμοποίησε σωστά τα ΜΜΕ και τις τηλεοπτικές εμφανίσεις σε πάνελ απαντώντας άμεσα στις ερωτήσεις του κοινού και κέρδισε με την εικόνα και το στυλ του προσεγγίζοντας τον μέσο

⁷² Franklin Delano Roosevelt

⁷³ Nelson Rockefeller, κυβερνήτης της Νέας Υόρκης, 1959-1973 και αντιπρόεδρος 1974-1977. Υπήρξε από τους πιο διαπρεπείς σχετικά φιλελεύθερους Ρεπουμπλικάνους την περίοδο 1950-1960.

⁷⁴ Takiff Michael, *A Complicated Man*, Yale University Press, New Haven and London, 2010, σελ. 99.

⁷⁵ Gennifer Flowers, η οποία υποστήριξε ότι είχε 12χρονη σχέση με τον Μπιλ Κλίντον, βλ. την επίσημη ανακοίνωσή της στην *Washington Post*, "Declaration of Gennifer Flowers", *The Washington Post*, 13.03.1998, <https://www.washingtonpost.com/wp-srv/politics/special/pjones/docs/flowers031398.htm>

⁷⁶ Gwen Fill, "The 1992 campaign: Democrats; Clinton selects Senator Gore of Tennessee as running mate", *The New York Times*, 10.07.1992 στο <https://www.nytimes.com/1992/07/10/us/1992-campaign-democrats-clinton-selects-senator-gore-tennessee-running-mate.html>

αμερικανό πολίτη. Γνωρίζοντας καλύτερα από τον Μπους ότι η εξωτερική πολιτική έχει περάσει σε δεύτερο χρόνο και ότι το εσωτερικό της χώρας με την οικονομία ήταν εκείνο που είχε ανάγκη, έδωσε έμφαση στην οικονομία και θέλησε να δείξει ότι το οικονομικό του σχέδιο ήταν στέρεο⁷⁷. Το σλόγκαν που αποτέλεσε τον πυρήνα της εκστρατείας του ήταν «*It's the economy, stupid*» ρίχνοντας το κέντρο βάρους στην οικονομία και στα θέματα εσωτερικής πολιτικής.

Ο Κλίντον υποσχέθηκε ένα «νέο συμβόλαιο» για την Αμερική και ότι θα δουλέψει σκληρά, προκειμένου να επουλώσει το κενό που είχε αναπτυχθεί ανάμεσα στα πλούσια και φτωχά στρώματα κατά τις προεδρίες Ρέιγκαν και Μπους. Η καμπάνια του Κλίντον έλαβε τη μεγαλύτερη ανατροπή στην ιστορία αφού το ποσοστό δημοτικότητάς του από 25% που σημειώθηκε την Άνοιξη (πίσω από τον Μπους) εκτοξεύθηκε στο 55%⁷⁸. Στις 3 Νοεμβρίου 1992 ο Κλίντον κέρδισε τις εκλογές και έγινε ο 42ος Πρόεδρος των ΗΠΑ λαμβάνοντας το 43% της λαϊκής ψήφου έναντι 37% του Μπους.

2.3 ΤΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΚΛΙΝΤΟΝ

Ο Μπιλ Κλίντον γεννήθηκε στις 19 Αυγούστου 1946 στην πόλη Χόουπ (Hope) στο Άρκανσας (ως William Jefferson Blythe), μεγάλωσε σε μονογονεϊκή οικογένεια, αφού έχασε τον πατέρα του τρεις μήνες μετά τη γέννησή του. Μεγάλωσε με τη γιαγιά και τον παππού στους οποίους πάντα αναφέρεται με μεγάλη συγκίνηση. Όταν αργότερα η μητέρα ξαναπαντρεύτηκε, άλλαξε το επίθετο του σε Κλίντον, σύμφωνα με το επίθετο του θετού του πατέρα. Πάντα είχε φιλοδοξίες και ήθελε να πρωτεύει σε ό,τι κι αν έκανε. Κέρδισε υποτροφία για το πανεπιστήμιο της Οξφόρδης στην Αγγλία και στη συνέχεια σπούδασε νομική στο Γέιλ. Βραβεύτηκε, δια χειραψίας από τον πρόεδρο Κέννεντυ στο Λευκό Οίκο για τη συμμετοχή του σε ένα συνέδριο νέων, γεγονός όπου έπαιξε καθοριστικό ρόλο στη μετέπειτα πορεία του, σύμφωνα με τον ίδιο. Παντρεύτηκε Χίλαρι Ρόνταμ (Hillary Rodham) στις 11 Οκτωβρίου 1975, και το μοναδικό τους παιδί, η Τσέλι,

⁷⁷ The living Room Candidate Presidential Campaign Commercials 1952-2012, "1992 Clinton vs. Bush. vs. Perot", www.livingroomcandidate.org/commercials/1992

⁷⁸ Raymond W. Apple Jr., "Poll Gives Clinton a Post-Perot, Post-Convention Boost", The New York Times, 18.07.1992 στο <https://www.nytimes.com/1992/06/11/us/the-1992-campaign-on-the-trail-poll-gives-perot-a-clear-lead.html>

γεννήθηκε στις 27 Φεβρουαρίου, 1980. Η πολιτική του καριέρα ξεκινά ως κυβερνήτης του Άρκανσας το 1978⁷⁹.

Ο Μπιλ Κλίντον ήταν το παιδί από την επαρχία που κυνήγησε το όνειρό του. Ο Michael Takiff στο βιβλίο του «A Complicated Man» δίνει όλες τις πτυχές που συνθέτουν το χαρακτήρα του Κλίντον σχηματίζοντας μια προσωπικότητα με ετερόκλητα στοιχεία, ικανός για το καλύτερο αλλά και για το χειρότερο, με αυτοκαταστροφικές τάσεις. Ο άνθρωπος των αντιφάσεων. Ταλαντούχος, προικισμένος ηγέτης, ιδιοφυία, ένας έφηβος με πρόωρη ανάπτυξη, ένας ψεύτης. Ένας ηλίθιος, ένας τέλειος δημόσιος υπάλληλος, ένας τέλειος νάρκισσος. Φιλελεύθερος, συντηρητικός. Ένας φιλελεύθερος με μανδύα συντηρητικού. Ένας συντηρητικός με μανδύα φιλελεύθερου. Ένας αξιοπρεπής άνθρωπος με ελαττώματα. Ένας ελαττωματικός άνθρωπος χωρίς αξιοπρέπεια⁸⁰.

Ο Κλίντον είχε την τύχη ή την ατυχία να κυβερνήσει την Αμερική σε μία περίοδο που χαρακτηρίστηκε σχετικά ήσυχη. Ανέλαβε την εξουσία σχεδόν με τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου και έφυγε λίγο πριν ξεκινήσει ο πόλεμος της τρομοκρατίας. Ήταν μια εποχή που το κοινό ήταν ιδιαίτερα καχύποπτο για τα μεγάλα σχέδια και ήταν μάλλον αδιάφορο για αυτό που θα αποκαλούσε κανείς μεγαλείο. Ένα από τα μεγαλύτερα προσόντα του Κλίντον ήταν η ικανότητά του να αντιλαμβάνεται τι συμβαίνει στον κόσμο. Κατάλαβε νωρίτερα από όλους ποιες ήταν οι επιταγές της παγκόσμιας οικονομίας. Κατάλαβε ότι αν κάποιος λάμβανε έναν αξιοπρεπή μισθό θα έπρεπε να προσφέρει στους εργαζόμενους και στους επενδυτές κάτι ως ανταπόδοση. Αυτό το αντιλαμβανόταν από την οπτική κάποιου που πίστευε στην παράδοση του New Deal.

Ο Takiff αναφέρει ότι ήταν ένα φτωχό παιδί από την επαρχία, μια μικρή πόλη που ονομαζόταν Χόουπ (Hope, Arkansas) και σημαίνει ελπίδα. Την πόλη καταγωγής του, την οποία έξυπνα χρησιμοποίησε ως λογοπαίγνιο στην προεκλογική του εκστρατεία, δηλώνοντας παράλληλα ότι είναι και εκείνος ένας που ελπίζει, ώστε να αντιστρέψει αυτή την εικόνα και να δώσει στον αμερικανικανικό λαό να καταλάβει ότι είναι μαζί τους, ονειρεύεται μαζί τους, προσεύχεται μαζί τους, θέλει ό,τι καλύτερο για τη χώρα και τους ανθρώπους της.

⁷⁹ Wikipedia στο https://en.wikipedia.org/wiki/Bill_Clinton

⁸⁰ Takiff Michael, *A Complicated Man*, Yale University Press, New Haven and London, 2010, σελ. 1.

Παρ' όλα αυτά υπήρχαν άνθρωποι στο Πεντάγωνο (1992 -93) που έλεγαν το εξής : *«Με δεδομένο τον τρόπο που έζησε τη ζωή του ο συγκεκριμένος άνθρωπος, δεν του άξιζε να γίνει πρόεδρος»* και σίγουρα δεν αμφισβητούσε κανείς την εξυπνάδα του ή δεν είχε να κάνει με τις πολιτικές τοποθετήσεις αλλά με τον τρόπο που ζούσε. Στο στρατό το σύνθημα ήταν *«Δεν θα παλέψουμε και θα πεθάνουμε για ένα τέτοιο τύπο»*⁸¹. Για μια χώρα σαν την Αμερική που συγκεντρώνει θρησκευτικές, εθνοτικές, φυλετικές, γλωσσικές, πολιτισμικές ιδιαιτερότητες, ο πρόεδρος αποτελεί το μοναδικό πρόσωπο που ενώνει και εμπνέει. Είναι ο θεσμός που κάνει όλους τους αμερικανούς να αισθάνονται ότι ανήκουν σε ένα κράτος. Η επιτυχία του Κλίντον οφείλεται στο γεγονός ότι κατάλαβε για να πετύχει στην Αμερική, μια χώρα με τεράστια ποικιλότητα και μόνο με δύο μεγάλα κόμματα, θα πρέπει να κινείσαι συνεχώς πάνω σε ένα μεγάλο αριθμό νησίδων με διαφορετικές ταχύτητες τη φορά και πολλές φορές σε διαφορετικές κατευθύνσεις. Ένας Ρεπουμπλικάνος θα πρέπει να κρατά ενωμένους τους ελευθερόφρονους με τους κοινωνικά συντηρητικούς. Ο Ρέιγκαν κατάφερε να το κάνει αυτό με το να είναι πολλά πράγματα για όλους. Ο Κλίντον έκανε κι αυτός το ίδιο με μόνη διαφορά από την πλευρά των Δημοκρατικών. Διαφορετικά δεν μπορείς να διοικήσεις ένα τεράστιο έθνος μόνο από ένα μικρό άκρο⁸².

Η ιδεολογική ταλάντωση του Κλίντον ανάμεσα στα δύο κόμματα αποτελούσε ένα σημείο κριτικής. Όπως σχολιάζει ο Fred Barnes, δημοσιογράφος των Fox News και Weekly Standard, *«ο Κλίντον έφερε στην επιφάνεια μερικά πρωτόγονα ένστικτα ανάμεσα στους συντηρητικούς»*. Ο Arne Christenson, ανώτατος συνεργάτης του Gingrich⁸³ και Διοικητής Προσωπικού την περίοδο 1996-1999, έχει πει ότι ο Κλίντον δεν ήταν ένας αδιάλλακτος φιλελεύθερος, απλώς είχες την αίσθηση ότι δεν ήξερε που μπορεί να βρισκόταν και σε ποια πλευρά θα πατούσε από τη μία μέρα στην άλλη⁸⁴.

Η σύνθετη, αντιφατική και πολλές φορές μπερδεμένη προσωπικότητα του Κλίντον αποτυπώθηκε και στην αμερικανική κοινή γνώμη, όταν δημοσκοπήσεις έδειχναν εκ διαμέτρου αντίθετα ποσοστά. Σύμφωνα με δημοσκόπηση που

⁸¹ Takiff Michael, *A Complicated Man*, Yale University Press, New Haven and London, 2010, σελ. 156.

⁸² Όπως ανωτέρω, σελ 164.

⁸³ Speaker of the United States House of Representatives from 1995 to 1999

⁸⁴ Όπως ανωτέρω, σελ 288-291.

διεξήχθη από το CBS και τους New York Times στο τέλος της θητείας του, ο Κλίντον έφτασε το 68% της αποδοχής της κοινής γνώμης, ποσοστό που άγγιζε τα αντίστοιχα των Ρέιγκαν και Φρ. Ρούσβελτ, ως τα υψηλότερα ποσοστά προέδρων που φεύγουν από το αξίωμα του προέδρου στη σύγχρονη εποχή⁸⁵.

2.4 Η ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ ΤΟΥ ΝΑΤΟ

Πολύ σημαντικό επίτευγμα του Προέδρου Κλίντον θεωρείται η διεύρυνση του ΝΑΤΟ. Η ένταξη στην Δυτική Συμμαχία πρώην μελών του Συμφώνου της Βαρσοβίας τερμάτισε οριστικά κάθε σοβαρή συζήτηση για την ανάγκη ύπαρξης της μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, εδραίωσε την επιρροή των ΗΠΑ σε Δυτική και Ανατολική Ευρώπη ενώ παράλληλα δημιούργησε ευνοϊκές συνθήκες για την πλήρη ένταξη χωρών του πρώην Ανατολικού μπλοκ στην διευρυμένη ευρωπαϊκή οικογένεια. Από το Δεκέμβριο του 1991, το ΝΑΤΟ επιχείρησε να δημιουργήσει μια ειδική σχέση με τις χώρες - πρώην μέλη του Συμφώνου της Βαρσοβίας (που διαλύθηκε τον Ιούλιο του 1991)⁸⁶. Οι Συμμαχικοί ηγέτες, κατά τη Σύνοδο Κορυφής στο Λονδίνο, τον Ιούλιο του 1990, προσφέροντας ένα «χέρι φιλίας» για τη γεφύρωση του χάσματος Ανατολής-Δύσης και προτείνοντας μια νέα σχέση συνεργασίας με όλες τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, πήραν την απόφαση για την ίδρυση του Βορειο-Ατλαντικού Συμβουλίου Συνεργασίας (NACC), ενός φόρουμ που θα συγκέντρωνε το ΝΑΤΟ και τα νέα Εταιρικά κράτη για να συζητήσουν θέματα κοινού ενδιαφέροντος. Το NACC (North Atlantic Cooperation Council) άρχισε να λειτουργεί τον Δεκέμβριο του 1991⁸⁷.

Αυτή η ριζική αλλαγή στάσης διατηρήθηκε σε μια νέα στρατηγική αντίληψη για τη Συμμαχία, που γνωστοποιήθηκε το Νοέμβριο του 1991 και υιοθέτησε μια ευρύτερη προσέγγιση στην ασφάλεια. Οι ευκαιρίες για την επίτευξη των αντικειμενικών στόχων της Συμμαχίας με πολιτικά μέσα ήταν μεγαλύτερες από ποτέ. Ενώ η αμυντική διάσταση παρέμενε ουσιώδης, μπορούσε τώρα να δοθεί μεγαλύτερη σημασία σε οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντολογικά ζητήματα

⁸⁵ Bootie Cosgrove-Mather, "A Look Back at the Polls", CBS News στο <https://www.cbsnews.com/news/a-look-back-at-the-polls/> (June 7, 2004).

⁸⁶ Άρθρο του Θεοδόση Καρβουναράκη «Οι ευρω-αμερικανικές σχέσεις και ο πρόεδρος Κλίντον» στο <http://www.foreignaffairs.gr/articles/71041/theodosis-karboynarakis/oi-eyro-amerikanikes-sxeseis-kai-o-proedros-klinton?page=show> (4-11-2006).

⁸⁷ «Ασφάλεια μέσω Σύμπραξης» στο <https://www.nato.int/docu/sec-partnership/sec-partner-gr.pdf>

ως μέσα προώθησης της σταθερότητας και ασφάλειας σε όλη την Ευρω-Ατλαντική περιοχή⁸⁸.

Προς το τέλος της θητείας Bush το επίμονο αίτημα των ανατολικοευρωπαϊκών κυβερνήσεων για ένταξη στην Συμμαχία άρχισε να κερδίζει έδαφος στην Ουάσινγκτον. Διαφωνίες μεταξύ στελεχών της κυβέρνησης Κλίντον, πολέμιων και υπέρμαχων της διεύρυνσης, έκαναν τον νέο πρόεδρο επιφυλακτικό. Στην Διάσκεψη του NATO στις Βρυξέλλες τον Ιανουάριο του 1994, ο Κλίντον προώθησε την ιδέα του Συνεταιρισμού για την Ειρήνη (PfP - Partnership for Peace) που δημιουργούσε την δυνατότητα συνεργασίας των χωρών μελών του NATO με πρώην χώρες του Ανατολικού μπλοκ, συμπεριλαμβανομένης της Ρωσίας και πρώην Σοβιετικών δημοκρατιών, σε θέματα όπως από κοινού συμμετοχή σε ειρηνευτικές αποστολές, χωρίς όμως τις εγγυήσεις ασφάλειας που η Συμμαχία παρείχε στα μέλη της. Σχεδόν ταυτόχρονα, όμως, ο Κλίντον ανακοίνωσε ότι όσον αφορά στη διεύρυνση, το θέμα δεν ήταν το «αν» αλλά το «πότε»⁸⁹.

Οι πολέμιοι της διεύρυνσης με επιφανέστερο τον George Kennan, εμπνευστή της νικηφόρου ψυχροπολεμικής στρατηγικής της ανάσχεσης, επεσήμαναν τις αρνητικές επιπτώσεις στις σχέσεις με την Ρωσία, που θα περιθωριοποιούταν και θα αμφισβητούταν η αξιοπιστία της. Η προσπάθεια ένταξής της στην ευρύτερη κοινότητα των συνεργαζομένων καπιταλιστικών δημοκρατιών θα δεχόταν καίριο πλήγμα.

Πιο ισχυρά όμως αποδείχτηκαν τα επιχειρήματα της άλλης πλευράς, καθώς η επέκταση και εδραίωση της Αμερικανικής επιρροής, η άρση της αβεβαιότητας στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης θα διευκόλυνε την εδραίωση της δημοκρατίας, της ανεξαρτησίας και την πορεία προς την πλήρη ένταξη στην ευρωπαϊκή οικογένεια με συμμετοχή στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Επίσης με τη διεύρυνση εξασφαλιζόταν η προστασία από τυχόν αναβίωση του ρωσικού εθνικισμού και ηγεμονισμού, που με βάση τα εκλογικά αποτελέσματα στην Ρωσία, φαινόταν αρκετά πιθανή. Τέλος θα επιταχύνονταν η αποφυγή εντάσεων στην περιοχή, με την κατευναστική παρέμβαση της Συμμαχίας σε εθνοτικές και άλλες

⁸⁸ Όπως ανωτέρω σημ. 86.

⁸⁹ Άρθρο του Θεοδόση Καρβουναράκη, όπως ανωτέρω σημ. 85.

διαφορές μεταξύ των Ανατολικοευρωπαίων που ήταν πιθανόν να έρθουν στην επιφάνεια μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου⁹⁰.

Οι Ευρωπαίοι Σύμμαχοι ήταν αρχικά διστακτικοί. Ανησυχούσαν για την αντίδραση της Ρωσίας σε μια τέτοια κίνηση. Οι Βρετανοί ανησυχούσαν μήπως η λειτουργία της Συμμαχίας δυσκολέψει με την προσθήκη νέων μελών. Οι Γάλλοι ήθελαν να δοθεί έμφαση σε μια ευρωπαϊκή και όχι ευρωατλαντική άμυνα, για να περιορίσουν την Αμερικανική επιρροή στην Ευρώπη και να αυξήσουν την δική τους. Η Γερμανία έβλεπε θετικά την διεύρυνση, αφού με την γεωγραφική παρεμβολή των νέων χωρών μελών δεν θα ήταν πλέον στην πρώτη γραμμή της αντιπαράθεσης με την Ρωσία. Σταδιακά η κυβέρνηση Κλίντον κέρδισε την υποστήριξη Γάλλων και Βρετανών ενώ πολλές μικρότερες χώρες του NATO επίσης υποστήριζαν την διεύρυνση.

Από τις 13 χώρες που υπέβαλαν αίτημα για έγκριση, μετά από σχετική πρόσκληση της συμμαχίας, τα μέλη του NATO φάνηκαν να συμφωνούν καταρχήν σε τρεις, την Πολωνία, την Ουγγαρία και την Τσεχία, με κριτήριο την πολιτικο-οικονομική τους εξέλιξη και την ικανότητα συνεισφοράς τους στην αποστολή της Συμμαχίας. Είχε γίνει επίσης γενικά αποδεκτό ότι η αρχική διεύρυνση έπρεπε να είναι περιορισμένη. Γάλλοι και Ιταλοί επέμεναν στην ταυτόχρονη ένταξη Ρουμανίας και Σλοβενίας. Τον τελευταίο λόγο όμως είχαν οι Ηνωμένες Πολιτείες, που ανακοίνωσαν μονομερώς τα ονόματα των τριών υπό ένταξη χωρών, λίγο πριν την Διάσκεψη της Μαδρίτης με θέμα της διεύρυνση, τον Ιούλιο του 1997. Η διεύρυνση του NATO επιβεβαίωσε τον ηγετικό ρόλο των Ηνωμένων Πολιτειών σε θέματα ευρωπαϊκής ασφάλειας και εδραίωσε ευρύτερα την επιρροή τους στις ευρωπαϊκές υποθέσεις. Όμως παράλληλα ήταν επωφελής και για τους Ευρωπαίους, καθότι διευκόλυνε την διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ενίσχυσε την συνοχή της μεταψυχροπολεμικής Ευρώπης⁹¹.

2.5 Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΒΟΣΝΙΑΣ

Το πρώτο μεγάλο πρόβλημα που κλήθηκε να αντιμετωπίσει η κυβέρνηση Κλίντον ήταν η κατάσταση στη Βοσνία. Αν και τα γεγονότα στη Βοσνία είχαν

⁹⁰ Άρθρο του Θεοδόση Καρβουναράκη, όπως ανωτέρω σημ. 85.

⁹¹ Όπως ανωτέρω.

ξεκινήσει επί προεδρίας Μπους, εντούτοις οι σημαντικότερες εξελίξεις έλαβαν χώρα επί προεδρίας Κλίντον. Ακολουθώντας το παράδειγμα της Σλοβενίας, της Κροατίας και της ΠΓΔΜ, η Βοσνία είχε κηρύξει την ανεξαρτησία της από την ομόσπονδη Γιουγκοσλαβία τον Μάρτιο του 1992. Όμως την ανεξαρτησία – την οποία αναγνώρισαν οι Ηνωμένες Πολιτείες και οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης – ακολούθησε εμφύλιος πόλεμος ανάμεσα στις τρεις εθνοτικές ομάδες της χώρας, τους Σέρβους, τους Κροάτες και τους Βόσνιους μουσουλμάνους. Η σφοδρότητα των συγκρούσεων και το πλήθος των εγκλημάτων πολέμου που διαπράττονταν κυρίως από τους Σέρβους, με την βοήθεια του Γιουγκοσλαβικού στρατού τον οποίο έλεγχαν, είχαν οδηγήσει τον ΟΗΕ στην επιβολή απαγόρευσης εξοπλισμού των εμπολέμων (εμπάργκο), σε οικονομικές κυρώσεις κατά της Σερβίας και του Μαυροβουνίου αλλά και σε μια επιχείρηση ανθρωπιστικής βοήθειας που υποστηριζόταν από ειρηνευτική δύναμη (UNPROFOR) με την συμμετοχή στρατιωτών από την Βρετανία, την Γαλλία και άλλες ευρωπαϊκές χώρες⁹².

Η ΕΕ είχε τη δυνατότητα πριν το ξέσπασμα του Βοσνιακού πολέμου να αναγνωρίσει το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης των Σέρβων της Βοσνίας χωρίς το πρόβλημα της ανταπόδοσης της βίας. Θέλοντας όμως να αποφύγει την χρήση δύο μέτρων και δύο σταθμών σε σχεδόν πανομοιότυπες περιπτώσεις, η ΕΕ απέφυγε αυτή την επιλογή. Το σκεπτικό της ΕΕ ήταν ότι σε περίπτωση που αναγνώριζε το δικαίωμα αυτοδιάθεσης στους Σέρβους της Βοσνίας θα άνοιγε τον ασκό του Αιόλου σε ολόκληρη την πρώην Γιουγκοσλαβία και πρώην Σοβιετική Ένωση, ίσως και αλλού. Με το επιχείρημα αυτό, και μη θέλοντας να ενθαρρύνει αποσχιστικά κινήματα και πολεμικές συρράξεις στο Κόσσοβο, στα Σκόπια με την Αλβανική μειονότητα και σε άλλες χώρες, η ΕΕ θυσίασε τα συμφέροντα των Σέρβο-βόσνιων⁹³.

Όταν ξέσπασε ο πόλεμος το 1991, η κυβέρνηση Μπους προσπάθησε να μείνει αμέτοχη στη σύγκρουση και αρνήθηκε ακόμη και τη συμμετοχή σε ειρηνευτικές διαδικασίες. Η στάση αυτή των ΗΠΑ ήταν απόρροια της άρνησης οποιασδήποτε εμπλοκής στη συγκεκριμένη ζώνη τόσο από το Πεντάγωνο, αλλά

⁹² Άρθρο του Θεοδόση Καρβουναράκη «Οι ευρω-αμερικανικές σχέσεις και ο πρόεδρος Κλίντον» στο <http://www.foreignaffairs.gr/articles/71041/theodosis-karboynarakis/oi-eyro-amerikanikes-sxeseis-kai-o-proedros-klinton?page=show> (4-11-2006).

⁹³ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, Τα Βαλκάνια μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, Αθήνα, Παπαζήση, 1994, σελ. 137.

και την κυβέρνηση, καθώς οι συνέπειες μιας τέτοιας εμπλοκής δεν εξυπηρετούσαν το εθνικό συμφέρον. Ο Κόλιν Πάουελ επισήμανε ότι τη Βοσνία δεν έχει στρατηγικό ενδιαφέρον για τις ΗΠΑ και ότι η κρίση στη Βοσνία είναι ιδιαίτερα περίπλοκη με βαθιές εθνικές και θρησκευτικές ρίζες. Ο Υπ. Εξωτερικών του Μπους τότε, Τζ. Μπέικερ το είπε πιο παραστατικά «*We don't have a dog in this fight*» και έμεινε η φράση αυτή για πάντα στην πολεμική αρένα⁹⁴, εννοώντας βέβαια ότι οι ΗΠΑ δεν έχουν κανένα συμφέρον σε αυτόν τον πόλεμο και συνεπώς δεν τους αφορά.

Η Ε.Ε προσπαθώντας να ισορροπήσει την κατάσταση στην αρχή προτού ξεφύγει, κάλεσε τις τρεις εθνότητες της Βοσνίας σε διαπραγματεύσεις για το μελλοντικό καθεστώς της χώρας τους. Οι διαπραγματεύσεις ήταν δύσκολες, καθώς οι Σέρβοι και οι Κροάτες συμφώνησαν σ' ένα σύστημα με τρία εθνικά καντόνια, αλλά οι Σέρβοι ζητούσαν το 65% του εδάφους και οι Κροάτες το 35%, γεγονός που σήμαινε ότι δεν άφηναν τίποτε για τους Μουσουλμάνους που αποτελούσαν και τη μεγαλύτερη εθνότητα (44% του πληθυσμού). Οι επεκτατικές βλέψεις τόσο της Σερβίας όσο και της Κροατίας σε βάρος της Βοσνίας ήταν γνωστές και το σχέδιο καντονοποίησης με βάση τις εθνότητες φαινόταν σαν πρώτο βήμα για το διαμελισμό. Η Μουσουλμανική πλευρά φάνηκε να αποδέχεται κάποιο σχήμα καντονοποίησης αρχικά, αλλά τελικά δεν συμβιβάστηκε σε μια τέτοια λύση. Στην πορεία των εξελίξεων, η Ε.Ε με την υπόσχεσή της για αναγνώριση της ανεξαρτησίας της Βοσνίας, εφ' όσον αυτή νομιμοποιηθεί με δημοψήφισμα, αποσταθεροποίησε την κατάσταση⁹⁵.

Το βίαιο ξέσπασμα του πολέμου και οι βαρβαρότητες που ακολούθησαν δεν άφησαν αμέτοχη την κοινή γνώμη με τους πολίτες να προσπαθούν να πείσουν τις κυβερνήσεις της Δύσης για άμεση επέμβαση. Η κυβέρνηση Μπους δέχθηκε σφοδρά πυρά για την αδράνειά της από αντιπολιτευόμενες (κεντρο-αριστερές) εφημερίδες, καθώς και από την συντηρητική πτέρυγα του Ρεπουμπλικανικού κόμματος, χαρακτηρίζοντας τον Μπους ως αναποφάσιστο που μετατόπισε την πρωτοβουλία στην Ευρώπη, τη στιγμή που η ίδια η Ευρώπη προσβλέπει σ' αυτόν για ηγεσία. Με το πέρασμα του χρόνου και τις φρικαλεότητες του πολέμου να

⁹⁴ Maddow Rachel, *Drift : The Unmooring of American Military Power*, New York, Random House, 2012, σελ. 178

⁹⁵ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Τα Βαλκάνια μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου*, Αθήνα, Παπαζήση, 1994, σελ. 140-141.

κλιμακώνονται, οι πιέσεις για επέμβαση στον Μπους έγιναν όλο και πιο έντονες, καθώς και ο εκλογικός του αντίπαλος Μπιλ Κλίντον τάχθηκε υπέρ αυτής⁹⁶.

Όταν ο Κλίντον ανέλαβε το Λευκό Οίκο, ο προεκλογικός ενθουσιασμός του για την επέμβαση στη Βοσνία και τη λήξη του πολέμου γρήγορα εξανεμίστηκε. Η γνωστή πολιτική του Ίγκλμπέργκερ, Υπ. Εξωτερικών της κυβέρνησης Μπους, «*Lift and Strike*» την οποία υιοθέτησε και ο Κλίντον, αποδείχθηκε πολύ πιο δύσκολη στην εφαρμογή της. Αυτό είχε ως συνέπεια την επιστροφή στην πολιτική «μηδενική ανάμειξη», η οποία δεν περιελάμβανε την επέμβαση ως λύση. Αυτό απογοήτευσε τους Βόσνιους οι οποίοι είχαν εναποθέσει όλες τις ελπίδες τους στην προεκλογική καμπάνια του Κλίντον και προσδοκούσαν στη στρατιωτική επέμβαση των ΗΠΑ για την γρήγορη παύση του πολέμου. Δυστυχώς για τους Βόσνιους, ο Κλίντον δεν αποδείχθηκε «γεράκι», όπως άφηνε να εννοηθεί στην προεκλογική του εκστρατεία, με την ανάληψη των προεδρικών καθηκόντων⁹⁷. Αντιθέτως, αμφιταλαντεύθηκε κατά τα πρώτα δύο χρόνια της προεδρίας του όσον αφορά στη Βοσνία, καθώς ζύγιζε από τη μια πλευρά την πίεση της αμερικανικής κοινής γνώμης και ιδίως των κεντροαριστερών φιλελεύθερων υπέρ της επέμβασης και από την άλλη πλευρά τον κίνδυνο της εμπλοκής σε μακροχρόνια περιπέτεια με μεγάλες αμερικανικές απώλειες⁹⁸.

Από τις πρώτες αποφάσεις που πήρε η κυβέρνηση Κλίντον και αφορούσε στο θέμα της Βοσνίας ήταν για την αποδοχή ή απόρριψη του σχεδίου Βανς-Όουεν. Ο Σάιρους Βάνς ήταν πρ. Υπουργός Εξωτερικών της κυβέρνησης Κάρτερ και ο Λόρδος Όουεν, επίσης πρ. Υπουργός Εξωτερικών της Βρετανίας και εκπρόσωπος των Η.Ε και της ΕΕ. Μετά από τετράμηνη συνεργασία παρουσίασαν το σχέδιο Βανς-Όουεν, ως την πιο κατάλληλη λύση εκ μέρους της διεθνούς κοινότητας, προκειμένου να τερματιστούν οι εχθροπραξίες. Το σχέδιο χώριζε τη Βοσνία σε δέκα (10) επαρχίες, κάθε μία από τις οποίες θα ελέγχονταν από μία από τις τρεις εθνότητες, με εξαίρεση δύο, η μία εκ των οποίων θα διοικούνταν από τους Κροάτες και τους Μουσουλμάνους και η άλλη, το Σεράγεβο, θα διοικούνταν και από τις τρεις εθνότητες. Επειδή γνώριζαν ότι ούτε η Ευρώπη αλλά ούτε και οι ΗΠΑ

⁹⁶ Όπως ανωτέρω, σελ. 142-143.

⁹⁷ Wilson R. John, A Thesis: Reacting to Atrocities: US Foreign Policy and Humanitarian Intervention in the 1990s, Oregon, University of Oregon, May 2005, σελ. 38.

⁹⁸ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και εξωτερική πολιτική 1945-2002, Αθήνα, εκδ. Ποιότητα, 2012, σελ. 396.

ήσαν διατεθειμένες να χρησιμοποιήσουν ισχύ για να εξασφαλίσουν την τήρηση του σχεδίου, τα σύνορα των επαρχιών ακολούθησαν τις υπάρχουσες διαχωριστικές γραμμές. Το σχέδιο παρουσιάστηκε στη Γενεύη το 1993⁹⁹. Ο Ρίσαρντ Χόλμπρουκ, πρώην στέλεχος της κυβέρνησης Κάρτερ και αργότερα μέλος της κυβέρνησης Κλίντον, επικεφαλής για την πολιτική πάνω στο θέμα της Βοσνίας, είχε πει ως προειδοποίηση: *«Εάν εγκαταλείψουμε το σχέδιο Βάνς-Όουεν, θα πρέπει τότε να αντιμετωπίσουμε το γεγονός ότι κάθε διαπραγματευτική οδός είναι στην ουσία νεκρή και δικαιολογίες για απραξία ή μη αποτελεσματική δράση, οι οποίες είναι πια μη αποδεκτές»*¹⁰⁰.

Η κυβέρνηση Κλίντον απέρριψε το σχέδιο Βάνς-Όουεν, που μέχρι εκείνη τη στιγμή φαινόταν η καλύτερη λύση, αλλά δεν είχε όμως να παρουσιάσει κάτι άλλο ως εναλλακτική. Ένας από τους λόγους απόρριψης της πρότασης ήταν ότι το σχέδιο επέτρεπε στους Σέρβους να διατηρήσουν εδάφη που είχαν αποκτήσει με τη βία, καταπατώντας το χάρτη των ΗΕ. Ειδικότερα ο Κλίντον απέρριψε την πρόταση γιατί εναντιώθηκε στην αρχή της εθνικής εκκαθάρισης. Στην προεκλογική του καμπάνια ο Κλίντον επιτέθηκε στον Μπους για την απραξία του στο θέμα της Βοσνίας, επειδή άφηνε ελεύθερη την επιθετικότητα των Σέρβων. Επομένως τώρα δεν μπορούσε να νομιμοποιήσει μια τέτοια θέση. Η ουσία είναι πάντως ότι από την πρόταση έλειπε η στρατιωτική επέμβαση, τόσο από την πλευρά της Ευρώπης όσο και από την πλευρά των ΗΠΑ. Επιπλέον, επέβαλε ένα σχέδιο, το οποίο για τις ΗΠΑ και τον πρόεδρο της ήταν ηθικά μη αποδεκτό¹⁰¹. Ο Λόρδος Όουεν είχε σχολιάσει σε συνέντευξή του στο περιοδικό *Foreign Affairs*, ότι το κριτήριο της υψηλής ηθικής που προέβαλε ο Κλίντον δεν ήταν στην ουσία μία πρακτική πολιτική τοποθέτηση αλλά θεωρητική, και μάλιστα τη στιγμή που οι ΗΠΑ δεν είχαν να αντιπροτείνουν εναλλακτικό σενάριο¹⁰². Πολλές ήταν οι επικρίσεις για την απόρριψη του σχεδίου, καταλήγοντας ότι η τέλεια λύση δεν υπάρχει.

Με τις διαπραγματεύσεις σε αδιέξοδο και τον πόλεμο να μαινεται, ο ΟΗΕ ψήφισε τον Απρίλιο 1993 την απόφαση του συμβουλίου ασφαλείας 816, σύμφωνα

⁹⁹ Wilson R. John, A Thesis: Reacting to Atrocities: US Foreign Policy and Humanitarian Intervention in the 1990s, Oregon, University of Oregon, May 2005, σελ. 39.

¹⁰⁰ Holbrooke Richard, To End a War, New York, Random House, 1998, σελ. 52

¹⁰¹ Wilson R. John, A Thesis: Reacting to Atrocities: US Foreign Policy and Humanitarian Intervention in the 1990s, Oregon, University of Oregon, May 2005, σελ. 40.

¹⁰² Άρθρο του *Foreign Affairs* 72, no. 2, «The Future of the Balkans: An Interview with David Owen», 1993

με την οποία απαγορεύονταν οι στρατιωτικές πτήσεις πάνω από τη Βοσνία. Δημιουργήθηκαν περιοχές «Μη πτήσεων - No fly zones», και το NATO ανέλαβε τον έλεγχο του εναερίου χώρου της Βοσνίας - Ερζεγοβίνης, απαγορεύοντας τις πτήσεις στους εμπόλεμους. Επίσης, τα ΗΕ σε μία προσπάθεια να προστατέψουν τον άμαχο πληθυσμό στις πολιορκημένες από τους Σέρβους πόλεις, αναγόρευσαν ως προστατευόμενες ζώνες τις πόλεις Σαράγιεβο, Γκόραζντε, Ζέπα, Τούζλα, Σρεμπρένιτσα και Μπίχατς¹⁰³.

Το 1994 ξεκίνησε και η εμπλοκή του NATO με τον πόλεμο να συνεχίζεται, έως την κατάληψη της Σρεμπρένιτσα, η οποία βρισκόταν υπό την προστασία των Ολλανδών κυανόκρανων του ΟΗΕ. Εκεί εκτελέστηκαν περίπου 8.000 άνθρωποι. Τα θύματα θάφτηκαν σε ομαδικούς τάφους, ενώ τα γυναικόπαιδα μεταφέρθηκαν στην, επίσης προστατευόμενη από τον ΟΗΕ, πόλη Τούζλα. Το διάστημα μεταξύ 11 και 18 Ιουλίου, έγιναν οι περισσότερες εκτελέσεις, γεγονός που οδήγησε το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης στην απόφαση ότι στη Σρεμπρένιτσα διαπράχθηκε γενοκτονία. Οι στρατιωτικές επιχειρήσεις τερματίστηκαν επίσημα στις 14 Δεκεμβρίου 1995. Ήταν ένας πόλεμος που κράτησε τρία χρόνια, κατά τη διάρκεια του οποίου 250.000 άνθρωποι έχασαν τη ζωή τους και πάνω από δύο εκατομμύρια άνθρωποι εκπατρίστηκαν¹⁰⁴.

Οι ειρηνευτικές διαπραγματεύσεις για τη λήξη του πολέμου ξεκίνησαν με πρωτοβουλία των ΗΠΑ μετά την εύκολη επιτυχία της αμερικανικής επέμβασης στη Βοσνία, το φθινόπωρο του 1995. Οι διαπραγματεύσεις άρχισαν στο Ντέιτον του Οχάιο με συντονιστή τον Ρίτσαρντ Χόλμπρουκ και τους Σλ. Μιλόσεβιτς, τον Κροάτη πρόεδρο Φρ. Τούτζμαν, τον Βόσνιο πρόεδρο Αλ. Ιζετμπέγκοβιτς, καθώς και εκπροσώπους της ΕΕ. Μετά από τρεις εβδομάδες κατέληξαν στη Γενική Συμφωνία-Πλαίσιο για την ειρήνη στη Βοσνία- Ερζεγοβίνη με την ονομασία Συμφωνία του Ντέιτον, η οποία υπεγράφη επίσημα από τους προέδρους των τριών Βαλκανικών χωρών στις 14 Δεκεμβρίου 1995 στο Παρίσι παρουσία των

¹⁰³ Τσιτσελίκης, Κωνσταντίνος, Επιβάλλοντας την Ειρήνη, Σάκκουλα, 2001, σελ. 199 & 245.

¹⁰⁴ Άρθρο «Η σφαγή της Σρεμπρένιτσα στον γιουγκοσλαβικό εμφύλιο..» στο <https://www.mixanitouxronou.gr/i-sfagi-tis-sremprenitsa-sto-gioygoslaviko-emfylio-opoy-ektelestikan-8000-andres-en-psychro-i-symmetochi-ellinon-ethelonton-sti-megalyteri-genoktonia-stin-eyropi-meta-to-deytero-pagkosmio-polemo/>

προέδρων Μπιλ Κλίντον, Ζακ Σιράκ, του βρετανού πρωθυπουργού Τζόν Μείτζορ, του γερμανού καγκελάρου Χέλμουτ Κόλ και του πρωθυπουργού της Ρωσίας Β. Τσερνομύριντιν, καθώς και εκπροσώπων των ΟΗΕ, NATO και ΕΕ.

Η Συμφωνία δημιούργησε τη Β-Ε ως κυρίαρχο κράτος αποτελούμενο από δύο πρωτίστως αυτόνομες οντότητες. Μια ομοσπονδία μουσουλμάνων και κροατών δηλαδή την Ομοσπονδία της Β-Ε και μια σχετικά μικρότερη βοσνιοσερβική μικρή πολιτεία, καλούμενη Δημοκρατία της Σέρπσκα (Σερβίας). Η Συμφωνία όρισε επίσης και τα διεθνή και ενδοκοινοτικά σύνορα της χώρας. Επέβαλε επίσης τον πλήρη σεβασμό της κυρίαρχης ισότητας των άλλων, καθώς και την ειρηνική επίλυση των διαφορών. Τα συμβαλλόμενα μέρη ανέλαβαν τη δέσμευση να σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα και τα δικαιώματα των προσφύγων και των εκτοπισθέντων ατόμων.

Οι Συμφωνίες του Ντέιτον κατάφεραν να πετύχουν τον άμεσο στόχο, να σταματήσει δηλαδή το αιματοκύλισμα στη Β-Ε και να αποκαταστήσουν την ειρήνη. Παράλληλα όμως δημιούργησαν μία από τις πλέον σύνθετες μορφές διακυβέρνησης παγκοσμίως, που πολλοί αμφιβάλλουν για την μακροήμευσή της και αυτό γιατί υπάρχουν ασθενείς κεντρικοί θεσμοί, μια διαρκή διαχωριστική γραμμή μεταξύ των δύο οντοτήτων και εξάρτηση από τη διεθνή διακυβέρνηση, λειτουργώντας με αυτό τον τρόπο η χώρα δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως λειτουργική πολιτεία¹⁰⁵.

2.6 Η ΕΠΕΜΒΑΣΗ ΣΤΗ ΣΟΜΑΛΙΑ

Η Σομαλία ως κράτος συγκροτήθηκε το 1960 ύστερα από μία μεταβατική περίοδο δέκα ετών κατά την οποία τα Ηνωμένα Έθνη είχαν αναθέσει στην Ιταλία την προετοιμασία της χώρας για την ανεξαρτησία. Πριν τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο η Ιταλία κατείχε ως αποικία το κεντρικό και νότιο τμήμα της σημερινής Σομαλίας μαζί με την Ερυθραία από το 1927, ενώ η Μεγάλη Βρετανία κατείχε το βόρειο τμήμα με την ονομασία Somaliland ήδη από το 1886. Κατά την διάρκεια του Β' Π.Π. η Βρετανία στο πλαίσιο επιχειρήσεων ενάντια στον Άξονα προσάρτησε την

¹⁰⁵ Adriana Camisar, Boris Diechtiareff, Bartol Letica, Christine Switzer, "An Analysis of the Dayton Negotiations and Peace Accords", *The Fletcher School of Law and Diplomacy*, Final Research Paper, DHP D224: International Multilateral Negotiation, 2005, p.29

ιταλική αποικία της Σομαλίας και η Ιταλία μετά το τέλος του πολέμου αποποιοήθηκε των δικαιωμάτων της στην περιοχή.¹⁰⁶

Κατά το τελευταίο τέταρτο του 20^{ου} αιώνα, η Σομαλία έχει δοκιμαστεί από εσωτερικές εμφύλιες διαμάχες και από κακές οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες, οι οποίες έχουν καταβάλλει τους ανθρώπους της. Από την εποχή της από-αποικιοποίησης δεν υπήρξε καμία πραγματική κεντρική κυβέρνηση στη Σομαλία, και στις αρχές του 2000 στη χώρα υπήρχαν τουλάχιστον δεκαέξι αντιμαχόμενες φυλετικές φατρίες, με συμμαχίες μεταξύ τους, οι οποίες μεταβάλλονταν συνεχώς. Το 1969 ο Μοχάμεντ Σιάντ Μπαρέ (Mohamed Siad Barre) έγινε ο ηγέτης της Σομαλίας μέσα από ένα στρατιωτικό πραξικόπημα. Μετά από μια μακρά και δύσκολη πορεία, ανατράπηκε τον Ιανουάριο του 1991 από ένα συνασπισμό αντίθετων φυλών, που ήταν γνωστός ως United Somalia Congress. Λίγο μετά την επανάσταση, ο συνασπισμός χωρίστηκε σε δύο ομάδες, η πρώτη με επικεφαλής τον Αλί Μαχντί (Ali Mahdi) και η δεύτερη τον Mohammed Farah Aidid. Ο πόλεμος μεταξύ φατριών οδήγησε στην καταστροφή της γεωργίας και της αγροτικής παραγωγής της Σομαλίας, το οποίο είχε ως συνέπεια την εκδήλωση φοβερού λιμού στη Σομαλία¹⁰⁷.

Μία από τις κύριες πηγές της εξουσίας στη Σομαλία ήταν ο έλεγχος των προμηθειών τροφίμων. Φορτία κλεμμένων τροφίμων χρησιμοποιήθηκαν για να εξασφαλίσουν την πίστη των ηγετών φατριών, και αρκετές φορές φορτία τροφίμων ανταλλάσσονταν με όπλα σε άλλες χώρες. Στις αρχές της δεκαετίας του 1990 έως και το 80% των διεθνώς παρεχομένων τροφίμων είχε κλαπεί. Το προσωπικό των ανθρωπιστικών οργανώσεων προσπαθούσε να επιτελέσει το έργο του σε ιδιαίτερα αντίξοες συνθήκες σε ότι αφορούσε στην ασφάλειά τους. Οι αποθήκες και τα κέντρα διανομής της ανθρωπιστικής βοήθειας υφίσταντο επιθέσεις και λεηλασίες τόσο από απειλημένους πρόσφυγες όσο και από ένοπλες συμμορίες. Τα μέλη και οι εργαζόμενοι στις ανθρωπιστικές οργανώσεις συχνά έπεφταν θύματα απαγωγής με σκοπό την καταβολή λύτρων προκειμένου να απελευθερωθούν. Κάθε μετακίνηση με σκοπό την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας υποχρεωνόταν να καταβάλλει σημαντικά χρηματικά ποσά στα σημεία ελέγχου που είχαν

¹⁰⁶ Γεωργούλης, Σ. Χ., & Χουλιάρης, Α. Κ., Κράτη και Εθνότητες στο Κέρασ της Αφρικής, Αθήνα, Γνώση, 1995, σελ. 77.

¹⁰⁷ Snyder R., Operation Restore Hope/Battle of Mogadishu, στο <https://novaonline.nvcc.edu/eli/evans/his135/Events/Somalia93/somalia93.html> (August 2001).

εγκαταστήσει διάφορες ένοπλες ομάδες στην περιοχές που είχαν υπό τον έλεγχό τους. Άλλη προσφιλής τακτική των συμμοριών ήταν ο εκβιασμός των ανθρωπιστικών οργανώσεων για την καταβολή χρημάτων προκειμένου να επιτραπεί η παραμονή και η λειτουργία τους σε μια συγκεκριμένη περιοχή. Με την επιδείνωση της κατάστασης η κυρίαρχη τακτική των ενόπλων ομάδων ήταν η παρακράτηση της ανθρωπιστικής βοήθειας είτε επρόκειτο για τρόφιμα είτε για υγειονομικό υλικό με σκοπό να την στερήσουν από τους αντιπάλους τους¹⁰⁸.

Μεταξύ του 1991 και του 1992 εκτιμάται ότι πάνω από τριακόσιες χιλιάδες Σομαλοί πέθαναν από την πείνα. Τον Ιούλιο του 1992 στρατιωτικοί παρατηρητές των Ηνωμένων Εθνών εστάλησαν στη Σομαλία, σε συνέχεια συμφωνίας για κατάπαυση του πυρός που υπεγράφη από τις αντίπαλες φατρίες. Τον Αύγουστο του 1992 η επιχείρηση Provide Relief (UNOSOM – I : United Nations Operation in Somalia) ξεκίνησε επίσημα την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας προς το λαό της Σομαλίας. Η αποστολή ήταν ανεπιτυχής λόγω της αδυναμίας του ΟΗΕ να παραδώσει τα τρόφιμα και προμήθειες για τους λόγους που αναφέρθηκαν ανωτέρω¹⁰⁹.

Ο ΟΗΕ ζήτησε από τα κράτη-μέλη της για βοήθεια. Τον Δεκέμβριο του 1992, σε μία από τις τελευταίες πράξεις του ως πρόεδρος, Τζορτζ Μπους πρότεινε στον ΟΗΕ στρατεύματα των ΗΠΑ να οδηγήσουν τη δύναμη παρέμβασης. Ο ΟΗΕ αποδέχθηκε αυτή την προσφορά και 25.000 στρατεύματα των ΗΠΑ αναπτύχθηκαν διεξάγοντας την επιχείρηση Restore Hope, σκοπός της οποίας ήταν η γρήγορη εξασφάλιση των εμπορικών οδών στη Σομαλία, έτσι ώστε τα τρόφιμα να μπορούν να φτάσουν έγκαιρα στον προορισμό τους. Ο πρόεδρος Μπους δήλωσε ότι τα στρατεύματα των ΗΠΑ θα είχαν γυρίσει εγκαίρως πίσω, συγκεκριμένα πριν την ανάληψη της διακυβέρνησης από τον Μπιλ Κλίντον, τον Ιανουάριο του 1993¹¹⁰.

Όταν ο πρόεδρος Κλίντον ανέλαβε τα καθήκοντα του δήλωσε την επιθυμία του να περιοριστεί το μέγεθος της παρουσίας των ΗΠΑ στη Σομαλία, και οι δυνάμεις του ΟΗΕ να αναλάβουν το μεγαλύτερο έργο. Τον Μάρτιο του 1993 ο ΟΗΕ ανέλαβε επίσημα την διεξαγωγή των επιχειρήσεων, και η δύναμη UNOSOM-

¹⁰⁸ Χουλιάρης, Α., Η Κατάρρευση του Κράτους στην Αφρική: Ρουάντα - Λιβερία – Σομαλία, Αθήνα, Στοχαστής, 1997, σελ. 51.

¹⁰⁹ Όπως ανωτέρω σημείωση 106.

¹¹⁰ Όπως ανωτέρω σημείωση 106.

Η άρχισε να αντικαθιστά την αμερικανική δύναμη UNITAF (Unified Task Force) . Ο στόχος αυτής της αποστολής ήταν να προωθήσει την ανοικοδόμηση του έθνους στο εσωτερικό της Σομαλίας. Από τους βασικούς στόχους ήταν ο αφοπλισμός του λαού και η αποκατάσταση του νόμου και της τάξης, καθώς και η βελτίωση των υποδομών και η παροχή βοήθειας στους ανθρώπους με τη δημιουργία μιας αντιπροσωπευτικής κυβέρνησης. Μέχρι τον Ιούνιο του 1993, μόνο 1200 αμερικανοί στρατιώτες παρέμειναν στη Σομαλία¹¹¹.

Η UNOSOM II ξεκίνησε τη διεξαγωγή επιδρομών σε περιοχές στις οποίες ήταν αποθηκευμένος ο βαρύς οπλισμός του SNA (Somali National Alliance). Στις επιδρομές χρησιμοποιήθηκαν αποκλειστικά αμερικανικές δυνάμεις και είχε εγκριθεί η από αέρος υποστήριξη με αεροσκάφη - ιπτάμενα πυροβολεία AC-130H (gunship). Η χρήση τέτοιας ισχύος πυρός στην αστική περιοχή του Mogadishu προκάλεσε μεγάλο αριθμό παράπλευρων απωλειών οι οποίες έγιναν γνωστές από τα διεθνή μέσα μαζικής ενημέρωσης πλήττοντας το κύρος της UNOSOM II και αυξάνοντας την υποστήριξη στον SNA. Η κατάσταση επιδεινώθηκε περισσότερο τόσο από την αδυναμία της UNOSOM II να συλλάβει τον Aideed, παρόλο που είχε επικηρυχθεί με το ποσό των 25.000 \$, κίνηση η οποία απέκλεισε οποιαδήποτε πιθανότητα ειρηνικής διευθέτησης. Η κατάσταση κλιμακώθηκε περαιτέρω με εκατέρωθεν επιθέσεις μεταξύ του SNA και της UNOSOM II χωρίς χειροπιαστά αποτελέσματα¹¹².

Για να αρθεί το αδιέξοδο η κυβέρνηση Clinton αποφάσισε την αποστολή στην Σομαλία μιας δύναμης ειδικών επιχειρήσεων με την ονομασία Task Force Ranger. Αποκλειστικός σκοπός της δύναμης αυτής ήταν η καταδίωξη και σύλληψη του Aideed. Η δύναμη περιλάμβανε επίλεκτο προσωπικό της Special Forces Operational Detachment-Delta (Δύναμη Δέλτα) ειδικευμένο στις αντιτρομοκρατικές επιχειρήσεις, τμήμα μεγέθους τάγματος του Συντάγματος Ranger (επίλεκτο πεζικό) και αριθμό ελικοπτέρων του 160^{ου} Special Operations Aviation Regiment. Αυτή η δύναμη δεν περιλάμβανε βαριές μηχανοκίνητες μονάδες ούτε τα αεροσκάφη gunship, καθώς η πολιτική ηγεσία του υπουργείου Άμυνας υπό τον Les Aspin έκρινε ότι η χρήση τους μπορεί να δημιουργούσε ανεπιθύμητες παράπλευρες

¹¹¹ Όπως ανωτέρω.

¹¹² Baumann, Yates & Washington, "My Clan Against the World" US and Coalition Forces in Somalia 1992-1994, Fort Leavenworth, Military Bookshop, 2004, σελ. 110-113.

απώλειες όπως είχε συμβεί σε προηγούμενη αποστολή. Η Task Force Ranger έφτασε στην Σομαλία στο τέλος του Αυγούστου 1993. Καθώς υπήρχαν υποψίες για διαρροή πληροφοριών σχετικά με τις επιχειρήσεις της UNOSOM II από σομαλούς εργαζόμενους σε αυτή,¹¹³ λήφθηκε η απόφαση η Task Force Ranger να υπάγεται απευθείας στην Κεντρική Διοίκηση των ΗΠΑ και απλώς ενημέρωνε τον διοικητή των δυνάμεων των ΗΠΑ στην UNOSOM II για τις επιδρομές μερικά λεπτά πριν αυτές εκδηλωθούν. Αυτή η τακτική σήμαινε ότι δεν υπήρχε κανένας συντονισμός μεταξύ των πολιτικών και στρατιωτικών δυνάμεων που δρούσαν στη Σομαλία υπό τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών. Λαμβάνοντας υπόψη και το γεγονός ότι οι επιδρομές της Task Force Ranger βασίζονταν σε πληροφορίες σχεδόν πραγματικού χρόνου (near real time) δεν αποτελεί έκπληξη ότι σε μια από τις επιχειρήσεις της συνελήφθησαν και κρατήθηκαν προσωρινά διπλωματικά μέλη του ΟΗΕ.¹¹⁴

Στις 3-4 Οκτωβρίου έλαβε χώρα η περιβόητη μάχη στο Mogadishu μεταξύ των δυνάμεων του SNA και της Task Force Ranger με απώλειες 18 στρατιώτες των ΗΠΑ και εκατοντάδες σομαλούς μάχιμους και άμαχους. Οι εικόνες που έδειχναν το οργισμένο πλήθος να σέρνει το πτώμα ενός στρατιώτη στο δρόμο και η αιχμαλωσία ενός ακόμη προκάλεσαν την κατακραυγή της κοινής γνώμης στις ΗΠΑ κατά της κυβέρνησης Clinton. Οι δημοσκοπήσεις έδειχναν αντιστροφή των τάσεων, μειωμένο ενδιαφέρον και αποδοκιμασία των αμερικανών πολιτών για την εμπλοκή της χώρας στην Σομαλία. Καθώς οι λεπτομέρειες της μάχης άρχισαν να γίνονται γνωστές, αντιπρόσωποι και των δύο κομμάτων στο Κογκρέσο κατέκριναν την πολιτική Clinton για την επέμβαση εκεί και απαιτούσαν την απόσυρση των αμερικανικών δυνάμεων. Ο πρόεδρος Clinton ανακοίνωσε την αποχώρηση των αμερικανικών στρατευμάτων μέχρι τις 31 Μαρτίου 1994, προσθέτοντας ότι θα αποστέλλονταν ενισχύσεις στην Σομαλία προκειμένου οι δυνάμεις εκεί να αποχωρήσουν με ασφάλεια. Σε ότι αφορούσε το μέλλον της Σομαλίας προέκρινε την λύση του πολιτικού συμβιβασμού παρά την λύση του εξαναγκαστικού

¹¹³ Lewis, I., & Mayall, J., *United Nations Interventionism, 1991–2004 : Somalia*, at Mats R Berdal, Cambridge, Cambridge University Press, 2007, σελ. 134.

¹¹⁴ Όπως ανωτέρω, σημ. 111, σελ. 140-141.

αφοπλισμού. Μετά τις δηλώσεις Clinton και άλλες χώρες εκδήλωσαν την πρόθεση να αποχωρήσουν από την Σομαλία.¹¹⁵

Η κατάσταση στην Σομαλία σταδιακά άρχισε να χειροτερεύει. Οι προσπάθειες για την δημιουργία μιας μεταβατικής κυβέρνησης δεν σταμάτησαν αν και οι άμεσα ενδιαφερόμενοι δεν έδειχναν καμία διάθεση συμβιβασμού και συνέχιζαν τις προσπάθειες επανεξοπλισμού των πολιτοφυλακών τους. Τελικά με την Απόφαση 953 του Συμβουλίου Ασφαλείας ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών τερμάτισε την επιχείρηση στην Σομαλία και απέσυρε το προσωπικό του υπό την προστασία στρατευμάτων των ΗΠΑ τον Μάρτιο του 1995.¹¹⁶

2.7 ΤΟ ΠΡΑΞΙΚΟΠΗΜΑ ΣΤΗΝ ΑΪΤΗ

Ανατρέχοντας στην περιπτωσιολογία κρίσεων που αντιμετωπίστηκαν κατά τα σαράντα πέντε πρώτα έτη της ιστορίας του ΟΗΕ, θα παρατηρήσουμε κάτι παράδοξο. Παρά την έντονη πολιτική ιστορία της περιόδου, δεν υπάρχει καμία απολύτως παρέμβαση του ΟΗΕ στην αμερικανική ήπειρο, παρότι η διαδρομή των κρατών της περιοχής την περίοδο αυτή υπήρξε ταραχώδης, πλήρης πραξικοπημάτων, αντάρτικων κινημάτων, ακόμα και περιφερειακών συγκρούσεων. Το γεγονός, οφείλεται αποκλειστικά στην αμερικανική εξωτερική πολιτική, η οποία πάντοτε αντιμετώπιζε τις ενδοαμερικανικές υποθέσεις ως αποκλειστικά δικό της διαχειριστικό ζήτημα. Μέσα από μια σειρά δογμάτων που είχαν διατυπώσει κατά καιρούς, οι ΗΠΑ θεμελίωσαν το δικαίωμα αυτοάμυνας, την πολιτική των κατά καιρούς στρατιωτικών και άλλων επεμβάσεων τους ανά την ήπειρο.¹¹⁷

Η αυγή της δεκαετίας του '90, βρήκε την Αϊτή βυθισμένη σε έντονα οικονομικά και πολιτικά προβλήματα. Παρότι ανεξάρτητη ήδη από το 1804 και το πρώτο κράτος της ιστορίας που είχε προκύψει από επιτυχημένη επανάσταση σκλάβων, η Αϊτή δεν είχε κατορθώσει σχεδόν τίποτα στους τομείς της πολιτικής συγκρότησης και της οικονομικής υποδομής. Η σύγχρονη ιστορία της χώρας, υπήρξε μια σειρά αλληπάληλων πραξικοπημάτων και δικτατοριών, με

¹¹⁵ Snyder R., Operation Restore Hope/Battle of Mogadishu, στο <https://novaonline.nvcc.edu/eli/evans/his135/Events/Somalia93/somalia93.html> (August 2001).

¹¹⁶ Όπως ανωτέρω, σημ. 112, σελ. 133-134.

¹¹⁷ Hobsbawm Eric, *Revolutionaries*, Abacus, Λονδίνο ,2007, σελ. 254.

αδιαμφισβήτητο αρνητικό αποκορύφωμα την διακυβέρνηση της χώρας από τους Duvalier, πατέρα και γιο, επί είκοσι εννέα έτη. Την θέση τους κατέλαβαν μετά το 1986 πολλοί άλλοι πραξικοπηματίες εν ταχεία διαδοχή ως το 1990, οπότε και φάνηκε μια ακτίνα ελπίδας για την χώρα, με τη δημιουργία μιας λαϊκής μεταβατικής κυβέρνησης, η οποία βρέθηκε εξ αρχής σε ιδιαίτερα ασταθές πολιτικό περιβάλλον.¹¹⁸

Η ανωτέρω νόμιμα εκλεγμένη κυβέρνηση υπό τον Πρόεδρο Aristide ανατράπηκε ύστερα από το στρατιωτικό πραξικόπημα τον Σεπτέμβριο του 1991. Οι κυρώσεις οικονομικού χαρακτήρα που επέβαλε ο Οργανισμός Αμερικανικών Κρατών (OAS - Organization of American States) δεν έφεραν ικανοποιητικά αποτελέσματα και έτσι το Συμβούλιο Ασφαλείας (ΟΗΕ) υιοθέτησε την απόφαση 940 (1994), τονίζοντας την αναγκαιότητα της επαναφοράς του προηγούμενου καθεστώτος. Η «ιδιαιτέρη φύση» της κατάστασης και ο «μοναδικός χαρακτήρας» της απαιτούσαν μια «εξαιρετική αντίδραση» σύμφωνα με τα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας, στο πλαίσιο της συζήτησης σχετικά με την ενδυνάμωση της δημοκρατίας ως μέσου προαγωγής της διεθνούς ειρήνης. Έτσι, η στρατιωτική πολυεθνική επέμβαση γίνεται με στόχο την επάνοδο του ανατραπέντα προέδρου της χώρας και την ομαλοποίηση της πολιτικής κατάστασης. Οι προηγούμενες οικονομικές κυρώσεις (εμπάργκο στις πωλήσεις πετρελαίου και εξοπλισμών) που είχαν επιβληθεί με την απόφαση 841 της 16ης Ιουνίου 1993, δεν είχαν επιφέρει ουσιαστικά αποτελέσματα.¹¹⁹

Επισημαίνεται ότι ένα χρόνο νωρίτερα (Ιούλιος 1993) το Σ.Α είχε αναγκάσει τον εκλεγμένο πρόεδρο Aristide και τον στρατηγό Cedras να ξεκινήσουν διαπραγματεύσεις, οι οποίες τελικά έλαβαν χώρα και ολοκληρώθηκαν στη Νέα Υόρκη. Με τη συμφωνία που επήλθε προβλέπονταν εξάμηνη ανακωχή, πλήρης αποχή από τη βία και οποιαδήποτε ενέργεια εμπόδιζε τον εκδημοκρατισμό, ενώ δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στα ανθρώπινα δικαιώματα. Αναγνωρίζοντας τις συμφωνία αυτή, το Σ.Α. απέσυρε ομόφωνα τις προηγούμενες κυρώσεις¹²⁰, αν και διατήρησε το δικαίωμα να τις επαναφέρει σε περίπτωση μη συμμόρφωσης. Όσο για την επίβλεψη της εφαρμογής της συμφωνίας, αυτή ανατέθηκε από το Σ.Α. στην

¹¹⁸ <https://el.wikipedia.org/wiki/Αϊτή>

¹¹⁹ Τσιτσελίκης Κωνσταντίνος, Επιβάλλοντας την Ειρήνη, Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2001, σελ. 265-266.

¹²⁰ UN/SC/Res. 861, 27-8-1993 στο <http://unscr.com/en/resolutions/861>

Αποστολή των Η.Ε. στην Αϊτή (United Nations Mission in Haiti-UNMIH), αποστολή που δημιουργήθηκε με το Ψήφισμα 867¹²¹, κατόπιν πρότασης του γενικού γραμματέα. Όμως τον Οκτώβριο (1993) μόνο κάποια τμήματα της UNMIH είχαν προλάβει να αναπτυχθούν στην πρωτεύουσα Port-au-Prince, όταν εκδηλώθηκαν ταραχές. Ομάδες που φαινόταν να αποτελούνται από ένοπλους πολίτες, κατέκλυσαν το λιμάνι εμποδίζοντας την αποβίβαση άλλων δυνάμεων του ΟΗΕ, ενώ σύντομα οι βίαιες ταραχές επεκτάθηκαν σε όλη την πόλη. Αντιμέτωπη με αυτήν την κατάσταση, η συντριπτική πλειοψηφία των αόπλων διεθνών παρατηρητών αναγκάστηκε να εγκαταλείψει την χώρα τις επόμενες ημέρες, με μόνο μια στοιχειώδη ομάδα της MICIVIH (Mission Civile Internationale en Haïti) να παραμένει. Όπως ήταν αναμενόμενο, οι εξελίξεις προκάλεσαν την οργή του γ.γ. του ΟΗΕ, ο οποίος κατηγόρησε ευθέως τις στρατιωτικές και αστυνομικές αρχές για πλήρη αδιαφορία προς την εφαρμογή της συμφωνίας.

Η απόφαση 940(1994) του ΣΑ υιοθετήθηκε με την αποχή της Κίνας και της Βραζιλίας και ύστερα από συζήτηση που φανερώνει τη διχογνωμία, ιδιαίτερα μερίδας των κρατών της Λατινικής Αμερικής, απέναντι στην ανάγκη επιβολής των αναγκαστικών μέτρων του άρθρου 42. Αν και υποστηρίχθηκε ότι η ανατροπή της δημοκρατίας είναι καταδικαστέα μεν αλλά δεν μπορεί να υπαχθεί στο κανονιστικό περιεχόμενο των διατάξεων του Κεφαλαίου VII, η άποψη της αμερικανίδας αντιπροσώπου Μαντλίν Όλμπραϊτ ήταν αυτή που υπερίσχυσε¹²² « *Επιβάλαμε κυρώσεις, τις αναβάλαμε και μετά τις ενισχύσαμε. Δώσαμε κάθε ευκαιρία στην de facto κυβέρνηση της Αϊτής να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις της. Αλλά η υπομονή μπορεί να εξαντληθεί. .. Η κατάσταση στην Αϊτή δεν είναι πια αποδεκτή*».

Η εντολή για τη στρατιωτική επέμβαση δόθηκε στις ΗΠΑ με στόχο την προετοιμασία της υποδοχής πολυεθνικής αποστολής ως βοήθεια προς τη νόμιμη κυβέρνηση, που θα εκπαίδευε τον στρατό, την αστυνομία και θα οργάνωνε τις εκλογές. Η παραίτηση της στρατιωτικής κυβέρνησης λίγο πριν τη σχεδιασμένη επέμβαση του αμερικανικού στρατού τελικά δεν απέτρεψε την απόβαση 15.000 στρατιωτών στις 15 Σεπτεμβρίου 1994, οι οποίοι δεν συνάντησαν καμία αντίσταση

¹²¹ UN/SC/Res. 867, 23-9-1993 στο <http://unscr.com/en/resolutions/867>

¹²² Τσιτσελίκης Κωνσταντίνος, Επιβάλλοντας την Ειρήνη, Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2001, σελ. 266.

από το στρατιωτικό καθεστώς¹²³. Στο περιβάλλον ενός ασφαλούς κλίματος η αποστολή των Ηνωμένων Εθνών (UNMIHII) επανεγκαταστάθηκε στο νησί.

Στο πλαίσιο της συγκρότησης του στρατιωτικού σώματος για την επέμβαση στην Αϊτή με απόφασή του (Presidential Decision Directive-25478) ο Αμερικανός Πρόεδρος προσδιορίζει το περιεχόμενο της απειλής ή της διατάραξης της ειρήνης κατά τον Χάρτη του ΟΗΕ, ώστε να δικαιολογείται πολυεθνική ειρηνευτική δύναμη και συνεπώς ο κυρίαρχος ρόλος των ΗΠΑ. Έτσι, κατά την αμερικανική ερμηνεία για την αποστολή στρατιωτικής ειρηνευτικής επέμβασης αρκεί να υπάρχει: α) διεθνής επίθεση, β) ανθρωπιστική καταστροφή συνυφασμένη με άσκηση βίας, ή γ) ανατροπή δημοκρατικού καθεστώτος ή μαζικές παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου συνυφασμένες με την άσκηση ή απειλή βίας¹²⁴.

Η εμπλοκή των Ηνωμένων Εθνών στην Αϊτή χαρακτηρίζεται σίγουρα από την πρωτοφανή της διάρκεια και την πληθώρα αποστολών, αποτέλεσε όμως μάλλον μια επιτυχία του συστήματος ασφαλείας του ΟΗΕ. Κατορθώνοντας να περιορίσει την αμερικανική παρεμβατική πολιτική υπέρ των σκοπών του Οργανισμού και θέτοντας τις βάσεις των δημοκρατικών παραδόσεων σε μια χώρα που δεν τις διέθετε, προώθησε αισθητά την υπόθεση της ειρήνης στην αμερικανική ήπειρο. Όλοι οι μηχανισμοί το Οργανισμού, παρήγαν ογκώδες και θεωρητικά νόμιμο έργο, και δη σε συνεργασία με έναν από τους μεγαλύτερους και -ως τότε- πλέον απομονωμένους περιφερειακούς Οργανισμούς (τον OAS). Τέλος, υπήρξε η πρώτη περίπτωση όπου οι εσωτερικές διώξεις ενός δικτατορικού καθεστώτος θεωρούνταν «απειλή για την ειρήνη», αλλά και η πρώτη επιτυχημένη περίπτωση μετάβασης του έργου του ΟΗΕ από την άμεση αντιμετώπιση μιας παρούσας κρίσης, στην περίοδο της ανοικοδόμησης της χώρας που την βίωσε.

2.8 Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟΥ ΚΟΣΣΟΒΟΥ

Η περιοχή του Κοσσυφοπεδίου αποτελούσε ανέκαθεν πεδίο διαμάχης μεταξύ του αλβανικού και του σερβικού έθνους. Οι έντονες αντιπαραθέσεις σε θρησκευτικό και εθνικό επίπεδο έχουν διαταράξει πολλές φορές την ειρήνη και τη

¹²³ Όπως ανωτέρω, Τσιτσελίκης Κωνσταντίνος, σελ. 267.

¹²⁴ Όπως ανωτέρω, Τσιτσελίκης Κωνσταντίνος, σελ. 268..

σταθερότητα στα νότια Βαλκάνια. Αλβανοί εθνικιστές του Κοσσυφοπεδίου δημιουργούσαν προβλήματα καθ' όλη τη διάρκεια της ιστορίας της κομμουνιστικής Γιουγκοσλαβίας. Αυτό πυροδοτούσε τα αντίποινα των Σέρβων, με αποτέλεσμα τα δύο έθνη να εμπλέκονται σε ένα φαύλο κύκλο συγκρούσεων και καταπίεσης των Αλβανών του Κοσσόβου από τη μεριά των Σέρβων.¹²⁵

Με την κατάρρευση της Γιουγκοσλαβίας και την απόσχιση της Κροατίας και της Σλοβενίας, καθώς και την αναγνώρισή τους, τον πόλεμο της Βοσνίας που ακολούθησε και την αναγνώριση από τη Διεθνή Κοινότητα του Βοσνιακού κράτους, οι Κοσσοβάροι είχαν εκφράσει με τη σειρά τους προσδοκίες για ανεξαρτητοποίηση του Κοσσόβου, οι οποίες όμως απορρίφθηκαν. Από τη σκοπιά της διεθνούς νομιμοποίησης η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας στηρίχθηκε στο γεγονός ότι η σοσιαλιστική ομοσπονδία είχε συνταγματικά τη μορφή της ομοσπονδιακής ένωσης κυρίαρχων κρατών. Όταν η ένωση κλονίσθηκε, η διεθνής κοινότητα αναγνώρισε την κάθε ομόσπονδη δημοκρατία ως ανεξάρτητο κράτος, εφ' όσον είχε εκφρασθεί πλειοψηφία υπέρ της ανεξαρτησίας σε προηγούμενο δημοψήφισμα. Το Κόσσοβο είναι μέρος της Σερβίας και όχι ομόσπονδη δημοκρατία, επομένως δεν υπόκειται στη διαδικασία αυτή, εξ' ου και η απόρριψη του αιτήματος για ανεξαρτησία.¹²⁶

Στις 22 Μαρτίου 1989, το Βελιγράδι κατήργησε μονομερώς την αυτονομία της περιοχής, ενώ εξαπέλυσε παράλληλα ένα κύμα διώξεων εναντίον του αλβανικού στοιχείου. Περί τις 150,000 δημόσιοι υπάλληλοι εδιώχθησαν από τις θέσεις τους, ενώ ειδικά αστυνομικά αγήματα επέβαλαν ένα καθεστώς καταστολής πολύ κοντά στον στρατιωτικό νόμο με προφανή στόχο τη δημιουργία μεταναστευτικού κύματος προκειμένου να επιτύχουν την εθνοκάθαρση της περιοχής.¹²⁷ Η κατάσταση αυτή συνεχίστηκε για σχεδόν μια δεκαετία, με την αλβανική αντίδραση να εκφράζεται διττά. Αφενός υπήρχε η ειρηνική αντίσταση της μη-βίας με ηγέτη τον Ιμπραήμ Ρουγκόβα, αφετέρου η ένοπλη αντίσταση από τον Απελευθερωτικό Στρατό του Κοσσόβου (UCK) που είχε εντείνει τη δράση του. Από τις αρχές του 1998, η κατάσταση άρχισε να επιδεινώνεται περαιτέρω, αγγίζοντας

¹²⁵ Φούσκας Βασίλης, *Ζώνες Πολέμου, η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική στα Βαλκάνια και στην ευρύτερη Μ. Ανατολή*, Αθήνα, Ποιότητα, 2003, σελ. 130-131.

¹²⁶ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και εξωτερική πολιτική 1945-2002*, Αθήνα, Ποιότητα, 2012, σελ. 397.

¹²⁷ Ραμονέ Ιγνάσιο, *Οι Πόλεμοι του 21ου Αιώνα*, Αθήνα, Εκδόσεις του 21^{ου}, 2003, σελ. 157.

τα όρια της ανθρωπιστικής κρίσης, με 50,000 Αλβανούς να έχουν εγκαταλείψει τις εστίες τους και άλλους 230,000 περίπου να έχουν αναγκαστεί να εγκαταλείψουν συνολικά το Κόσσοβο οδηγούμενοι στην προσφυγιά, κυρίως προς την Αλβανία και άλλα γειτονικά κράτη.¹²⁸

Προσπαθώντας να θέσει την κατάσταση υπό έλεγχο, το Σ.Α. εξέδωσε στις 31 Μαρτίου 1998 το Ψήφισμα 1160, καταδικάζοντας τις βιαιότητες κι από τις δύο πλευρές και ζητώντας από τον Εισαγγελέα του Διεθνούς Δικαστηρίου για τη Γιουγκοσλαβία να τις εξετάσει. Αν και το Ψήφισμα εκδόθηκε βάσει του Κεφαλαίου VII, δεν αποφασίζονταν η λήψη κάποιου δυναμικού μέτρου, κάτι που ρητά παραπέμπονταν στο μέλλον, ενώ σημαντική είναι η ρητή διαβεβαίωση για το σεβασμό της εδαφικής ακεραιότητας της Γιουγκοσλαβίας και την ανάγκη να παραχωρηθεί αυτονομία στο Κόσσοβο εντός αυτής.¹²⁹ Ήδη κατά τη διάρκεια ψήφησης της 1160, η Ρωσία είχε εκφράσει σαφώς την αντίθεση της στην επέμβαση σε εσωτερικά ζητήματα της Γιουγκοσλαβίας, ενώ η Κίνα απείχε.

Διαπιστώνοντας πως η κατάσταση έβαινε διαρκώς επιδεινούμενη, το Σ.Α. κατέληξε στις 23 Σεπτεμβρίου (με την Κίνα να απέχει και πάλι) στο Ψήφισμα 1199, ένα κείμενο που αποτέλεσε αφετηρία πολλών εξελίξεων. Σε αυτό διαπιστώνονταν μεν η μη εφαρμογή του 1160, απαιτούνταν όντως και η άμεση εφαρμογή περαιτέρω μέτρων, όπως η πλήρης απόσυρση των σερβικών αστυνομικών δυνάμεων από το Κόσσοβο και η διευκόλυνση της ανάπτυξης στην περιοχή της Επιτροπής Παρατηρητών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Σημαντικότερη όλων όμως, ήταν η διατύπωση : *«Αποφασίζει, εφόσον τα μέτρα που προβλέπονται στο παρόν και στο Ψήφισμα 1160 δεν ληφθούν, να σκεφτεί σοβαρά περαιτέρω δράση και επιπλέον μέτρα, προκειμένου να διατηρηθεί ή αποκατασταθεί η ειρήνη και η σταθερότητα στην περιοχή»*¹³⁰. Παρότι το Ψήφισμα επικαλούνταν το Κεφάλαιο VII, δεν έκανε πουθενά λόγο για λήψη των δραστικών μέτρων. Αντίθετα, η παραπάνω διατύπωση φαίνεται να καθιστά προφανές πως κάτι τέτοιο θα μπορούσε μόνο δυνητικά να συμβεί με κάποιο επόμενο Ψήφισμα. Η αμερικανική διπλωματία όμως, εξήγε τα δικά της συμπεράσματα και επέλεξε να σκληρύνει τη στάση της, επικαλούμενη τη συνεχιζόμενη ανυπακοή του Βελιγραδίου σε συνδυασμό με το

¹²⁸ UN/SC/Res. 1199, 23-9-1998, στο <http://unscr.com/en/resolutions/1199>

¹²⁹ UN/SC/Res. 1160, 31-3-1998, στο <http://unscr.com/en/resolutions/1160>

¹³⁰ UN/SC/Res. 1199, αρ. 16, στο <http://unscr.com/en/resolutions/1199>

Ψήφισμα 1199. Στις 8 Οκτωβρίου, η Υπ. Εξ. των ΗΠΑ Όλμπραϊτ, δήλωσε στις Βρυξέλλες πως τα περιθώρια της διπλωματίας είχαν εξαντληθεί και πως δεν χρειαζόταν κάποιο άλλο ψήφισμα του Σ.Α., προκειμένου να προχωρήσει το ΝΑΤΟ σε στρατιωτικές ενέργειες.¹³¹ Αν και προφανώς στηριζόταν σε μια ελεύθερη ερμηνεία του ψηφίσματος 1199 και την αυθαίρετη εξαγωγή συμπερασμάτων για τις προθέσεις του Οργανισμού, η άποψη αυτή φαίνεται πως είχε επικρατήσει ήδη στους κόλπους του ΝΑΤΟ, το οποίο στις 13 Οκτωβρίου 1998 εξέδωσε Εντολές Ενεργοποίησης (Activation Orders) προς τις δυνάμεις του, με δεδηλωμένο σκοπό την πραγματοποίηση αεροπορικών επιχειρήσεων εφόσον η Γιουγκοσλαβία δεν συμμορφώνονταν εντός 96 ωρών. Ο γ.γ. της Συμμαχίας Χαβιέ Σολάνα δήλωσε χαρακτηριστικά: «Οι Σύμμαχοι πιστεύουν πως στις ειδικές περιστάσεις αναφορικά με την παρούσα κρίση στο Κόσσοβο όπως περιγράφηκε στο ψήφισμα 1199, υπάρχουν νόμιμοι λόγοι προκειμένου η Συμμαχία να απειλήσει με, και αν είναι απαραίτητο, να χρησιμοποιήσει βία».¹³²

Η απροκάλυπτη απειλή φαίνεται πως υπήρξε αποτελεσματική, καθώς εντός 48 ωρών υπεγράφησαν κατ' αρχήν συμφωνίες εποπτείας του Κοσσόβου μεταξύ Γιουγκοσλαβίας, ΝΑΤΟ και ΟΑΣΕ. Ο ΟΗΕ χαιρέτισε την εξέλιξη με νέο ψήφισμα¹³³, η θετική αυτή αντιμετώπιση όμως δεν ήταν ομόφωνη. Ρωσία και Κίνα είχαν προτιμήσει να απέχουν, θεωρώντας εξ' αρχής εσφαλμένο τον χαρακτηρισμό τη κατάστασης στο Κόσσοβο ως «απειλή για την διεθνή ειρήνη».

Κατά τους πρώτους μήνες του 1999, πραγματοποιήθηκαν έντονες διπλωματικές προσπάθειες προκειμένου να επιτευχθεί μια μόνιμη συμφωνία για το Κόσσοβο. Πρώτα στο Ραμπουιγιέ (6-23 Φεβρουάριου) κι έπειτα στο Παρίσι (15-18 Μαρτίου), οι δύο πλευρές έφτασαν κοντά σε μια τελική συμφωνία, με μόνη ουσιαστική διαφορά την ταυτότητα της δύναμης που θα αναλάμβανε τον έλεγχο του Κοσσόβου, με τη Γιουγκοσλαβία να επιθυμεί κυανοκράνους και το ΝΑΤΟ να επιμένει σε δική του δύναμη. Η διαφωνία αυτή στάθηκε αρκετή να οδηγήσει και τις δύο προσπάθειες σε ναυάγιο, ενώ επί του εδάφους του Κοσσυφοπεδίου οι συγκρούσεις συνεχιζόταν.

¹³¹ <https://1997-2001.state.gov/statements/1998/981008.html>

¹³² <https://www.nato.int/docu/speech/1998/s981013b.htm>

¹³³ UN/SC/Res. 1203,24-10-1998 στο <http://unscr.com/en/resolutions/1203>

Στις 24 Μαρτίου 1999, χωρίς καμία περαιτέρω απόφαση του Σ.Α., το ΝΑΤΟ εξαπέλυσε σφοδρότατες αεροπορικές επιδρομές εναντίον της Γιουγκοσλαβίας υπό την κωδική ονομασία «Operation Allied Force», επισύροντας την οργή πολλών από τα μέλη του Οργανισμού. Την ίδια ημέρα συγκλήθηκε Επείγουσα Σύνοδος του Σ.Α., κατά την οποία επρόκειτο να διατυπωθούν οι βασικές θέσεις του διαλόγου σχετικά με τη νομιμότητα της επιχείρησης, μιας συζήτησης που ακόμα δεν έχει ολοκληρωθεί ουσιαστικά. Ινδία, Κίνα, Ρωσία και Λευκορωσία καταδίκασαν ευθέως την επίθεση ως παραβίαση των διατάξεων του Καταστατικού Χάρτη του Οργανισμού, με τον Ρώσο αντιπρόσωπο να κάνει μια δήλωση που θεωρητικά θα έπρεπε να γίνεται αυτονόητα δεκτή από όλα τα Κράτη-Μέλη που είχαν υπογράψει τον Χάρτη: «*Καμία χώρα, ομάδα χωρών ή περιφερειακό σύμφωνο, άσχετα από τη δύναμη του, δεν μπορεί να επιφυλάσσει υπεροπτικά στον εαυτό του το δικαίωμα ανάληψης αυθαίρετης και μονομερούς στρατιωτικής δράσης εναντίον των άλλων*».¹³⁴ Αντίθετα, Γαλλία, ΗΠΑ και Καναδάς επικαλέστηκαν την μη εφαρμογή των ψηφισμάτων 1199 και 1203 από τη Γιουγκοσλαβία, ενώ η Γερμανία μίλησε για ηθική υποχρέωση. Από τη μεριά τους, Αγγλία και Ολλανδία απλά υποστήριξαν πως η επίθεση ήταν νόμιμη λόγω της παραβίασης του ανθρωπιστικού δικαίου, γραμμή που ήδη είχε προβληθεί έντονα και από την αμερικανική διπλωματία παρά τις αμφιβολίες μέρους της νομικής κοινότητας των ΗΠΑ.

Στις 26 Μαρτίου, Ινδία, Λευκορωσία και Ρωσία προσπάθησαν να προωθήσουν καταδικαστικό ψήφισμα που όμως απορρίφθηκε από τα υπόλοιπα δεκατρία (μόνιμα και μη) μέλη του Σ.Α., αν και η αρνητική απόφαση δεν περιελάμβανε τη νομική βάση της απόρριψης. Στο πλαίσιο της συζήτησης που προκάλεσε η πρόταση στο Συμβούλιο όμως, αξίζει να σημειωθεί η άποψη που διατύπωσαν Γαλλία και Ολλανδία, σύμφωνα με την οποία η επίκληση του Κεφαλαίου VII στα προηγούμενα σχετικά ψηφίσματα του Σ.Α., συνεπάγονταν αυτομάτως και την λήψη των εξαναγκαστικών μέτρων που προβλέπονταν σε αυτό, άποψη που αποτελεί νομικό εφεύρημα και κρίνεται εξαιρετικά αδύναμη¹³⁵, ειδικά καθώς Κίνα και Ρωσία είχαν καταθέσει συγκεκριμένες επί του εναντίου απόψεις κατά τη διαδικασία έκδοσης των ψηφισμάτων αυτών.

¹³⁴ UN Doc S/PV/3988, 24-3-1999, στο <https://www.securitycouncilreport.org/un-documents/document/kos-spv3988.php>

¹³⁵ Gray Christine, *From Unity to Polarization: International Law and the Use of Force in Iraq*, European Journal of International Law, στο <http://www.ejil.org/pdfs/13/1/456.pdf>

Παρά τις διαμαρτυρίες, οι αεροπορικές επιδρομές συνεχίστηκαν για ένα διάστημα έντεκα εβδομάδων ως τις 10 Ιουνίου 1999, παρότι ήδη στις 3 του μήνα είχε υπογραφεί στο Βελιγράδι ένα κατ' αρχήν κείμενο αρχών¹³⁶ σχετικά με το καθεστώς του Κοσσόβου, συμφωνία που ουσιαστικά ενσωμάτωνε και τις σχετικές απόψεις των Υπ. Εξ. των Οκτώ Ισχυρότερων Κρατών (G8), όπως αυτές είχαν ανακοινωθεί στην Αγία Πετρούπολη στις 6 Μαΐου¹³⁷. Επίσημως, οι διαπραγματεύσεις ολοκληρώθηκαν στις 9 Ιουνίου με την υπογραφή της «Στρατιωτικής Τεχνικής Συμφωνίας» στην στρατιωτική βάση του Κουμάνοβο, ανάμεσα στην Ομοσπονδιακή Γιουγκοσλαβία, την Ομόσπονδη Δημοκρατία της Σερβίας και τις Νατοϊκές δυνάμεις. Ουσιαστικά επρόκειτο για αποδοχή όσων είχαν αποφασιστεί στο Ραμπουιγιέ, με κάποιες μικρές αλλά σημαντικές προσαρμογές υπέρ των σερβικών θέσεων. Συγκεκριμένα αυτές ήταν η συμπερίληψη στην πολυεθνική δύναμη KFOR (Kosovo Force) μη Νατοϊκών κρατών, η μη τοποθέτηση της οπουδήποτε πέραν των συνόρων του Κοσσόβου και η ανάθεση της συνολικής διοίκησης της περιοχής σε αντιπρόσωπο των Ηνωμένων Εθνών κι όχι του NATO, εξέλιξη που μείωνε το ρόλο του Βορειοατλαντικού Συμφώνου στην περιοχή¹³⁸.

Την επομένη, 10η Ιουνίου, το Σ.Α. ενέκρινε το ψήφισμα 1244, με το επιβεβαίωνε τις παραπάνω συμφωνίες και την αποδοχή τους από τη γιουγκοσλαβική κυβέρνηση, νομιμοποιώντας ουσιαστικά εκ των υστέρων και τις μεθόδους με τις οποίες επετεύχθη η συμφωνία. Όμως, αν και η ενέργεια αυτή του Σ.Α. ήταν πλέον αναμενόμενη, αποτέλεσμα της αποδοχής των ήδη τετελεσμένων και της ισορροπίας των πολιτικών δυνάμεων στο εσωτερικό του, το περιεχόμενο του δεν ήταν καθόλου συνηθισμένο. Μετά την επαναβεβαίωση του σεβασμού της κυριαρχίας της Γιουγκοσλαβίας, το ψήφισμα αποφάσιζε την αποστολή της UNMIK (United Nations Mission in Kosovo) στη δοκιμαζόμενη περιοχή. Αν και ο θεωρητικός της ρόλος ήταν η επιτήρηση και διαχείριση της περιοχής για ένα τουλάχιστον έτος, η αναλυτική περιγραφή των αρμοδιοτήτων¹³⁹ της δεν επέτρεπε ιδιαίτερες αμφιβολίες για τον χαρακτηρισμό της. Η UNMIK επρόκειτο να αποτελέσει, ουσιαστικά, την κυβέρνηση του Κοσσυφοπεδίου, με πλήρεις πολιτικές

¹³⁶ UN Doc. S/1999/649, στο <https://www.securitycouncilreport.org/un-documents/document/kos-S1999-649.php>

¹³⁷ UN Doc. S/1999/516, στο <https://undocs.org/S/1999/516>

¹³⁸ Paul Latawski and Martin A. Smith NATO, Kosovo and "humanitarian intervention", στο <https://www.manchesteropenhive.com/view/9781526137784/9781526137784.00007.xml>

¹³⁹ UN/SC/Res. 1244, 10-6-1999, στο <https://www.nato.int/kosovo/docu/u990610a.htm>

αρμοδιότητες διαμόρφωσης των νέων διοικητικών δομών της περιοχής σε όλους τους τομείς, με χρονικό ορίζοντα τη στιγμή παράδοσης της περιοχής στις αρχές που θα είχαν ανακάμψει μέσα από μια διαδικασία που η ίδια η UNMIK θα είχε επιτρέψει κι επιτηρήσει. Ο επικεφαλής της αποστολής, ειδικός απεσταλμένος των Ηνωμένων Εθνών και Ύπατος Αρμοστής του Κοσόβου, θα επέβαλε την τάξη μέσω δικής του αστυνομικής δύναμης¹⁴⁰, με την θεωρητική δυνατότητα να ζητήσει και τη συνδρομή της KFOR, ενώ θα ανελάμβανε αυτοπροσώπως τον διοικητικό πυλώνα του κράτους, με τον ΟΑΣΕ να αναλαμβάνει την εποπτεία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την Ε.Ε. να επιβλέπει τον οικονομικό πυλώνα.

Είναι δύσκολο να εκτιμηθεί η σημασία της απόφασης αυτής, καθώς περιελάμβανε πραγματικά πρωτόγνωρες διατάξεις. Στηριζόμενη στην μέθοδο του nation building που ήδη παλαιότερα είχε χρησιμοποιηθεί από τα Ηνωμένα Έθνη, την ενίσχυε περαιτέρω, αποφασίζοντας ουσιαστικά την πλήρη υποκατάσταση της Γιουγκοσλαβικής κυριαρχίας στην περιοχή από αυτήν των Ηνωμένων Εθνών¹⁴¹. Αν και ονομαστικά ακόμα τμήμα της Γιουγκοσλαβίας, η περιοχή του Κοσσυφοπεδίου καθίστατο ουσιαστικά προτεκτοράτο των Ηνωμένων Εθνών για χρόνο μη καταληκτικά ορισμένο. Το πολιτικό καθεστώς που επιβαλλόταν, η διοίκηση μιας περιοχής απευθείας από διεθνή οργανισμό, δεν είχε κανένα προηγούμενο στην ιστορία του ΟΗΕ. Ουσιαστικά επρόκειτο για την οριστική διάρρηξη του «άβατου» της κρατικής κυριαρχίας, της θεωρητικής βάσης του μηχανισμού των Ηνωμένων Εθνών τις τελευταίες πέντε δεκαετίες. Αυτό που είναι πιο σημαντικό για την εξέλιξη της νομικής σκέψης του ΟΗΕ, είναι πως η περίπτωση δεν υπήρξε μοναδική, αλλά απλά η πρώτη. Πριν εκπνεύσει το 1999, επρόκειτο να επαναληφθεί στο Ανατολικό Τιμόρ¹⁴², γεγονός που καταδεικνύει πως η συλλογιστική της αυτονόητης νομιμότητας μιας επέμβασης προς αποφυγή μιας επαπειλούμενης γενικευμένης σφαγής, είχε αρχίσει να κερδίζει έδαφος στη διεθνή κοινότητα παρά τους πασιδηλούς πολιτικούς κινδύνους μιας τόσο απόλυτης παραδοχής.

¹⁴⁰ Yannis Alexandras, *Kosovo Under International Administration*, Survival, Vol.43, No 2, 2001, σελ. 32-33

¹⁴¹ D. Todorovski, J. Zevenbergen & P. van der Molen : Conflict and post-conflict land administration – the case of Kosovo, at Survey Review, Vol. 48, 2016.

¹⁴² M. Ruffert, The Administration of Kosovo and East Timor by the International Community, International & Comparative Law Quarterly, Vol.50 - 3, σελ. 613

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο : ΤΟ ΔΟΓΜΑ CLINTON (CLINTON DOCTRINE) OR «DEMOCRACY BY FORCE»

3.1 ΓΕΝΙΚΑ

Στο παρόν κεφάλαιο θα λάβει χώρα αρχικά μια παρουσίαση των βασικότερων πτυχών των δογμάτων, τα οποία εκδόθηκαν επί προεδρίας Bill Clinton. Μέσα από την εν λόγω παρουσίαση θα γίνει προσπάθεια να αναδειχθούν το όραμα και οι στόχοι, τους οποίους προσπάθησε να πετύχει η διακυβέρνηση Κλίντον. Κατά την παρουσίαση των δογμάτων δεν θα γίνεται σχολιασμός αυτών, αλλά θα λάβει χώρα αργότερα στη δομή της εργασίας. Στη συνέχεια του κεφαλαίου θα ακολουθήσει μία θεωρητική προσέγγιση με απώτερο σκοπό να αναδειχθεί αν η πολιτική Κλίντον κινήθηκε εξ' αρχής προς τη σωστή κατεύθυνση και κατά δεύτερο αν τελικά με την άσκηση της εν λόγω πολιτικής δύναται να επιβληθεί η δημοκρατία.

Επί προεδρίας Κλίντον υπήρξε μία καθυστέρηση για την έκδοση του πρώτου δόγματος, εκδόθηκε το 1994, στη συνέχεια όμως σχεδόν κάθε χρόνο εκδιδόταν νέο δόγμα, με μοναδικό έτος που δεν εκδόθηκε το 1999. Συνολικά εκδόθηκαν επτά δόγματα. Επισημαίνεται ότι επί προεδρίας George W. Bush εκδόθηκαν μόνο δύο δόγματα και το ίδιο έγινε και επί προεδρίας Barack Obama.

Αξίζει να σημειωθεί ότι τα δόγματα που εκδόθηκαν επί προεδρίας Κλίντον είχαν και επεξηγηματικό τίτλο, γεγονός που δηλώνει την προσπάθεια που γινόταν να γίνουν αμέσως ευρέως γνωστές οι προθέσεις της πολιτικής που εξέφραζε το δόγμα. Τα τρία πρώτα δόγματα είχαν τίτλο «A National Security Strategy of Engagement and Enlargement», από τον οποίο είναι αμέσως εμφανής ο στόχος για Δέσμευση/ Εμπλοκή και Διεύρυνση. Τα επόμενα τρία δόγματα είχαν τίτλο «A National Security Strategy For A New Century», που όπως φαίνεται δίνεται έμφαση σε κάτι νέο στον αιώνα που ερχόταν. Τέλος το τελευταίο δόγμα (2001) είχε τίτλο «A National Security Strategy For A Global Age», με έμφαση στην εποχή παγκοσμιοποίησης.

Το σύνολο των δογμάτων που εκδόθηκαν επί προεδρίας Κλίντον έχουν παρόμοια δομή. Όπως όμως αναφέρθηκε ανωτέρω μπορούν να κατηγοριοποιηθούν με βάση τον επεξηγηματικό τίτλο που φέρουν και με αυτό τον τρόπο θα παρουσιαστούν στη συνέχεια. Αν και τα δόγματα που εκδόθηκαν

αργότερα από τον George W. Bush ακολουθούν μια διαφορετική δομή εντούτοις διατηρούν τις βασικές και θεμελιώδεις αρχές με τα προγενέστερα.

3.2 ΔΟΓΜΑΤΑ BILL CLINTON 1994 - 1996

Το πρώτο δόγμα Κλίντον δημοσιεύθηκε σχεδόν 17 μήνες μετά την ορκωμοσία της κυβέρνησης Κλίντον. Στο δόγμα αυτό (1994) περιγράφεται για πρώτη φορά η εθνική στρατηγική ασφαλείας της κυβέρνησης Κλίντον και ως εκ τούτου ήταν η πρώτη προσπάθεια της να κάνει ευρύτερα γνωστή μια ολοκληρωμένη στρατηγική εθνικής ασφάλειας. Αν και μπορούν να αναφερθούν αρκετοί λόγοι για την καθυστέρηση έκδοσης του πρώτου δόγματος, η πραγματική αιτία της καθυστέρησης ήταν η έλλειψη συναίνεσης στο εσωτερικό της διοίκησης. Το δόγμα αυτό πριν πάρει την τελική του μορφή εκδόθηκε ως προσχέδιο (draft) 21 φορές, γεγονός που αντικατοπτρίζει την έλλειψη καθοδήγησης, τις μεταβαλλόμενες προτεραιότητες, την ύπαρξη πολλών στόχων, τις εσωτερικές γραφειοκρατικές συγκρούσεις και τις ανάγκες της εξωτερικής πολιτικής. Ωστόσο, υπήρχαν πιο θεμελιώδη προβλήματα, κυρίως αναποφασιστικότητα σχετικά με τις βασικές αρχές πάνω στις οποίες θα στηριχτεί η εξωτερική πολιτική¹⁴³.

Ο Κλίντον δημιούργησε μια δομή στρατηγική εθνικής ασφάλειας, στην οποία επιτρεπόταν η εμπλοκή περισσότερο του ενός θεσμού της εκτελεστικής εξουσίας στην διαμόρφωση αυτής της στρατηγικής. Με αυτό τον τρόπο πέτυχε να συγκεράσει δύο ανταγωνιστικές και συμπληρωματικές απόψεις για την εθνική ασφάλεια. Η μέθοδος αυτή αντανάκλα το όραμα της κυβέρνησης Κλίντον περί εθνικής ασφάλειας, η οποία είναι εξαιρετικά διαφορετική και σαφώς πιο διευρυμένη από εκείνη των προκατόχων του. Κατ' αρχάς, οι ελάχιστες ως καθόλου απειλές προς τις ΗΠΑ, επέτρεψαν στον Κλίντον να ορίσει ότι ο όρος «ασφάλεια» περιλαμβάνει και την προστασία του τρόπου ζωής των Αμερικανών, προκειμένου να αξιοποιηθούν οι νέες ευκαιρίες για ευημερία που παρουσιάζονται στην μεταψυχροπολεμική εποχή. Η γενική προσέγγιση της στρατηγικής αυτής είναι «παγκόσμια» με «επιλεκτική εμπλοκή» (“selective engagement”) σε χώρους και συμβάντα τα οποία έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τις ΗΠΑ¹⁴⁴.

Τα δόγματα 94-96, στην αρχή τους αναφέρουν πως πρωταρχικός σκοπός

¹⁴³ <http://nssarchive.us/national-security-strategy-1994/>

¹⁴⁴ Όπως ανωτέρω.

και συνταγματικό καθήκον της διακυβέρνησης Κλίντον είναι η προστασία της εθνικής ασφάλειας, του λαού της Αμερικής, η επικράτεια (έδαφος) καθώς και ο τρόπος ζωής των Αμερικανών. Αναφέρεται πως το τέλος του ψυχρού πολέμου άλλαξε θεμελιωδώς τις επιταγές ασφαλείας της Αμερικής και πως η απειλή της κομμουνιστικής επέκτασης έχει πλέον εκλείψει. Επισημαίνεται πως οι κίνδυνοι που έχουν να αντιμετωπίσουν είναι πιο σύνθετοι και πως η εξάπλωση κρατών με επικίνδυνους σκοπούς αποτελούν σοβαρό κίνδυνο για την περιφερειακή σταθερότητα σχεδόν σε όλο τον πλανήτη. Γίνεται μνεία για τον πολλαπλασιασμό των όπλων μαζικής καταστροφής, γεγονός το οποίο αποτελεί σημαντικό παράγοντα πρόκλησης για την ασφάλεια, καθώς επίσης αναφέρεται ότι η μεγάλη υποβάθμιση του περιβάλλοντος σε συνδυασμό με την ταχεία αύξηση του πληθυσμού του πλανήτη, απειλούν να υπονομεύσουν την πολιτική σταθερότητα σε πολλές περιοχές και χώρες.

Στη συνέχεια εξάιρεται ο στρατός των ΗΠΑ, ως ασυναγώνιστος, ο οποίος βασίζεται στους άνδρες και γυναίκες, αμερικανούς πολίτες που τον στελεχώνουν. Επίσης αναφέρεται ότι η αμερικανική οικονομία είναι παγκόσμια και υλοποιείται μέσω ενός πολύπλοκου δικτύου επικοινωνιών. Αυτό που έχει ενδιαφέρον είναι η εξής φράση : « *We can and must make the difference through our engagement*», από την οποία φαίνεται ξεκάθαρα ότι εμπλοκή των ΗΠΑ παγκοσμίως θεωρείται δεδομένη, αλλά όπως αναφέρεται τη συνέχεια : « *but our involvement must be carefully tailored to serve our interests and priorities*», η εμπλοκή αυτή πρέπει να επιλεκτική και να αποσκοπεί στην εξυπηρέτηση των συμφερόντων των ΗΠΑ¹⁴⁵.

Οι τρεις βασικοί στόχοι των ανωτέρω συμφερόντων είναι οι ακόλουθοι :

- Να διατηρείται αξιόπιστα η ασφάλεια των ΗΠΑ, μέσω των στρατιωτικών δυνάμεων, οι οποίες είναι ετοιμοπόλεμες.
- Η ενίσχυση και η αναζωογόνηση της Αμερικανικής οικονομίας.
- Η προώθηση της δημοκρατίας στο εξωτερικό (παγκοσμίως).

Ο τελευταίος (τρίτος) στόχος άπτεται άμεσα της παρούσης εργασίας και θα αναλυθεί περαιτέρω στη συνέχεια.

¹⁴⁵ <http://nssarchive.us/national-security-strategy-1995/>

Στην εισαγωγή των δογμάτων, όπου ουσιαστικά αντικατοπτρίζεται το συνολικό πνεύμα του δόγματος, γίνεται λόγος για εσωτερικές και εξωτερικές πολιτικές, τα όρια των οποίων τείνουν να εξαφανιστούν. Αυτό είναι άλλο ένα σημείο, το οποίο υποδηλώνει τις προθέσεις της διακυβέρνησης Κλίντον. Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι η Ρωσία δεν αντιμετωπίζεται ως εχθρικό κράτος στην αρχή της μεταψυχροπολεμικής εποχής και πως τα κράτη που είναι ασφαλή και έχουν δημοκρατικό πολίτευμα, είναι αυτά με τα οποία επιδιώκουν να συνεργαστούν οι ΗΠΑ.

Σε ότι αφορά στο στόχο που αναφέρθηκε παραπάνω περί δημοκρατίας, υπάρχει ξεχωριστό κεφάλαιο στα δόγματα με τίτλο «Promoting Democracy», δηλ. Προώθηση της Δημοκρατίας. Σε αυτό αναφέρεται ότι το φάσμα των Αμερικανικών συμφερόντων (από την εσωτερική ευημερία μέχρι τον έλεγχο και την καταστολή των παγκόσμιων απειλών πριν αυτές γίνουν επικίνδυνες), εκπληρώνεται / υλοποιείται καλύτερα με την διεύρυνση των δημοκρατικών χωρών και της ελεύθερης αγοράς. Αναλύοντας περισσότερο πως αυτό δύναται να καταστεί δυνατό, δίνεται η ακόλουθη εξήγηση : Συνεργαζόμενοι με τις νέες δημοκρατικές χώρες, βοηθώντας τες να διατηρήσουν τους δημοκρατικούς θεσμούς, τον σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα και να παραμείνουν στην ελεύθερη αγορά, αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για την Αμερικανική Πολιτική Ασφαλείας¹⁴⁶.

Στο ίδιο κεφάλαιο αναφέρεται ότι ένα από τα μεγαλύτερα επιτεύγματα, αποτελεί ότι τα προηγούμενα 15 έτη (1980-1995) υπήρξε ένας σημαντικά μεγάλος αριθμός κρατών τα οποία ενώ είχαν καταπιεστικά καθεστηκώτα μετακινηθήκαν προς πιο δημοκρατικά. Αυτά τα νέα δημοκρατικά καθεστώτα δεν πρέπει όμως να θεωρούνται δεδομένα και οι προσπάθειες για την διασφάλιση και παγίωση τους, πρέπει να είναι συνεχείς και επίμονες. Ταυτόχρονα πρέπει να αναζητείται η διεύρυνση και η εξέλιξη των δημοκρατικών θεσμών, όπου αυτό είναι δυνατόν.

Συνεχίζοντας στο ανωτέρω πλαίσιο, γίνεται αναφορά και δίνονται παραδείγματα για χώρες που υιοθέτησαν δημοκρατικά πολιτεύματα. Συγκεκριμένα αναφέρονται χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, της Λατινικής Αμερικής και της Ανατολικής Ασίας. Ενδιαφέρον είναι ότι για το δυτικό ημισφαίριο γίνεται ιδιαίτερη αναφορά και επισημαίνεται μόνο η Κούβα και η Αιτή

¹⁴⁶ <http://nssarchive.us/national-security-strategy-1996/>

δεν είναι δημοκρατικές χώρες. Δίνεται άλλη μία φορά έμφαση στο ότι ο πυρήνας της Αμερικανικής στρατηγικής είναι να βοηθήσει τη δημοκρατία και την ελεύθερη αγορά να εξαπλωθεί και να επιβιώσει σε μέρη όπου υπάρχουν Αμερικανικά συμφέροντα και όπου θα δώσουν στις ΗΠΑ ένα σημαντικό προβάδισμα έναντι άλλων κρατών. Το αξιοσημείωτο στο ανωτέρω είναι ότι στη συνέχεια γίνεται προσπάθεια δικαιολόγησης αυτής της πολιτικής με τη χρήση της ακόλουθης φράσης : «*This is not a democratic crusade; it is a pragmatic commitment to see freedom take hold where that will help us most*». Η χρήση του όρου «crusade», φανερώνει την ανησυχία να μην εκληφθεί η Αμερικανική δράση ως σταυροφορία.

3.2 ΔΟΓΜΑΤΑ BILL CLINTON 1997 - 2000

Τα δόγματα 1997-2000 (επισημαίνεται το 1999 δεν εκδόθηκε), τα οποία έχουν επεξηγηματικό τίτλο «A National Security Strategy For A New Century», στην αρχή τους αναφέρουν, όπως και τα δόγματα 94-96, πως πρωταρχικός σκοπός και συνταγματικό καθήκον της διακυβέρνησης Κλίντον είναι η προστασία της εθνικής ασφάλειας, του λαού της Αμερικής, η επικράτεια (έδαφος) καθώς και ο τρόπος ζωής των Αμερικανών. Οι τρεις βασικοί στόχοι των Αμερικανικών συμφερόντων παραμένουν ίδιοι, όπως στα δόγματα 94-96, με τη διάφορα ότι στον πρώτο στόχο έχει προστεθεί ο όρος «αποτελεσματική διπλωματία» και επίσης παραμένει ίδια η πρόθεση των ΗΠΑ για επιλεκτική εμπλοκή όπου αυτό κριθεί απαραίτητο, προκειμένου να εξυπηρετηθούν τα συμφέροντα τους¹⁴⁷.

Αυτό που αποτελεί σημαντική αλλαγή σε σχέση με τα προηγούμενα δόγματα, είναι ότι γίνεται αναφορά στη νέα εποχή που έρχεται (νέος αιώνας) και οι ΗΠΑ προκειμένου να επιτύχουν τους βασικούς τους στόχους δίνουν έμφαση σε έξι (6) στρατηγικές προτεραιότητες οι οποίες αναλύονται στη συνέχεια.

Πρώτη στρατηγική προτεραιότητα αποτελεί η διατήρηση της ειρήνης στην Ευρώπη. Συγκεκριμένα αναφέρεται πως όταν στην Ευρώπη επικρατεί σταθερότητα και ειρήνη τότε και οι ΗΠΑ είναι περισσότερο ασφαλείς. Σε αυτή την πρώτη προτεραιότητα εμπλέκεται και το ΝΑΤΟ, το οποίο ενώ δημιουργήθηκε για την προστασία της Δυτικής Ευρώπης, τώρα μπορεί να συμβάλει και στην προστασία της Ανατολικής Ευρώπης. Επισημαίνεται ότι χώρες που ήταν

¹⁴⁷ <http://nssarchive.us/national-security-strategy-1997/>

προηγουμένως αντίπαλες, τώρα μπορούν να γίνουν σύμμαχοι. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η θέση απέναντι στη Ρωσία, η οποία θεωρείται ότι μπορεί να εξελιχθεί σε σύμμαχο και από κοινού να αντιμετωπιστούν αναδυόμενες προκλήσεις και απειλές.

Δεύτερη στρατηγική προτεραιότητα αποτελεί ο χώρος του Ειρηνικού καθώς και οι χώρες της Ασίας και ιδιαίτερα η Κίνα και η Βόρεια Κορέα. Σε αφορά στη Β. Κορέα αυτή πρέπει να παγώσει και να περιορίσει το πυρηνικό της πρόγραμμα, ενώ αξιοσημείωτη είναι η θέση σχετικά με την Κίνα, όπου αναφέρεται η φράση : «*An isolated, inward-looking China is not good for America or the world*»¹⁴⁸, από την οποία εξάγεται το συμπέρασμα ότι επ' ουδενί οι ΗΠΑ επιθυμούσαν την απομόνωση της Κίνας.

Ως τρίτη στρατηγική προτεραιότητα αναφέρεται η Αμερικανική οικονομία, η οποία πρέπει να ευδοκιμεί και να αναπτύσσεται παγκοσμίως. Αναφέρονται ως παραδείγματα χωρών εξάπλωσης η Λατινική Αμερική και η Καραϊβική και τονίζεται πως αν οι ΗΠΑ δεν καταφέρουν να δράσουν σε αυτές τις χώρες τότε κάποιος άλλος θα αδράξει την ευκαιρία και θα το πραγματοποιήσει.

Η τέταρτη στρατηγική προτεραιότητα άπτεται των ενεργειών που πρέπει να λαμβάνουν χώρα έτσι ώστε να επιβάλλεται η ειρήνη παγκοσμίως, από τη Μέση Ανατολή ως την Αιτή και την Κεντρική Αφρική. Γίνεται μνεία των ενεργειών που έλαβαν χώρα στη Βοσνία και ότι ανάλογες ενάργειες μπορούν να εφαρμοστούν οπουδήποτε αλλού απαιτείται.

Η πέμπτη προτεραιότητα εστιάζει στην καταστολή των κινδύνων που απειλούν την ασφάλεια, όπως είναι τα όπλα μαζικής καταστροφής, η τρομοκρατία, το διεθνές οργανωμένο έγκλημα, τα ναρκωτικά, το εμπόριο όπλων και περιβαλλοντολογικές καταστροφές. Στο ίδιο πλαίσιο εντάσσεται και η προσπάθεια που γίνεται έτσι ώστε ραδιενεργά υλικά να μην αποκτηθούν από μεμονωμένα άτομα, όπως επίσης γίνεται μνεία για τη σωστή διαχείριση των τοξικών και ραδιενεργών αποβλήτων.

Τέλος ως έκτη στρατηγική προτεραιότητα αναφέρεται η διπλωματία και ο

¹⁴⁸ <http://nssarchive.us/national-security-strategy-1997/>

στρατός. Η διπλωματία πρέπει να ασκείται σε όλους τους τομείς παγκοσμίως και προς αυτήν την κατεύθυνση συμβάλει η ισχυροποίηση του στρατού, η οποία με τη σειρά της επιτυγχάνεται με τον εκσυγχρονισμό των οπλικών συστημάτων και την συνεχή εκπαίδευση του προσωπικού.

Κάθε μία από τις έξι ανωτέρω στρατηγικές προτεραιότητες είναι απαραίτητη προκειμένου η Αμερική να ευημερεί, να είναι δυνατή και ασφαλής. Επιπλέον η υλοποίηση της εν λόγω στρατηγικής απαιτεί αρκετούς πόρους καθώς και την υπομονή και θέληση του Αμερικανικού λαού. Στο ίδιο επεξηγηματικό πλαίσιο τονίζεται πως όσο οι ΗΠΑ είναι δραστήριες και αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες και ρίσκα, αυτό θα εμπνέει και θα υποκινεί και άλλες χώρες να κάνουν το ίδιο, όπως συνέβη στις περιπτώσεις της Βοσνίας και της Αιτής (σύμφωνα πάντα με τα δόγματα)¹⁴⁹. Επίσης και σ' αυτά τα δόγματα αναφέρεται ότι τα όρια μεταξύ εσωτερικών και εξωτερικών απειλών τείνουν να γίνουν δυσδιάκριτα και επομένως και η πολιτική που εφαρμόζεται για την αντιμετώπιση των απειλών δεν μπορεί με σαφήνεια να χαρακτηριστεί εσωτερική ή εξωτερική¹⁵⁰.

Στα δόγματα 1997-2000 γίνεται σαφές ότι η ηγεμονία των ΗΠΑ πρέπει να είναι παγκόσμια διότι έτσι οι ΗΠΑ εξασφαλίζουν την ασφάλεια και την ευημερία. Οι μέθοδοι με τις οποίες επιτυγχάνεται αυτό είναι καταστέλλοντες τις συγκρούσεις (παγκοσμίως), βοηθώντας την επίλυση διενέξεων, ανοίγοντας τις ξένες αγορές, ενισχύοντας τις δημοκρατίες και γενικά επιλύοντας οποιοδήποτε πρόβλημα σε παγκόσμια εμβέλεια. Παρόλο την ανωτέρω παγκόσμια επιδίωξη, στα δόγματα αναφέρεται (όπως και στα προηγούμενα) ότι η αντίδραση (επέμβαση) των ΗΠΑ πρέπει να είναι επιλεκτική, εκεί όπου καλύτερα εξυπηρετούνται τα συμφέροντα τους. Αναλύοντας περαιτέρω τις δυνατότητες που πρέπει να έχουν οι ΗΠΑ, επισημαίνεται ότι πρέπει να είναι ικανές να διεξάγουν ταυτόχρονα επιχειρήσεις ευρείας κλίμακας σε δύο τουλάχιστον απομακρυσμένα θέατρα επιχειρήσεων.

Σε ότι αφορά στην προώθηση της δημοκρατίας, που είναι ο τρίτος βασικός στόχος και των δογμάτων 1997-2000, υπάρχει ξεχωριστό κεφάλαιο και στα τρία δόγματα. Ο τρίτος βασικός στόχος συνδυάζεται / συνδέεται με τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις ανθρωπιστικές αποστολές. Μέριμνα των ΗΠΑ είναι να

¹⁴⁹ <http://nssarchive.us/national-security-strategy-1997/>

¹⁵⁰ <http://nssarchive.us/national-security-strategy-1998/> p. 11

βοηθήσουν ώστε να παγιωθούν οι δημοκρατικοί θεσμοί και η ελεύθερη αγορά στις πρόσφατα ανεξάρτητες χώρες. Ενδιαφέρον αποτελεί η ειδική μνεία που γίνεται για την Ουκρανία και η οποία θεωρείται ότι μετακινήθηκε προς τις δημοκρατικές χώρες έχοντας ταυτόχρονα ελεύθερη αγορά. Επίσης οι χώρες της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης θεωρούνται ως χώρες υποψήφιες για να ενταχθούν στο πρόγραμμα PfP (Peace for Partnership), το οποίο θα οδηγήσει τελικά στην ένταξη τους στο NATO. Επιπλέον αναφέρεται ότι έμφαση θα δοθεί στην Αφρική και ιδιαίτερα στις χώρες της υποσαχάριας Αφρικής¹⁵¹.

Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι οι τρόποι με τους οποίους θα βοηθηθούν οι χώρες που θα μετακινηθούν προς το δημοκρατικό τόξο είναι τόσοι πολλοί όσες και οι χώρες προς μετακίνηση. Αυτό στην ουσία υποδηλώνει ότι οι ΗΠΑ κάθε φορά που θα εμπλέκονται στο εξωτερικό δεν θα ακολουθούν κάποιο μοντέλο, αλλά ότι κάθε περίπτωση είναι ξεχωριστή και θα τυχαίνει διαφορετικής διαχείρισης. Προκειμένου να τονιστεί η συμβολή των ΗΠΑ στην προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αναφέρεται η ίδρυση του Μόνιμου Ποινικού Δικαστηρίου, το οποίο θα εκδικάζει υποθέσεις παραβίασης ανθρωπίνων δικαιωμάτων και εγκλημάτων πόλεμου στη Βοσνία και την πρώην Γιουγκοσλαβία. Στο ίδιο πλαίσιο, παράδειγμα συμβολής αποτελεί η επιβολή οικονομικών κυρώσεων στη Νιγηρία, στο Ιράκ και στην Κούβα.

Σε ότι αφορά στην ανθρωπιστική βοήθεια οι ΗΠΑ θεωρούν ότι απαιτείται η επέμβαση τους σε χώρες όπου υπάρχουν εμφύλιες διαμάχες και διακυβεύεται η τύχη εκτοπισμένου πληθυσμού και προσφύγων. Σε αυτή την προσπάθεια των ΗΠΑ δύναται να συμμετέχουν και άλλες χώρες καθώς και ιδιωτικές ή κυβερνητικές οργανώσεις.

Τέλος στα εν λόγω δόγματα γίνεται αναφορά για ασφάλεια στην ενέργεια. Καταγράφεται η τωρινή κατάσταση (97-99), όπου η προμήθεια των ΗΠΑ σε ενεργειακούς πόρους επιτελείται από τις χώρες του Περσικού κόλπου, σε ποσοστό 40%. Προκειμένου όμως να αλλάξει η μονομερής εξάρτηση των ΗΠΑ, έχουν αναζητηθεί άλλες πηγές παροχής ενέργειας όπως η Βενεζουέλα, το Μεξικό και ο Καναδάς.

¹⁵¹ <http://nssarchive.us/national-security-strategy-1997,-1998,-2000>

3.3 ΔΟΓΜΑ BILL CLINTON 2001

Από τον επεξηγηματικό τίτλο : «A National Security Strategy For A Global Age» του δόγματος 2001 διαφαίνεται η τάση για την ύπαρξη ενός δόγματος το οποίο θα καλύπτει δράσεις ανά την υφήλιο. Στην του δόγματος εγκωμιάζονται οι Αμερικανοί πολίτες ως ευλογημένοι καθώς απολαμβάνουν μία άνευ προηγουμένου ευημερία, καθώς δεν υπάρχουν συγκρούσεις στην πατρίδα τους και καθώς δεν απειλούνται από εξωτερικούς εχθρούς ενώ ταυτόχρονα οι ΗΠΑ είναι μεγαλύτερη στρατιωτική δύναμη στον κόσμο. Επισημαίνεται όμως ότι η ευημερία και η ασφάλεια των ΗΠΑ εξαρτάται από την ευημερία και την ασφάλεια ανά την υφήλιο. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται για την κατάσταση στην Ευρώπη αλλά και για τον ρόλο που θα έχουν η Ρωσία και η Κίνα, οι οποίες αναφέρονται ως «πρώην αντίπαλοι». Συγκεκριμένα αναφέρεται ότι στις δύο χώρες πρέπει να δοθούν οι ευκαιρίες ώστε να συμμετέχουν σε θεσμούς τους διεθνούς εμπορίου όπως και σε θεσμούς που προάγουν την σταθερότητα και την ασφάλεια.

Στη συνέχεια του δόγματος τονίζεται η ανάγκη για εμπλοκή των ΗΠΑ όπου απαιτείται προκειμένου να αποτραπούν συγκρούσεις, οι οποίες δύναται να υπονομεύσουν την παγκόσμια σταθερότητα ή να προκαλέσουν ανθρωπιστικές καταστροφές. Ενδεικτικά αναφέρονται περιοχές ανά τον κόσμο όπως τα Βαλκάνια, η Μέση Ανατολή, η Αιθιοπία και η Ερυθραία στην Αφρική, η Μεσόγειος αλλά και χώρες στην Λατινική Αμερική όπως το Περού και το Εκουαδόρ. Η δύναμη των ΗΠΑ πρέπει να χρησιμοποιηθεί με τέτοιο τρόπο, ώστε να μην προκαλέσει άλλες χώρες αλλά να τις εμπνεύσει προς την ίδια κατεύθυνση. Επίσης για πρώτη φορά γίνεται αναφορά στην αντιμετώπιση του κυβερνοπολέμου και αναγνωρίζεται η καταστροφή που μπορεί να προκληθεί δια μέσω αυτού.

Αξίζει να σημειωθεί ότι αναφέρεται πως πρέπει να γίνει προσπάθεια, έτσι ώστε ο κόσμος να μην διαιρεθεί σε έχοντες και μη έχοντες («*haves and have nots*») και για να στηριχθεί αυτή η άποψη γίνεται μνεία στη ρήση του Harry Truman, ο οποίος είχε πει «*We are in a position now of making the world safe for democracy, if we don't crawl in a shell and act selfish and foolish*». Σαφώς ο Truman εννοούσε ότι οι ΗΠΑ δεν θα έπρεπε να δράσουν εγωιστικά ως

υπερδύναμη διότι με αυτόν τον τρόπο θα απομονωνόταν¹⁵².

Οι τρεις βασικοί στόχοι δεν αλλάζουν σε σχέση με τα προηγούμενα δόγματα, δηλ. η εξασφάλιση της ασφάλειας στο εσωτερικό και το εξωτερικό, η προώθηση της ευημερίας και η προώθηση της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αναφέρονται όμως συνοπτικά καθώς θεωρούνται μάλλον δεδομένοι.

Σε ότι αφορά στην προώθηση της δημοκρατίας αναφέρεται ότι πλέον είναι μετρίσιμο μέγεθος και συγκεκριμένα τονίζεται η αύξηση των δημοκρατικών χωρών κατά 14% από το 1992 χωρίς όμως να δίνονται αναλυτικά στοιχεία και εξηγήσεις. Επίσης ως συνέχεια του προηγούμενου αναφέρεται ότι οι δημοκρατίες είναι λιγότερο πιθανό να εμπλακούν σε πόλεμο μεταξύ τους. Στο ίδιο πνεύμα αναφέρεται ότι το σήμα κατατεθέν της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ θα αποτελεί η προώθηση της δημοκρατίας και η αποτροπή των συγκρούσεων.

Συνεχίζοντας στην ανάλυση του δόγματος σε ότι αφορά στην προώθηση της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων γίνεται συγκεκριμένη αναφορά για το πώς οι ΗΠΑ έχουν συμβάλει μέχρι σήμερα (2001) στην επίτευξη αυτών των στόχων. Συγκεκριμένα αναφέρεται ότι έχουν βοηθήσει στην διεξαγωγή ελεύθερων εκλογών, στην εκπαίδευση του στρατού και στην συμβολή οργανώσεων για αντιμετώπιση φυσικών καταστροφών. Επίσης γίνεται μνεία για την υλοποίηση 273 αποστολών ανά την υφήλιο και τονίζεται ιδιαίτερα η εμπλοκή των ΗΠΑ σε 20 χώρες της Αφρικής και πως η εμπλοκή τους στη Βοσνία έχει επιφέρει σημαντικά αποτελέσματα καθώς διενεργήθηκαν ελεύθερες εκλογές σε εθνικό και τοπικό επίπεδο. Εν κατακλείδι αναφέρεται πως δεν υπάρχει άλλη πολιτική επιλογή (πλην αυτής των ΗΠΑ) στη νέα παγκόσμια εποχή¹⁵³.

3.4 ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΔΟΓΜΑΤΩΝ BILL CLINTON

Στη συνέχεια θα ακολουθήσει μία θεωρητική ανάλυση η οποία θα παρέχει το θεωρητικό υπόβαθρο, ώστε αργότερα να σχολιασθεί η στάση και η πολιτική του Bill Clinton σε ότι αφορά στην προώθηση ή την επιβολή της Δημοκρατίας.

Πολλοί, με αφορμή διαφόρων διεθνών και περιφερειακών κρίσεων,

¹⁵² <http://nssarchive.us/national-security-strategy-2001>

¹⁵³ Όπως ανωτέρω

προσπαθώντας να ερμηνεύσουν το διαμορφούμενο χάσμα ανάμεσα στην επεμβατική πολιτική της Ουάσιγκτον και στην απροθυμία ορισμένων ατλαντικών της συμμάχων να ακολουθήσουν τις επιλογές της, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η εν λόγω διάσταση οφείλεται στη διαφορετική τους φύση, ως προς την κοινωνικοπολιτική τους συγκρότηση και πρακτική η «χομπσιανή» Αμερική και η «καντιανή» Ευρώπη. Οι όροι προέρχονται από τους σημαντικότερους φιλοσόφους, Thomas Hobbes και Immanuel Kant. Αναμφίβολα, αμφότεροι υπήρξαν στυλοβάτες της ευρωπαϊκής φιλοσοφικής σκέψης και επηρέασαν βαθύτατα και τον επιστημονικό κλάδο των Διεθνών Σχέσεων.

Μέσω των συγκεκριμένων χαρακτηρισμών ήθελαν να καταδείξουν τις θεμελιακές διαφορές τους σχετικά με τον τρόπο που προσλαμβάνουν αλλά και δρουν, οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Ευρωπαϊκή Ένωση, στο διεθνές γίγνεσθαι. Στη συλλογιστική ορισμένων, η διαδικασία ολοκλήρωσης έχει αναμορφώσει σε τέτοιο βαθμό την πολιτική πραγματικότητα στη Γηραιά Ήπειρο, αναιρώντας τις ρεαλιστικές προσεγγίσεις περί της άναρχης φύσης του διεθνούς συστήματος. Υπό το ίδιο πρίσμα, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα θεωρείται πως μετουσιώνει τις ιδέες του Kant για την εγκαθίδρυση μιας ομοσπονδιακής υπερκρατικής δομής, παρόμοια με αυτή που περιγράφει στο κείμενό του, για «Την Αιώνια Ειρήνη» (1795), και η οποία μπορεί να αποτελέσει το υπόδειγμα μιας γενικότερης αναμόρφωσης του κόσμου, μέσω της υπέρβασης της κρατικής κυριαρχίας¹⁵⁴.

Ο Hobbes στο έργο του «Λεβιάθαν» προσδιόρισε το συλλογικό στοιχείο, επί του οποίου δύναται να θεμελιωθεί μια ειρηνική, πολιτική κοινωνία. Η μόνη προϋπόθεση, προς την επίτευξη αυτού του σκοπού, συνίσταται στο να αποδεχθούν και να αναγνωρίσουν οι άνθρωποι την ανάγκη διατήρησης της πολιτικής κοινότητας. Η έξοδος από τη «φυσική κατάσταση», που προϋποθέτει τον περιορισμό της ατομικής ελευθερίας, γίνεται μέσω ενός «κοινωνικού συμβολαίου» έτσι ώστε να ικανοποιηθούν, αμοιβαία, οι στοιχειωδέστερες, αλλά και πιο σύνθετες ανθρώπινες ανάγκες¹⁵⁵. Από πολύ νωρίς ο άνθρωπος επιχείρησε να δικαιολογήσει το φαινόμενο που λέγεται πόλεμος. Το δίπολο πόλεμος-ειρήνη προκάλεσε και προκαλεί, μέσα στους αιώνες, ίσως τη μεγαλύτερη προβληματική, για τη διαμόρφωση της κοινωνίας έτσι όπως την ξέρουμε, ακόμα και για την ίδια τη

¹⁵⁴ Ζιώγας Χρήστος, http://paradosiakos.blogspot.com/2016/02/blog-post_454.html

¹⁵⁵ Όπως ανωτέρω.

φύση του ανθρώπου.

Σήμερα, η χρήση βίας ρυθμίζεται θεωρητικά αποκλειστικά και μόνο από το Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, ενώ η μονομερής χρήση της περιορίζεται μονάχα στις εξαιρέσεις που αναγνωρίζει ο Χάρτης. Οι μαζικές βιαιότητες των δυο Παγκοσμίων Πολέμων, έφεραν τη διεθνή κοινότητα προ των ευθυνών της και την ανάγκασαν στη λήψη αποφασιστικής δράσης από μέρους της στην κατεύθυνση της απαγόρευσης της χρήσης βίας, την ποινικοποίηση του εγκλήματος της επίθεσης και της αποκρυστάλλωσης ιεραρχικά ανώτερων κανόνων δικαίου.

3.5 ΑΝΤΙΦΑΣΕΙΣ ΣΤΗ ΜΕΤΑΨΥΧΡΟΠΟΛΕΜΙΚΗ ΕΠΟΧΗ

Μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ και την εξαφάνιση από τη διεθνή πολιτική έρευνα και βιβλιογραφία του Μαρξισμού, και της δυνατότητάς του να υλοποιείται πολιτικά στα ανεπτυγμένα δυτικά κυρίως κράτη, - όπου επικράτησαν διαφόρων ειδών δημοκρατίες - επανεμφανίστηκαν, στον πνευματικό χώρο, δύο φιλοσοφικο - πολιτικές ιδέες που δεσπάζουν σ' αυτόν και κινούν τις νέες πολιτικές εξελίξεις και τη βιομηχανία της συναίνεσης και διαμόρφωσης της κοινής γνώμης. Πρόκειται για τις δύο φιλοσοφικές θέσεις, που ανασύρθηκαν απ' το αρχείο της ιστορίας, αυτές του Χομπς και του Καντ, αναπροσαρμοσμένες στη σύγχρονη εποχή όπου, εφαρμοζόμενες, λειτουργούν για την καθοδήγηση και πολιτική λειτουργία των σύγχρονων κρατών. Έτσι, σύμφωνα με τις απόψεις του Ρ. Κέϊγκαν, οι Καντιανοί Ευρωπαίοι - «με καταγωγή από τον πλανήτη Αφροδίτη» - κινούνται σ' ένα δημοκρατικό κόσμο νόμων και κανόνων διεθνούς συνεργασίας και συναίνεσης, ενώ οι Χομπσιανοί Αμερικανοί - «με καταγωγή από τον πλανήτη Άρη» - κινούνται ασκώντας παγκόσμια εξουσία σ' έναν αναρχούμενο και απειλούμενο από την «τρομοκρατία» κόσμο, για τη διατήρηση της «παγκόσμιας αρμονίας»¹⁵⁶.

Στη σύγχρονη εποχή, ο ανεπτυγμένος κόσμος συνταράσσεται από μια διαρκή οικονομική κρίση κατά την οποία οι καταρρεύσεις των πυλώνων στήριξης των συστημάτων διακυβέρνησης όλων των λαών, τόσο των μηχανισμών πειθαρχίας, όσο και των μηχανισμών ελέγχου και διαμόρφωσης της κοινής γνώμης, αποδεικνύουν ότι οι φιλοσοφικές βάσεις, όπου στηρίζονται τα πολιτεύματα και οι πολιτικές των διαφόρων μορφών και επιπέδων δημοκρατίας

¹⁵⁶ Σταματιάδης Λάμπρος, <https://www.paratiritis-news.gr/details.php?id=177690>

τους είναι σαθρές. Οι πολίτες, έκπληκτοι παρακολουθούν την αμηχανία των ηγητόρων τους και την αδυναμία τους να ερμηνεύουν τα σύγχρονα προβλήματα της αναδυόμενης ψηφιακής εποχής, όπου οι δομές και οι πολύπλοκες σχέσεις των διαμορφούμενων συντελεστών παραγωγής, κεφαλαίου και εργασίας, καθώς και των διαμορφούμενων κοινωνικών τάξεων, επιφέρουν γεωπολιτικές και εσωτερικές πολιτικές ανακατατάξεις.

Προβλήματα ανεξήγητα από τους στοχαστές που, κατά τα τελευταία χρόνια της παρακμιακής πορείας της βιομηχανικής εποχής, - κατά τη διάρκεια της οποίας γίνεται προσπάθεια απ' όλα τα επικρατούντα πολιτικά συστήματα να διατηρήσουν τα κεκτημένα τους - ενισχύονται από τερατώδεις αντιφάσεις της λογικής σε πολλαπλές πολιτικές τους θέσεις και λειτουργίες, τόσο της Αμερικής (ΗΠΑ) όσο και των κρατών της Ε.Ε.

Αυτές οι αντιφάσεις, αντιμετωπίζονται απ' τους μηχανισμούς των εξουσιών τους, με την απόκρυψη την παραπλάνηση και την εξαπάτηση, για την «άμβλυνση» της αντίληψης των πολιτών τους, με στόχο: α) τη νέκρωση «της σωστής συλλογικής κρίσης των λαών τους», μια σπουδαία κατά τον Αριστοτέλη ιδιότητα - χάρισμα, που αποκτούν οι λαοί όταν εξασφαλίζουν απρόσκοπτη διαλεκτική συζήτηση και ανταλλαγή απόψεων, κατέχοντας ακριβείς πληροφορίες και β) την απομάκρυνση των πολιτών από την ενεργοποίηση της αρχής της «εξακριβωσιμότητας» (Fukuyama), με την οποία ελέγχονται οι λειτουργίες και οι λειτουργοί των εξουσιαστικών μηχανισμών¹⁵⁷.

Έτσι, διακρίνουμε αντιφάσεις εντός των Η.Π.Α., οι οποίες: α) ενώ οι ίδιες ουσιαστικά επέβαλαν τους παγκόσμιους μηχανισμούς ΟΗΕ, ΔΝΤ, Παγκόσμια Τράπεζα, ΠΟΕ κλπ, για την εύρυθμη λειτουργία της παγκοσμιοποίησης - ένα ποιοτικό άλμα, κατά τους Νέγκρι και Χαρτ - δηλαδή, της εκτόπισης του πολιτικού στοιχείου από τις διακρατικές σχέσεις των κρατών, περιορίζοντας την κυριαρχία τους απ' αυτούς τους οργανισμούς και τις αγορές, εξακολουθούν, αγνοώντας τους όποτε εμποδίζουν τα σχέδια τους, να ενισχύουν το Χομπσιανό τους κράτος της «μονομέρειας», με όπλο τη διατήρηση του «αόριστου» εχθρού της τρομοκρατίας, γεγονός που δικαιολογεί τη διόγκωση των μηχανισμών πειθαρχίας και ελέγχου τους και των συνεχών παρεμβάσεων και επεμβάσεων στον κόσμο και β) ενώ για

¹⁵⁷ Σταματιάδης Λάμπρος, <https://www.paratiritis-news.gr/details.php?id=177690>

τους νεοφονταμενταλιστές, η Ευρώπη είναι μια «χαμένη υπόθεση» που έχει μετεξελιχθεί, με τις υποχωρήσεις της, σε μια «ημι-ισλαμοποιημένη» Ευρώπη, για την σωτηρία της οποίας πρέπει να λάβουν μέτρα, παράλληλα πιέζουν να δεχθεί ως μέλος της η Ε.Ε. την Τουρκία, ένα τεράστιο σε πληθυσμό κράτος, πράγμα που θα επιταχύνει ακόμη περισσότερο αυτήν την ισλαμοποίηση πρόκειται δηλαδή, για μια τερατώδη αντίφαση που εκπλήσσει¹⁵⁸.

3.6 ΑΝΤΙΠΑΡΑΘΕΣΗ HOBBS ΚΑΙ KANT

Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω το μεταψυχροπολεμικό περιβάλλον εξηγήθηκε επιστημονικά υιοθετώντας τις φιλοσοφικές θέσεις των δύο μεγάλων φιλοσόφων Hobbes και Kant, η διαφορετικότητα αυτών των θέσεων θα παρουσιαστεί στη συνέχεια.

Ο Hobbes θεμελίωσε την αντίληψή του για την κρατική κυριαρχία στο φυσικό δίκαιο στην αυστηρά ατομικιστική του μορφή. Περιέγραψε ως αυτονόητο φυσικό δικαίωμα το δικαίωμα της αυτοσυντήρησης από το οποίο προκύπτει η τάση των ανθρώπων να ικανοποιήσουν τις επιθυμίες τους, μια τάση που τους φέρνει αντιμέτωπους με τα υπόλοιπα μέλη μιας κοινωνίας προκαλώντας γενικευμένη δυσπιστία, πολέμους και αναρχία. Αναιρετικά προς αυτό μπορεί να λειτουργήσει μόνο μια εκ των άνω επιβεβλημένη, απεριόριστη απολυταρχική εξουσία¹⁵⁹.

Η χομπσιανή αντίληψη εδράζεται στην πεποίθηση ότι δεν υπάρχει άλλη επιλογή παρά ανάμεσα στην απόλυτη εξουσία και την πλήρη αναρχία, ανάμεσα σε μια παντοδύναμη κυβέρνηση (έναν μονάρχη, πιο συγκεκριμένα) και μια κοινωνία χωρίς συνοχή. Τα δικαιώματα ενός κοινωνικού συνόλου, όπως και ο νόμος και η ηθική εξαρτώνται απόλυτα από τη βούληση των κυβερνώντων που οφείλουν γι' αυτόν τον λόγο να συγκεντρώνουν πάνω τους όλες τις εξουσίες¹⁶⁰.

Ειρηνική συνύπαρξη μεταξύ των ανθρώπων μπορεί να επιτευχθεί μόνον εάν εκείνοι, βάσει κάποιου είδους σύμβασης, ενός κοινωνικού συμβολαίου, παραχωρήσουν όλα τα δικαιώματά τους σε μια αυθεντία, η οποία οφείλει να

¹⁵⁸ Σταματιάδης Λάμπρος, <https://www.paratiritis-news.gr/details.php?id=177690>

¹⁵⁹ Δημητρακόπουλος Γιάννης, *Hobbes : Leviathan*, Αθήνα, Γνώση, 1989.

¹⁶⁰ Αγγελίδης, Μ. & Γκιούρας, Θ., *Θεωρίες της Πολιτικής και τον Κράτους*. Hobbes, Locke, Rousseau, Kant, Hegel, Αθήνα, Σαββάλας, 2005.

καταστεί ο απόλυτος ρυθμιστής της κοινωνικής ζωής των πολιτών. Τον ρόλο του εγγυητή αυτής της ειρήνης οφείλει να αναλαμβάνει το κράτος, ο «Λεβιάθαν», η μορφή του οποίου όμως δεν είναι δεδομένη, μπορεί να ποικίλλει από την απόλυτη μοναρχία έως την κοινοβουλευτική δημοκρατία. Το σημαντικό στοιχείο είναι ότι αυτό το κράτος έχει το μονοπώλιο της βίας και της απόλυτης εξουσίας. Σύμφωνα με την κλασική θέση του Hobbes, χωρίς τον φόβο του Λεβιάθαν, οι άνθρωποι βρίσκονται στην κατάσταση που ονομάζουμε πόλεμο¹⁶¹.

Στον αντίποδα αυτής της θεώρησης, η καντιανή ηθική ορίζει την ανθρώπινη βούληση ως εξάρτηση ενός υπέρτατου ηθικού νόμου ο οποίος προέρχεται είτε από ένα ηθικό καθήκον (φιλοσοφικά θεμελιωμένο), είτε από μια κατηγορική προστακτική. Κατ' επέκταση, η διακυβέρνηση μιας πολιτείας οφείλει να έχει ηθικά θεμέλια που επιτρέπουν την εκπλήρωση της ελευθερίας της ανθρώπινης βούλησης¹⁶².

Στη θεωρητική αυτή βάση εδράζεται και η πεποίθηση του Kant στα ηθικά θεμέλια της διεθνούς πολιτικής, της διεθνούς δικαιοσύνης και της πολυμερούς παγκόσμιας διακυβέρνησης¹⁶³. Από αυτές τις θεωρητικές παραδοχές προέκυψε η πίστη του στην ανάγκη ύπαρξης νόμων που θα εγγυούταν την ηθική συμπεριφορών των διεθνών δρώντων. Η απόλυτη εξουσία του μονάρχη, την οποία νομιμοποιούσε η θεωρία του Hobbes, είχε οδηγήσει, σύμφωνα με τον Kant, σε αδιάκοπους πολέμους και στην αποικιακή εξάπλωση. Ο τερματισμός αυτής της κατάστασης μπορούσε να επιτευχθεί μόνο μέσα από ένα ρυθμιστικό πλαίσιο καθολικών κανόνων που θα είχε τη μορφή διεθνούς δικαίου.

Ενώ οι καντιανές θεωρητικές παραδοχές εμπλούτισαν την ιδεαλιστική-φιλελεύθερη προσέγγιση των διεθνών σχέσεων, η χομπσιανή θεώρηση του διεθνούς συστήματος έχει τύχει της αρτιότερης μέχρι σήμερα επεξεργασίας στην αγγλική σχολή σκέψης της ιστορίας και των διεθνών σχέσεων. Σύμφωνα με τις θεωρητικές αντιλήψεις των υποστηρικτών της σχολής αυτής, το διεθνές σύστημα ρέπει στη φυσική του κατάσταση περισσότερο προς την αναρχία, με την έννοια ότι οι μονάδες του, που βρίσκονται σε μια συνεχή διαδικασία ανταγωνισμού, δεν

¹⁶¹ Όπως παραπάνω σημ. 158.

¹⁶² Σαργέντης Κων., Kant : Προς την Αιώνια Ειρήνη, Αθήνα, Πόλις, 2006.

¹⁶³ Reiss Hans, Kant's Political Writings, (translated by H. B. Nisbet), Cambridge, University Press, 1970.

υπόκεινται σε ιεραρχική εξουσία ανάλογη με αυτή που ενυπάρχει σε εδραιωμένα πολιτικά συστήματα στο εσωτερικό ενός κράτους. Αυτός ο ανταγωνισμός, ο οποίος διέπει ολόκληρη τη ιστορία των διεθνών σχέσεων και είναι πολύ συχνότερος από τη συνεργασία που εντοπίζεται επίσης ως μορφή του διεθνούς συστήματος σε διάφορες ιστορικές φάσεις, χαρακτηρίζεται από τον εγγενή κίνδυνο να κλιμακωθεί σε σύγκρουση ικανή να αποσταθεροποιήσει το διεθνές σύστημα και να το οδηγήσει στην αναρχία¹⁶⁴.

Αν υιοθετηθεί η άποψη του Martin Wight για τη διαπλοκή μεταξύ της ενδοκρατικής και διακρατικής τάξης πραγμάτων, μπορούμε να εξαγάγουμε από τις παραπάνω θεωρητικές παραδοχές το εξής συμπέρασμα για τη φύση της διεθνούς ζωής¹⁶⁵ : Ένας διεθνής δρών, σύμφωνα με τις ηθικοφιλοσοφικές επιταγές του Hobbes, αναζητά καταρχάς τρόπους που διασφαλίζουν πρώτιστα την αυτοσυντήρηση του και δεύτερον την επιβίωσή του σε έναν κόσμο που κυριαρχείται από ειρήνη μόνο εφόσον υπάρχουν νικητές και ηττημένοι, η σχέση δηλαδή που αποτελεί τον βασικότερο θεσμό της διεθνούς ζωής. Ένας τέτοιος δρών δύσκολα μπορεί να αναπτύξει συνεργατική διάθεση, ενώ ρέπει προς τη μονομέρεια που, ανάλογα με την ποσότητα ισχύος που διαθέτει, μπορεί να τον οδηγήσει ενίοτε και σε ηγεμονικές συμπεριφορές. Η συμπεριφορά ενός δρώντα του διεθνούς συστήματος, σύμφωνα με τις φιλελεύθερες επιταγές της καντιανής ηθικής, ενδείκνυται για συνεργασία και τον οδηγεί στην αναζήτηση πολυμέρειας στη διαχείριση των διεθνικών ζητημάτων, μειώνει, ωστόσο, την ικανότητά του να αντεπεξέλθει στον ανταγωνισμό που αναπτύσσεται στις διακρατικές σχέσεις και μπορεί εύκολα να περιθωριοποιηθεί.

Η ύπαρξη εξουσιαστικής δομής ανάλογης με την ιεραρχημένη δομή εξουσίας που εντοπίζεται στο εσωτερικό των κρατών, είναι δομικό χαρακτηριστικό μιας ηγεμονικής τάξης πραγμάτων η οποία, τις περισσότερες φορές, εκδηλώνεται υπό τον μανδύα της εγκαθίδρυσης μιας διεθνούς τάξης, αποτελεί δε υπό την έννοια αυτή εκτροπή από τη φυσική ροπή του διεθνούς συστήματος σε κατάσταση αναρχίας. Η ηγεμονία θέτει νόμους, σύμφωνα με έναν από τους σημαντικότερους ιστορικούς των διεθνών σχέσεων, τον Watson, στη λειτουργία του διεθνούς

¹⁶⁴ Watson Adam, Η Εξέλιξη της Διεθνούς Κοινωνίας : Μια Συγκριτική Ιστορική Ανάλυση, Αθήνα, Ποιότητα, 2006.

¹⁶⁵ Wight Martin, Διεθνής Θεωρία : Τα τρία Ρεύματα Σκέψης, Αθήνα, Ποιότητα, 2011.

συστήματος και προσδιορίζει εκ των άνω τις εξωτερικές σχέσεις των κρατών-μελών¹⁶⁶.

Ο Kant μελετώντας τις ιστορικές εξελίξεις στην Αγγλία και τη Γαλλία τον 17ο και τον 18ο αιώνα, οδηγήθηκε στο συμπέρασμα ότι το πρότυπο κρατικής και διεθνούς οργάνωσης που επικρατούσε στην Ευρώπη προκαλούσε πολεμικές έριδες και ωθούσε τα κράτη προς μια αποικιοκρατική συμπεριφορά. Αντίθετα, οι Ηνωμένες Πολιτείες είχαν μπορέσει, χάρη στο σύνταγμά τους, να δημιουργήσουν ρυθμιστικά πλαίσια συνύπαρξης που σέβονταν την αυτονομία των πολιτειών και εδραίωναν την ειρήνη και την πρόοδο¹⁶⁷.

Σύμφωνα με την κλασική αμερικανική πρόσληψη περί του ιστορικού πεπρωμένου του αμερικανικού έθνους, αυτές οι ιδεαλιστικές απαρχές διέπουν ολόκληρη την αμερικανική εξωτερική πολιτική. Πρόκειται, βέβαια, για εκδήλωση του ιδιότυπου και δισυπόστατου αμερικανικού ιδεαλισμού, ο οποίος εμπεριέχει σαφή στοιχεία πολιτικού ρεαλισμού και, ενίοτε, ηγεμονισμού. Ο αμερικανικός ιδεαλισμός μπορεί να εμφανίζεται με τη μορφή του απομονωτισμού και της περιχαράκωσης από τον υπόλοιπο «ανήθικο» κόσμο, όπως έγινε στον Μεσοπόλεμο¹⁶⁸. Μπορεί, ωστόσο, να έχει και τη μορφή της ανάμιξης στο εσωτερικό άλλων κρατών και της σταυροφορίας. Η δεύτερη εκδοχή του παρεμβατισμού, η οποία μέχρι και τους νεοσυντηρητικούς υπήρξε βασικό αίτημα των αμερικανών προοδευτικών, έχει συνήθως ευγενείς στόχους, όπως τη διάδοση στον υπόλοιπο κόσμο ηθικών κατά βάση στόχων, όπως τα δημοκρατικά ιδεώδη ή τη σωτηρία από τυραννικά καθεστώτα.

Αν και οι Ευρωπαίοι και οι Αμερικανοί είναι εξίσου απότοκοι του Διαφωτισμού, οι πολίτες στις δυο πλευρές του Ατλαντικού αντιλαμβάνονται με τρόπο διαμετρικά αντίθετο ζητήματα που ανακινήθηκαν στην εξελικτική πορεία του δυτικού πολιτισμού, όπως η θρησκεία, ο ρόλος του έθνους και του κράτους, η αντιμετώπιση των κρατουμένων, η θανατική καταδίκη, η αντιμετώπιση μη

¹⁶⁶ Όπως ανωτέρω σημ. 163, σελ. 39-54.

¹⁶⁷ Όπως ανωτέρω σημ. 161.

¹⁶⁸ Κολιόπουλος – Ήφαιστος, Η Έναρξη του Ψυχρού Πολέμου 1941-1950, Στρατηγικά ή Ιδεολογικά αίτια, Αθήνα, ΙΔΙΣ, 2012.

συμβατών με τα εθνικά συμφέροντα καθεστώτων, η χρήση του πολέμου κ.ά¹⁶⁹.

Αν επιχειρηθεί μία σύγκριση Ευρώπης και ΗΠΑ, τίθεται εξ αντικειμένου ένα σημαντικό εννοιολογικό πρόβλημα το οποίο συνίσταται στο γεγονός ότι, ενώ στην περίπτωση των ΗΠΑ πραγματευόμαστε τη διεθνοπολιτική συμπεριφορά ενός κράτους, στην περίπτωση της Ευρώπης πραγματευόμαστε έναν χώρο όπου η ενότητα και η διαφορετικότητα συνυπάρχουν ιστορικά και σήμερα σε όλα τα επίπεδα της ανθρώπινης δραστηριότητας. Αναφέρεται, δηλαδή, στη σχέση μεταξύ, από τη μια μεριά, μιας συμπαγούς χώρας (των ΗΠΑ) με εδραιωμένο και διακριτό πολιτικό σύστημα και, από την άλλη, διαφόρων κρατών της ευρωπαϊκής ηπείρου τα οποία αποτέλεσαν διακριτές μονάδες του διεθνούς συστήματος ισχύος στους προηγούμενους αιώνες και κάποια από αυτά είτε συνεργατικά, στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, είτε αυτόνομα μετεξελίχθηκαν κατά περίπτωση σε ανταγωνιστικούς προς τις ΗΠΑ διεθνοπολιτικούς δρώντες.

Κατά τη διάρκεια της διακυβέρνησης Clinton, η διολίσθηση των ΗΠΑ στην κατεύθυνση της μονομερούς διαχείρισης των παγκόσμιων πραγμάτων διατηρούνταν ακόμη σε ανεκτό επίπεδο. Έχοντας εκπαιδευτικές και πολιτισμικές παραστάσεις από την Ευρώπη, ο Clinton επιδίωξε σε διάφορα επίπεδα (ακόμη και στο επίπεδο της διαμόρφωσης μιας νέας κεντροαριστεράς) τον διάλογο με τους Ευρωπαίους και τη μερική έστω συγκατάθεσή τους στη συλλογική επίλυση ορισμένων βασικών προβλημάτων της διεθνούς κοινωνίας. Μια τέτοια περίπτωση συνιστούσε το Διατλαντικό Πρόγραμμα Εργασίας και Κοινής Δράσης που συνομολογήθηκε στη συνάντηση κορυφής Ε.Ε.-ΗΠΑ τον Δεκέμβριο του 1995 προκειμένου να αντιμετωπιστούν διάφορα προβλήματα της διεθνούς κοινωνίας, όπως η παγκόσμια ασφάλεια, η ανεξέλεγκτη παγκοσμιοποίηση, η επέκταση του εμπορίου, η καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος, η καταπολέμηση της φτώχειας, ζητήματα ενεργείας κ.ά.

Οι ΗΠΑ, αδιαμφισβήτητοι νικητές του Ψυχρού Πολέμου, φάνηκαν προς στιγμή να αμφιταλαντεύονται ανάμεσα σε μια χομπσιανού και μια καντιανού τύπου οικουμενική συμπεριφορά όσο, εκ των πραγμάτων, δεν διαφαινόταν κάποια απειλή για τη μονοκρατορία τους. Καθώς, ωστόσο, άρχισαν να αναφύονται

¹⁶⁹ Gnesotto, N. EU, US: Visions of the World, visions of the other, στο G. Lindstrom (ed.), Shift or Rift. Assessing US-EU Relations after Iraq, Paris: Institute for Security Studies, 2003.

σταδιακά και άλλοι παίκτες στη διεθνή σκακιέρα (Ε.Ε., Ρωσία, Κίνα κ.ά.), υπέκυψαν στην ανάγκη διατήρησης της ηγεμονικής τους θέσης που με δυσκολία είχαν κατακτήσει μετά την ψυχροπολεμική αντιπαράθεση.

Από το φιλοσοφικό σύστημα του Kant προέκυψε μια συνεργατική διεθνοπολιτική συμπεριφορά φιλική προς το διεθνές δίκαιο και τους διεθνείς οργανισμούς, από δε την κοσμοθεωρία του Hobbes μια συμπεριφορά επιφυλακτική και ανταγωνιστική προς τους άλλους δρώντες του διεθνούς συστήματος που μπορεί εύκολα να εκτραπεί στη μονομέρεια και τον ηγεμονισμό.

3.7 ΔΙΚΑΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ – ΑΝΡΩΠΙΣΤΙΚΗ ΕΠΕΜΒΑΣΗ

Στο πλαίσιο της παρούσης εργασίας και συγκεκριμένα στο ερώτημα αν η Δημοκρατία επιβάλλεται με τη βία θα εξεταστούν από θεωρητικής άποψης οι έννοιες του Δίκαιου Πολέμου και της Ανθρωπιστικής Επέμβασης.

Από πολύ νωρίς ο άνθρωπος επιχείρησε να δικαιολογήσει το φαινόμενο που λέγεται πόλεμος. Το δίπολο πόλεμος-ειρήνη προκάλεσε και προκαλεί, μέσα στους αιώνες, ίσως τη μεγαλύτερη προβληματική, για τη διαμόρφωση της κοινωνίας έτσι όπως την ξέρουμε, ακόμα και για την ίδια τη φύση του ανθρώπου.

Ο γενικός κανόνας της απαγόρευσης της χρήσης βίας αποτελεί εθιμικό δίκαιο, το οποίο αποκρυσταλλώνεται στο άρθρο 2(παρ. 4) του Χάρτη του ΟΗΕ. Φυσικά, η απόλυτη απαγόρευση της χρήσης βίας θα οδηγούσε σε κατάρρευση του συστήματος των Ηνωμένων Εθνών. Προς αποφυγήν ενός τέτοιου κινδύνου, οι συντάκτες του Χάρτη προέβλεψαν ως εξαιρέσεις από τον κανόνα της απαγόρευσης της χρήσης βίας, την προσφυγή σε νόμιμη άμυνα (άρθρο 51 Χάρτη ΗΕ) και καθώς και την περίπτωση της εξουσιοδότησης χρήσης βίας η οποία δίδεται από το Συμβούλιο Ασφαλείας σε ένα ή περισσότερα κράτη, εντός των πλαισίων του Κεφαλαίου VII.

Η πρώτη διάκριση μεταξύ δικαίου και μη-δικαίου πολέμου συναντάται στην Αρχαία Ρώμη, υπό το πρίσμα του λεγόμενου *jus fetiale*¹⁷⁰. Το σώμα των *fetiales* είχε την αρμοδιότητα να διατείνεται για το αν και κατά πόσον υπήρχαν οι λόγοι

¹⁷⁰ Πρόκειται για τους θρησκευτικούς κανόνες που αφορούσαν τη ρωμαϊκή εξωτερική πολιτική και την επίσημη κήρυξη του πολέμου.

σύμφωνα με τους οποίους οι ρωμαϊκές αρχές νομιμοποιούνταν να προσφύγουν σε πόλεμο και για το κατά πόσον αυτοί οι λόγοι συνέτρεχαν πριν την έναρξη των εχθροπραξιών. Λόγοι της νομιμότητας της προσφυγής σε βία ήταν π.χ., η παραβίαση μιας συνθήκης, ο μη-σεβασμός του απαραβίαστου των πρεσβευτών ή οι προσβολές κατά των συμμάχων της Ρώμης. Οι περισσότεροι συγγραφείς τονίζουν ωστόσο την ιδιαίτερη βαρύτητα η οποία δινόταν στην πλήρωση ορισμένων τυπικών στοιχείων, ώστε να καθίσταται νόμιμη η έναρξη του πολέμου, και αυτά ήταν αφενός πριν την έναρξη των εχθροπραξιών να έχει απαιτηθεί από τον εχθρό, μέσα σε εύλογη προθεσμία, η ικανοποίηση των Ρωμαϊκών απαιτήσεων και αφετέρου να έχει προηγηθεί επίσημη κήρυξη πολέμου¹⁷¹. Έτσι δεν δινόταν ιδιαίτερη σημασία στο ουσιαστικό περιεχόμενο του κανόνα δικαίου, το πότε δηλαδή ένας πόλεμος κρινόταν δίκαιος ή όχι.

Στο τέλος του μεσαίωνα, ξεκινώντας από τα νεοσύστατα έθνη-κράτη της ιταλικής χερσονήσου, ανιχνεύεται η γένεση του διεθνούς δικαίου. Μεταξύ του 1494 και τη Συνθήκη της Βεσφαλίας το 1648 άρχισαν να διαμορφώνονται τα σύγχρονα ευρωπαϊκά κράτη λίγο πολύ στη μορφή που έχουν σήμερα, με την έντονη εμπορική δραστηριότητα, την ισχυρή πολιτειακή οργάνωση και την αποικιοκρατία. Η θεωρία περί πολέμου ακολούθησε, όπως ήταν φυσικό, τις επεκτατικές πολιτικές των ισχυρότατων αυτών νέων πολιτειακών δομών¹⁷². Ο καθηγητής στο Πανεπιστήμιο της Salamanca, Francisco de Victoria αιτιολόγησε τις σφαγές των ιθαγενών της Ν. Αμερικής από τους Ισπανούς, ως τη νόμιμη απάντηση στην παραβίαση του δικαιώματος των τελευταίων να εμπορεύονται ελεύθερα στο Νέο Κόσμο και να διαδίδουν το χριστιανισμό¹⁷³.

Κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα και στις αρχές του 20ου επικράτησε στη σφαίρα του διεθνούς δικαίου, αλλά και γενικότερα το δόγμα του θετικισμού. Ο θετικισμός, αντιλαμβανόταν το κράτος ως μια οντότητα η οποία δεν χρειάζεται να λογοδοτεί για τις πράξεις της¹⁷⁴. Κυρίαρχο στοιχείο είναι η βούληση του κράτους. Δύο είναι οι ουσιαστικές συνέπειες της επικράτησης του θετικισμού στο διεθνές δίκαιο, όσον αφορά τη χρήση βίας. Αφενός, ο πόλεμος δεν απαγορεύεται. Ως

¹⁷¹ Coleman Phillipson, *The International Law and Custom of Ancient Greece and Rome*, Τόμος II, (1911), σελ. 179-180.

¹⁷² Brownlie Ian, *International Law and the Use of Force by States*, Clarendon Press 1963, σελ. 7.

¹⁷³ Francisco de Victoria, *De Indis et de Jure Belli Relectiones*, από τον J.P.Bate στο, *Classics of International Law* 1917, σελ. 125.

¹⁷⁴ Thomas Hobbes, *Leviathan* (μτφ. Δημητρακόπουλος Γιάννης).

απόρροια της κρατικής κυριαρχίας, και μέσα στα πλαίσια αυτής της βούλησης, το διεθνές δίκαιο δεν μπορεί παρά να αποδεχτεί τον πόλεμο, ανεξάρτητα από τη δίκαιη αιτία ή μη από την οποία πηγάζει, σαν ενός είδους σχέση, η οποία αποφασίζεται κατ' επιλογή των κρατών στις μεταξύ τους σχέσεις και μπορεί να ασχοληθεί μόνο στα πλαίσια της ρύθμισης των συνεπειών αυτής της σχέσης¹⁷⁵. Αφετέρου ισχυροποιείται και ο θεσμός του κράτους. Παγιώνεται, ίσως για πρώτη φορά, η κρατική κυριαρχία και ως εύλογη συνέπεια της η αρχή της μη-επέμβασης στο εσωτερικό άλλων κρατών. Η μεταχείριση ενός κράτους απέναντι στους πολίτες του αποτελεί ζήτημα εσωτερικό του κράτους. Ο Hobbes παρατηρεί ότι «ένα κράτος δε θα μπορούσε να βλάψει ένα πολίτη του περισσότερο από όσο ένας αφέντης το δούλο του»¹⁷⁶. Έτσι η κρατική κυριαρχία αποτελεί το όχημα επιβολής της βούλησης του κράτους στους πολίτες του. Οι ευθύνες ενός κράτους απέναντι στον εαυτό του είναι συνεπώς ζήτημα εθνικής και μόνο σημασίας, ενώ μια τέτοια επέμβαση από άλλο κράτος, αποτελεί βλάβη¹⁷⁷. Κατ' αυτό τον τρόπο, πρακτικές όπως η ανθρωπιστική επέμβαση με την έννοια που τις προσδίδεται σήμερα, ήταν παράνομες.

Το φαινόμενο που απασχολεί ιδίως τους σύγχρονους υποστηρικτές του “δικαίου πολέμου” είναι η ηθική δικαιολόγηση της ανθρωπιστικής επέμβασης. Υποστηρίζουν ότι αυτό που διαχωρίζει έναν “δίκαιο” πόλεμο από έναν “άδικο” είναι ότι ο δίκαιος πόλεμος θα πρέπει να υπακούει στην αρχή της αναλογικότητας και να έχει συνεπώς, μια διττή λειτουργία. Οι καλές συνέπειες, όπως η συντριβή των στρατιωτικών δυνάμεων του εχθρού, υπερβαίνουν τις κακές συνέπειες, όπως οι θάνατοι αμάχων ως παράπλευρες απώλειες¹⁷⁸. Οι αναλογικές παράπλευρες απώλειες που μπορεί να προκληθούν από μια ανθρωπιστική επέμβαση μπορούν, κατ' αυτόν τον τρόπο, να δικαιολογηθούν, όταν ο στόχος είναι να σωθεί το σύνολο του πληθυσμού από ένα τυρρανικό καθεστώς.

Ο όρος ανθρωπιστική επέμβαση χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά στα τέλη του 18ου αιώνα από τον William Edward Hall, αν και πληθώρα άλλων

¹⁷⁵ William Edward Hall, *Treatise on International Law*, Clarendon Press 1884.

¹⁷⁶ Hobbes, όπως ανωτέρω σημ. 173.

¹⁷⁷ Emmerich de Vattel, *The Law of Nations: Principles of the Law of Nature, Applied to the Conduct and Affairs of Nations and Sovereign*, Philadelphia 1844.

¹⁷⁸ Walzer Michael, *Just and Unjust Wars: A Moral Argument with Historical Illustrations*, Basic Books, Νέα Υόρκη 2015, σελ. 153.

συγγραφέων υιοθέτησε παρόμοια ορολογία¹⁷⁹. Για το φαινόμενο που χαρακτηρίζεται ως ανθρωπιστική επέμβαση έχουν δοθεί πολλοί και διαφορετικοί ορισμοί, ένας από αυτούς ορίζει την ανθρωπιστική επέμβαση ως «την απειλή ή χρήση βίας από ένα κράτος, μια εμπόλεμη κοινότητα κρατών ή ένα διεθνή οργανισμό με σκοπό την προστασία ανθρωπίνων δικαιωμάτων» και ένας άλλος ως «την στρατιωτική επέμβαση σε ένα κράτος, δίχως τη συναίνεση των αρχών του και με σκοπό την προστασία γενικευμένου θανάτου των κατοίκων». Σε κάθε περίπτωση πρόκειται για την χρήση βίας η οποία στοχεύει στην προστασία των πολιτών, όχι του κράτους που επεμβαίνει αλλά του κράτους-στόχου, οι οποίοι στερούνται των στοιχειωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους.

Ένα σημαντικό βήμα ως προς την κατεύθυνση της ύπαρξης ή μη του δικαιώματος ανθρωπιστικής επέμβασης ήταν η υιοθέτηση ενός κειμένου από την διεθνή επιτροπή «σοφών» για την επέμβαση και την κρατική κυριαρχία (ICISS¹⁸⁰) με τίτλο «ευθύνη προστασίας» (Responsibility to Protect). Η έννοια της «ευθύνης προστασίας» ενσωματώθηκε στις παραγράφους 138-139 του τελικού ψηφίσματος της Παγκόσμιας Συνδιάσκεψης για τα 60 χρόνια λειτουργίας των Ηνωμένων Εθνών το 2005. Η ευθύνη προστασίας παρ' όλα αυτά δεν αποτελεί νομική δέσμευση. Πρόκειται περισσότερο για ένα είδος προτύπου λειτουργίας της διεθνούς κοινότητας, το οποίο ορίζει ότι ένα κράτος έχει την πρωταρχική ευθύνη να προστατεύσει τους πολίτες του από μαζικές θηριωδίες, κατόπιν η διεθνής κοινότητα έχει την υποχρέωση να συνδράμει το κράτος όταν το ίδιο αδυνατεί να προστατεύσει τους πολίτες του και τέλος, εφόσον το κράτος αποτύχει να προστατεύσει τους πολίτες του και όλοι οι μηχανισμοί ειρηνικής επίλυσης των διαφορών έχουν επίσης αποτύχει, η διεθνής κοινότητα έχει την υποχρέωση να επέμβει με κυρωτικά μέτρα όπως τα οικονομικά αντίμετρα. Σε κάθε περίπτωση η στρατιωτική επέμβαση αποτελεί την τελευταία λύση¹⁸¹.

Ο ισχυρισμός ότι το Άρθρο 2(παρ.4) του Χάρτη των ΗΕ δεν αποκλείει την χρήση βίας για την επαναφορά μιας δημοκρατικής κυβέρνησης στην εξουσία, μετά από πραξικόπημα, έχει προβληθεί στη θεωρία αλλά ποτέ από τα ίδια τα κράτη στην πρακτική τους. Στην περίπτωση του Παναμά, όταν ο πρόεδρος Noriega

¹⁷⁹ Όπως ανωτέρω, σημ. 174, σελ. 241.

¹⁸⁰ International Commission on Intervention and State Sovereignty

¹⁸¹ 2005 World Summit Outcome, United Nations General Assembly, Sixtieth session.

αρνήθηκε να εγκαταλείψει την εξουσία μετά την εκλογική του ήττα, οι ΗΠΑ επενέβησαν, επικαλούμενες ότι δρούσαν σε νόμιμη άμυνα υπέρ των πολιτών τους στο έδαφός του Παναμά¹⁸². Τα επιχειρήματα που προβλήθηκαν από ορισμένους αμερικανούς συγγραφείς, υποστήριζαν ότι αυτό συνέβη διότι ήταν αδύνατη η λήψη των συλλογικών μέτρων του Κεφαλαίου VII, λόγω της μη λειτουργίας του Συμβουλίου Ασφαλείας κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Έτσι, ενώ το άρθρο 2(4) του Χάρτη ερμηνεύθηκε ώστε να επιτρέπει την προσφυγή σε βία για την προάσπιση της δημοκρατίας από τις ΗΠΑ¹⁸³, δε συνέβη το ίδιο με τις επεμβάσεις της Σοβιετικής Ένωσης για την προάσπιση του σοσιαλισμού. Η δυνατότητα επέμβασης για την προάσπιση της δημοκρατίας μπορεί να επιτευχθεί μόνο κατόπιν σχετικής εξουσιοδότησης από τα Ηνωμένα Έθνη βάσει του Κεφαλαίου VII. Σήμερα, οι υποστηρικτές της χρήσης βίας για την προάσπιση της δημοκρατίας, βασίζονται στα επιχειρήματά τους, όχι φυσικά στην αδυναμία λειτουργίας του Συμβουλίου Ασφαλείας, αλλά, με τρόπο παρόμοιο με αυτόν της ανάγκης της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στη νομιμότητά της όταν αυτή προωθεί τους σκοπούς των Ηνωμένων Εθνών¹⁸⁴.

Επίσης σήμερα, το επιχείρημα υπέρ του δικαιώματος μονομερούς ανθρωπιστικής επέμβασης, δεν φαίνεται να έχει αποκτήσει την απήχηση που επιχειρείται από ορισμένους. Πολλά κράτη είναι απρόθυμα να αναλάβουν μονομερώς δράση σε κάποια επιχείρηση, η οποία δεν έχει την έγκριση του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ.

¹⁸² United Nations Yearbook 1989, σελ. 172.

¹⁸³ Reisman Michael, *Sovereignty and Human Rights in Contemporary International Law*, on AJIL(84), 1990, σελ. 866.

¹⁸⁴ Thomas Franck, *The Emerging Right to Democratic Governance*, on AJIL(86), 1992.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4° : Η ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΗΣ ΕΠΕΜΒΑΣΗΣ ΩΣ ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΔΟΓΜΑΤΟΣ CLINTON

Στο παρόν κεφάλαιο θα εξεταστεί αν και κατά πόσο η χρήση της ανθρωπιστικής επέμβασης από πλευράς των ΗΠΑ κατά τη διακυβέρνηση Κλίντον συνέβαλε θετικά ή αρνητικά στην επίτευξη των βασικών στόχων, όπως αυτοί τέθηκαν στα αντίστοιχα δόγματα. Πρωτίστως θα αναλυθούν οι περιπτώσεις της Βοσνίας και του Κοσσόβου και λιγότερο οι περιπτώσεις της Σομαλίας και της Αϊτής. Επισημαίνεται ότι και στις περιπτώσεις, οι οποίες έλαβαν χώρα υπό την αιγίδα του ΝΑΤΟ ή του ΟΗΕ, η ανάμειξη και ο επηρεασμός από τις θέσεις των ΗΠΑ είναι δεδομένος, καθώς η συμμετοχή των ΗΠΑ στους εν λόγω οργανισμούς είναι ζωτικής σημασίας.

4.1 ΤΟ ΚΟΣΤΟΣ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΗΣ ΕΠΕΜΒΑΣΗΣ

Οι υποστηρικτές των ανθρωπιστικών παρεμβάσεων επιχειρηματολογούν συνήθως με όρους σχετικούς με την ηθική ευθύνη των Ηνωμένων Πολιτειών. Ωστόσο, ίσως το πιο σημαντικό κόστος από τις στρατιωτικές επεμβάσεις να είναι το ηθικό. Η ηθική σαφήνεια με την οποία οι υποστηρικτές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων συνδέονται με τέτοιες δράσεις (διάσωση αθώων ζώων) θολώνει από μια πολύ πιο περίπλοκη πραγματικότητα που λαμβάνει χώρα επί τόπου.

Κατ' αρχάς, η βοήθεια σε ανυπεράσπιστους πολίτες συνήθως σήμαινε την ενδυνάμωση ένοπλων ομάδων που ισχυρίζονται ότι εκπροσωπούν τα θύματα, ομάδες που συχνά είναι οι ίδιες υπεύθυνες για μείζονες παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αν και οι υπερασπιστές της ανθρωπιστικής παρέμβασης στη δεκαετία του 1990 συχνά σύγκριναν τις αγριότητες αυτής της περιόδου με το Ολοκαύτωμα, η ηθική υπολογισμού της παρέμβασης σε αυτές τις συγκρούσεις ήταν αναπόφευκτα πιο προβληματική. Τα θύματα των Τούτσι στη γενοκτονία των Χούτου στη Ρουάντα, οι μουσουλμάνοι τη Βοσνίας και οι Κοσοβάροι Αλβανοί, τα θύματα των Σέρβων παραστρατιωτικών στην πρώην Γιουγκοσλαβία, ήταν εξίσου αθώοι με τους Εβραίους, θύματα του ναζισμού, κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Αλλά η επιλογή βοήθειας προς αυτές τις ομάδες,

συνεπάγεται επίσης την υποστήριξη στις λιγότερο νόμιμες ένοπλες ομάδες που βρίσκονται στο πλευρό τους¹⁸⁵.

Ένα άλλο μέρος του ηθικού κόστους δεν απορρέει από την δυσάρεστη συμπεριφορά των ομάδων που προστατεύονται, αλλά από τις αναπόφευκτες συνέπειες των στρατιωτικών παρεμβάσεων. Ακόμη και αν ο σκοπός των δράσεων αυτών θα μπορούσε να είναι αμιγώς ανθρωπιστικός, τα μέσα δεν είναι ποτέ. Η χρήση δύναμης για να σωθούν ζωές συνήθως περιλαμβάνει και την αφαίρεση ζωών, συμπεριλαμβανομένων και των αθώων. Παρά το γεγονός ότι οι στρατιωτικές παρεμβάσεις προορίζονται να αυξήσουν το κόστος των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων για αυτούς που τα παραβιάζουν (δράστες), η πιο στρεβλή συνέπεια των παρεμβάσεων ίσως να είναι ο τρόπος που έχουν επιτύχει μερικές φορές ακριβώς το αντίθετο. Αν οι δράστες κατηγορούν εύκολα τα θύματα για τα δεινά που προκαλούνται με την παρέμβαση, τα κίνητρα για επιβολή αντιποίνων στα θύματα (ενδεχομένως ακόμη και με λαϊκή υποστήριξη για τέτοιου είδους αντίποινα) μπορεί να αυξηθούν¹⁸⁶.

Υπάρχει μία ολόκληρη συζήτηση για κατά πόσο οι παραδοσιακές και οι νέες αποστολές ειρήνης είναι το ίδιο ή παρεμφερές πράγμα ή αν με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου εμφανίστηκε εκ των πραγμάτων μία νέα γενιά peace keeping που αποτελεί ένα εντελώς νέο φαινόμενο, που συνήθως ακούει στο όνομα ανθρωπιστική επέμβαση (humanitarian intervention). Δε είναι έτσι τυχαίο ότι ειρηνευτική αποστολή δεύτερης γενιάς και ανθρωπιστική επέμβαση θεωρούνται από πολλούς ως ταυτόσημοι όροι. Σύμφωνα με αυτή τη σχολή σκέψης, που εξομοιώνει τον ειρηνευτικό θεσμό με την ανθρωπιστική επέμβαση, ειρηνευτική και ανθρωπιστική δράση είναι σε γενικές γραμμές το ίδιο πράγμα. Αν και υπάρχει κάποια διαφοροποίηση, αυτή είναι επιχειρησιακής τάξης. Για μια άλλη σχολή σκέψης η διαφορά δεν είναι απλά ένα διαδικαστικό ζήτημα. Ο ειρηνευτικός θεσμός είναι προϊόν του Ψυχρού Πολέμου και της πολιτικής κατά βάση αδυναμίας του ΣΑ

¹⁸⁵ Άρθρο του Benjamin A. Valentino, «Το πραγματικό κόστος της Ανθρωπιστικής Παρέμβασης» (Δημοσιεύθηκε την 20/4/12). Πηγή: δικτυακός τόπος του Foreign Affairs – Hellenic Edition <https://foreignaffairs.gr/articles/68753/benjamin-a-valentino/to-pragmatiko-kostos-tis-anthropistikis-parembasis?page=show>

¹⁸⁶ Όπως ανωτέρω σημ. 184.

να ανταποκριθεί στην πρωταρχική του αρμοδιότητα της διατήρησης της ασφάλειας και της ειρήνης¹⁸⁷.

Μετά το 1990 έγινε μια συστηματική προσπάθεια έτσι ώστε η ανθρωπιστική επέμβαση και ο ειρηνευτικός θεσμός να εξισωθούν ή στην καλύτερη περίπτωση να συναιρεθούν χρησιμοποιώντας εκφράσεις όπως humanitarian peacekeeping, είναι λάθος οι δύο αυτές κατηγορίες να εξομοιώνονται. Οι τρεις αρχές που διέπουν τον ειρηνευτικό θεσμό (συναίνεση του φιλοξενούντος κράτους, αμερόληπτη μεταχείριση των μερών και ελάχιστη χρήση βίας μόνο για τη νόμιμη άμυνα των ειρηνευτών) αφορούν σε μία συγκεκριμένη κατάσταση διατήρησης της ειρήνης, ήτοι πάγωμα των εντάσεων μέχρι να εξευρεθεί ειρηνική λύση της σύγκρουσης, που σαφώς απέχει από την πολύπλοκη περίπτωση της ανθρωπιστικής επέμβασης, η οποία εμπλέκει γενικότερα θέματα διεθνούς πολιτικής και Διεθνούς Δικαίου, τα οποία δεν αγγίζουν απλά και μόνο το πεδίο των αποκλίσεων από το θεσμικό πλαίσιο της ψυχροπολεμικής περιόδου, αλλά την ίδια τη φύση και τη λειτουργία του διεθνούς συστήματος¹⁸⁸.

Η θεωρία του ρεαλισμού υποστηρίζει ότι κάθε κράτος φροντίζει διαρκώς να διατηρεί την ισχύ και την ασφάλειά του, εμποδίζοντας κάθε ένοπλη επέμβαση που πραγματοποιείται εναντίον του και ότι ο πόλεμος είναι αναπόφευκτος, εξαιτίας της διεθνούς αναρχίας και του ανταγωνισμού που επικρατεί μεταξύ των κρατών. Συγχρόνως, οι ρεαλιστές ισχυρίζονται ότι επέμβαση για ανθρωπιστικούς λόγους δεν υφίσταται και ότι οι ανθρωπιστικές δικαιολογίες προβάλλονται για να καλύψουν ζωτικά ή στρατηγικά συμφέροντα. Άρα, κατά την αντίληψή τους, οτιδήποτε προβάλλεται ως ανθρωπιστική επέμβαση, λαμβάνει χώρα μόνο στις περιπτώσεις κατά τις οποίες τα ενδιαφέροντα για τα ανθρώπινα δικαιώματα συνυπάρχουν με τους στόχους πολιτικής ισχύος¹⁸⁹.

Οι πλουραλιστές θεωρούν ότι η ανθρωπιστική επέμβαση αποτελεί παραβίαση της «ιεράς τριάδας» (κυριαρχία, μη επέμβαση, μη χρήση βίας), η οποία συνιστά το θεμέλιο της διεθνούς κοινωνίας. Σύμφωνα με την πλουραλιστική

¹⁸⁷ Μακρής Σπύρος, *Ισχύς και Ελευθερία: Φιλοσοφικές, Πολιτικές και Διεθνολογικές Προσεγγίσεις*, Αθήνα, Σιδέρης, 2008, σελ. 682-683.

¹⁸⁸ Όπως ανωτέρω σημ. 186 σελ. 683-684.

¹⁸⁹ Χατζηκωνσταντίνου Κώστας, *Ανθρωπιστική επέμβαση και ευθύνη για προστασία*, σελ. 569-570, στο *Διεθνείς Σχέσεις, Σύγχρονη θεματολογία και προσεγγίσεις*, Τριανταφύλλου Δ.-Υφαντής Κ. Χατζηβασιλείου Ε., Αθήνα, εκδ. Παπαζήση, 2008.

θεώρηση, τα κράτη μπορούν να επεμβαίνουν για ανθρωπιστικούς λόγους, μόνο κατ' εξαίρεση στις αρχές της κρατικής κυριαρχίας και της μη επεμβάσεως και εφόσον η επέμβαση συμβάλλει στην προάσπιση ενός κοινού συμφέροντος της ανθρωπότητας. Αυτό σημαίνει ότι οι πλουραλιστές τάσσονται κατά της μονομερούς ανθρωπιστικής επέμβασης, αφήνοντας ανοιχτό μόνο ένα παράθυρο για πολυμερή επέμβαση¹⁹⁰.

Από την άλλη πλευρά, η θεωρία του φιλελευθερισμού, ισχυρίζεται ότι η συνεργασία, η συμμόρφωση προς τους κανόνες και τις αρχές του διεθνούς δικαίου και ο αμοιβαίος σεβασμός μεταξύ των κρατών, μειώνουν ουσιαδώς την πιθανότητα της ένοπλης επέμβασης και της καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ενισχύουν τη διεθνή ειρήνη και σταθερότητα. Οι περισσότεροι φιλελεύθεροι, πιστεύουν ότι είναι εφικτό να μειωθεί σε σημαντικό βαθμό η μάλιστα του πολέμου και να αυξηθεί η διεθνής ευημερία¹⁹¹.

Σήμερα ωστόσο η ανάπτυξη τόσο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όσο και του ανθρωπιστικού δικαίου, επέφεραν έναν περιορισμό στην ιδέα της απόλυτης κρατικής κυριαρχίας. Έχει γίνει, πλέον, κοινά αποδεκτό ότι η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν ανάγεται στην αποκλειστική δικαιοδοσία των κρατών. Αυτό το δικαίωμα βλέψεως επί της καταστάσεως των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο εσωτερικό των ξένων κρατών, έχει αναπτυχθεί περαιτέρω και στην εμφάνιση, κατά πολλούς, ενός νέου κανόνα, σύμφωνα με τον οποίο οι κατάφωρες παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου, που πλήττουν την διεθνή κοινότητα στο σύνολό της, νομιμοποιούν το δικαίωμα κάθε κράτους να αντιδράσει¹⁹².

Το επιχείρημα υπέρ της ανθρωπιστικής επέμβασης, θεωρεί ότι η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων συνιστά ζήτημα υψηλότερης προτεραιότητας στον πίνακα των αξιών, σε σχέση με τη στήριξη της κρατικής κυριαρχίας. Ωστόσο, είναι αναγκαίο να επισημανθεί ότι ' αρχή της μη επεμβάσεως παραμένει ισχυρή και ότι ο Χάρτης του ΟΗΕ δεν αναγνωρίζει κανένα δικαίωμα μεταχείρισης βίας για την

¹⁹⁰ Hedley Bull, *Intervention in world politics*, Oxford University Press, Oxford, 1984.

¹⁹¹ John J. Mearsheimer, *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Ήφαιστος Π. Κουσκουβέλης Ηλίας (επιμ.), Κολλιόπουλος Κ. (μεταφρ.), Αθήνα, εκδ. Ποιότητα, 2007, σελ. 47.

¹⁹² Φωτεινή Παζαρτζή, *Η μονομερής ανθρωπιστική επέμβαση και το διεθνές δίκαιο*, στο νομικό περιοδικό *Το Σύνταγμα*, Διμηνιαία επιθεώρηση συνταγματικής θεωρίας και πράξης, τεύχος 4/2001, Αθήνα, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2001.

προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, χωρίς την εξουσιοδότηση του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών.

4.2 Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΒΟΣΝΙΑΣ

Σε ότι αφορά στην περίπτωση της Βοσνίας όπου η ιστορική της περιγραφή έλαβε χώρα στο 2^ο κεφάλαιο, καταρχάς η αποτυχία της ΕΕ να προλάβει το ξέσπασμα του Βοσνιακού πολέμου, ήταν ιδιαίτερα κατακριτέα, καθώς υπήρχε το κροατικό προηγούμενο ως προειδοποίηση επικείμενης καταστροφής. Αναγνωρίζοντας τη Σλοβενία και την Κροατία, ουσιαστικά πυροδότησε τη διαδικασία κατάρρευσης της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, αφού η ηγεσία της Βοσνίας κινήθηκε προς την ανεξαρτησία της ακολουθώντας το παράδειγμα των δύο άλλων χωρών. Ως εκ τούτου, η ΕΕ δεν μπορούσε παρά να αναγνωρίσει κι αυτή τη Δημοκρατία αλλιώς θα φαινόταν ότι μεροληπτεί ειδικά κατά των Βοσνίων. Τελικά όμως μη θέλοντας να ενθαρρύνει αποσχιστικά κινήματα και πολεμικές συρράξεις στο Κόσσοβο, στα Σκόπια με την Αλβανική μειονότητα και σε άλλες χώρες, η ΕΕ θυσίασε τα συμφέροντα των Σέρβων της Βοσνίας¹⁹³ και άργησε να κάνει αυτό που όφειλε εξ αρχής.

Η διεθνής διπλωματία, εφάρμοσε δύο διαφορετικές πολιτικές από ανθρωπιστικής απόψεως. Δεχόταν το πραξικόπημα των Σλοβένων, των Κροατών και των Βοσνίων μουσουλμάνων κατά της νομίμου μέχρι το 1990, κυβέρνησης του Βελιγραδίου αλλά δε δεχόταν το πραξικόπημα των Σέρβων της Βοσνίας κατά της μη διεθνώς αναγνωρισμένης ως τότε διοίκησης του Σεράγεβο. Οι δυτικοί διακήρυξαν ουσιαστικά ότι άλλους λαούς δε θέλουν να τους υποχρεώσουν να ζουν μαζί ενώ άλλους λαούς είναι διατεθειμένοι να τους εξαναγκάσουν με το ζόρι να ζουν μαζί. Διακήρυξαν ότι υπάρχουν διεθνή σύνορα που μπορούν να αλλάξουν με τη μέθοδο της αποσχίσεως και εσωτερικά διοικητικά σύνορα, τα οποία τα αναγνωρίζουν ως διεθνή κι είναι διατεθειμένοι να τα προασπίσουν με στρατιωτική επέμβαση. Η αντιφατική αυτή συμπεριφορά δεν εξυπηρετούσε ούτε τα ανθρώπινα δικαιώματα ούτε τη διεθνή σταθερότητα. Αντίθετα οδηγούσε σε αποσταθεροποίηση της ευρύτερης περιοχής και εγκυμονούσε κινδύνους ανθρωπιστικών καταστροφών ανυπολόγιστης έκτασης, ιδιαίτερα για τις πολλές

¹⁹³ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, Τα Βαλκάνια μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, Αθήνα, εκδ. Παπαζήση, 1994, σελ. 137.

διάσπαρτες μειονότητες που υπήρχαν στην περιοχή, ως αποτέλεσμα της αναρχίας και του χάους που θα επακολουθούσε¹⁹⁴.

Όταν Βοσνία-Ερζεγοβίνη διακήρυξε την ανεξαρτησία της από τη Γιουγκοσλαβία, οι Σέρβοι, των οποίων στρατηγικός στόχος ήταν να δημιουργηθεί ένα νέο σερβικό κράτος της Δημοκρατίας της Σέρπσκα, που θα περιλάμβανε μέρος του εδάφους της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, περικύκλωσαν το Σεράγεβο και το πολιορκήσαν για σχεδόν τέσσερα έτη. Οι απώλειες των μουσουλμάνων ήταν πολυάριθμες και η καταστροφή της πόλης ολοκληρωτική, προκαλώντας μαζικές μετακινήσεις πληθυσμών. Η πολιορκία του Σεράγεβο, ήταν η μεγαλύτερη πολιορκία πόλης στην ιστορία του σύγχρονου πολέμου ενώ η καταστροφή της πόλης, εξαιτίας της τετραετούς πολιορκίας της, μπορεί να συγκριθεί μόνο με πολεμικές καταστροφές του Β΄ παγκοσμίου πολέμου. Όπως αναφέρθηκε και στο 2^ο κεφάλαιο ο πόλεμος έλαβε τέλος με τη συμφωνία του Dayton (Οκτ. 1995), η οποία επικυρώθηκε στο Παρίσι.

Πολλοί σκεπτικιστές, μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου αναρωτήθηκαν για το κατά πόσο η ύπαρξη του NATO είναι αναγκαία και διατυπώθηκε η σκέψη του περιορισμού ή ακόμα και της κατάργησής του. Στην προσπάθεια της η Συμμαχία να εξασφαλίσει λόγο ύπαρξης αναζήτησε έναν νέο ρόλο και τόνισε τη δυνατότητα της να πραγματοποιεί στρατιωτικές επεμβάσεις προς επίλυση ανθρωπιστικών κρίσεων, εφόσον υπήρχε πολιτική απόφαση είτε από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, είτε από τα μέλη του Οργανισμού. Η απόφαση να αναμιχθεί το NATO στην περίπτωση της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης ήταν σχετικά εύκολο να ληφθεί, διότι ήταν εντός των παραδοσιακών ορίων ευθύνης και δράσης του (Ευρώπη και Βόρεια Αμερική), αλλά και επιπλέον η περιοχή άνηκε στην Ευρώπη και πολλές γειτονικές χώρες θεώρησαν ότι εξαιτίας του εμφυλίου θίγονται συμφέροντα τους. Το NATO ήταν ο μόνος Οργανισμός που είχε και την εμπειρία και τις δυνατότητες να πραγματοποιεί τέτοιου είδους επεμβάσεις¹⁹⁵. Αντίθετα η ΕΕ έχει πολύ περιορισμένες δυνατότητες ανάληψης παρόμοιας δράσης.

¹⁹⁴ Ντόκος Αθ. - Πιέρρος Φ., Τα Βαλκάνια μετά τον πόλεμο του Κοσσυφοπέδιου, Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2000, σελ. 140.

¹⁹⁵ Ξηνταρόπουλος Ευάγγελος, Η προστασία των μειονοτήτων στο Κοσσυφοπέδιο 1945-2012, στο περιοδικό «Ναυτική Επιθεώρηση τ. 579», Φεβ. 2012.

Αφενός είναι γεγονός ότι οι στρατιωτικές επιδρομές του NATO στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, υλοποιώντας τα ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας και του ΟΗΕ, κατάφεραν να βάλουν ένα τέλος στη θηριωδία του εμφυλίου στην περιοχή. Αφετέρου όμως η επέμβαση του NATO αν και έγινε στο όνομα της διεθνούς νομιμότητας και περιφερειακής σταθερότητας, στην ουσία εξυπηρετούσε εκείνους που είχαν παραβιάσει τη διεθνή νομιμότητα με αποτέλεσμα να δημιουργείται ένα πολύ κακό προηγούμενο για την πολιτική σταθερότητα στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων. Επιπλέον ήθελαν να υποχρεώσουν τρεις διαφορετικούς λαούς που αποδεδειγμένα δεν ήθελαν να ζήσουν ενωμένοι να ζήσουν υπό κοινή στέγη με ενιαία κρατική υπόσταση. Οι νατοϊκοί αεροπορικοί βομβαρδισμοί είχαν σημαντικό κόστος σε ζωές αμάχων και σε υποδομές αλλά μηδαμινό κόστος στις γιουγκοσλαβικές ένοπλες δυνάμεις όπως ομολόγησαν τα νατοϊκά επιτελεία. Για αυτό το λόγο η εμπλοκή των νατοϊκών χερσαίων δυνάμεων αποκλείστηκε. Τελικά το επιθυμητό αποτέλεσμα για τη δύση, ήρθε σε πολύ μεγάλο ποσοστό, εξαιτίας της ύπαρξης μιας αξιόπιστης χερσαίας δύναμης αποτελούμενης από Βόσνιους μουσουλμάνους και Κροάτες, οι οποίοι και συνεργάστηκαν με τις νατοϊκές δυνάμεις, ως συστατικό στοιχείο μιας συνολικότερης στρατηγικής¹⁹⁶.

Στη συγκεκριμένη περιοχή (Βοσνία-Ερζεγοβίνη) δραστηριοποιήθηκαν διεθνείς οργανισμοί όπως ο ΟΗΕ και ο ΟΑΣΕ. Στην εποχή της κρίσης, στην περιοχή βρέθηκε προσωπικό αυτών των οργανισμών για ένα συνεχές διάστημα με ανάπτυξη παρατηρητών, πολιτικού και στρατιωτικού η και αστυνομικού προσωπικού με συγκεκριμένη αποστολή και όχι ως μια απλή επίσκεψη κάποιων αξιωματούχων ή διαπραγματευτών¹⁹⁷. Το 1992 λίγους μήνες μετά την κήρυξη του πολέμου ιδρύθηκε από τον ΟΗΕ η προστατευτική δύναμη με την ονομασία UNPROFOR, με εντολή να συμβάλει στην αποκατάσταση της ειρήνης και της ασφάλειας. Η εντολή της δύναμης καθώς και το μέγεθος της διευρύνθηκαν προκειμένου να ανταποκριθεί στην ανάγκη παροχής ανθρωπιστικής βοήθειας, στην προστασία των ασφαλών περιοχών όπως ορίστηκαν από το συμβούλιο ασφάλειας και στο συντονισμό των αεροπορικών επιθέσεων του NATO. Το συνολικό μέγεθος της δύναμης έφτασε τα 40.000 περίπου άτομα αποτελούμενα από στρατιωτικό προσωπικό κυρίως αλλά και αστυνομικούς και πολιτικούς

¹⁹⁶ Ντόκος Αθ. - Πιέρρος Φ., Τα Βαλκάνια μετά τον πόλεμο του Κοσσυφοπεδίου, Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2000, σελ. 140 – 166.

¹⁹⁷ Όπως ανωτέρω, σελ. 184.

υπαλλήλους από τις χώρες μέλη του οργανισμού. Ο ΟΗΕ από το 1992 έστειλε δεκάδες χιλιάδες στρατιώτες, τόσο στη Βοσνία όσο και στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων¹⁹⁸. Μεγάλες ποσότητες ανθρωπιστικής βοήθειας, προωθήθηκαν μετά από διαπραγματεύσεις σε τοπικό επίπεδο με τους εμπολέμους. Τα τρόφιμα και τα υπόλοιπα υλικά προέρχονταν από ανθρωπιστικές οργανώσεις τόσο διακρατικές, όπως η Υπάτη Αρμοστεία του ΟΗΕ, όσο και από μη κυβερνητικές¹⁹⁹.

Στην περίπτωση της Βοσνίας – Ερζεγοβίνης είχαμε μία εμπόλεμη κατάσταση η οποία διήρκεσε σχεδόν τέσσερα έτη, όπου υπήρξαν χιλιάδες απώλειες ανθρωπινών ζώων, υπήρξε τεράστια καταστροφή των υποδομών ολόκληρης της περιοχής, καθώς έλαβε χώρα και μεγάλη κλίμακας εκτοπισμός πληθυσμών, ενώ η λύση που τελικά υλοποιήθηκε μάλλον δεν είναι αρεστή από το σύνολο σχεδόν του πληθυσμού που ζει στην περιοχή. Όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω η τροπή των γεγονότων ίσως να ήταν εντελώς διαφορετική αν η ΕΕ είχε υιοθετήσει μια πιο υπεύθυνη στάση από το ξεκίνημα της όλης κατάστασης και αν ο πρόεδρος Κλίντον δεν αμφιταλαντεύονταν για το ποια στρατηγική θα εξυπηρετούσε καλύτερα τα συμφέροντα των ΗΠΑ, αλλά να είχε δράσει με κύριο κριτήριο την συντομότερη επίτευξη της ειρήνης.

4.3 Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΚΟΣΣΟΒΟΥ

Προκειμένου να θεωρηθεί μια στρατιωτική επέμβαση νόμιμη πρέπει αρχικά να υπάρχει απειλή της ειρήνης ή επίθεση που να ενεργοποιήσει το άρθρο 39 από το Συμβούλιο Ασφαλείας και βέβαια να πληρούνται οι προϋποθέσεις των άρθρων του κεφαλαίου VII, δηλαδή θα πρέπει να έχουν εξαντληθεί όλα τα ειρηνικά μέσα, το Συμβούλιο Ασφαλείας να έχει εξουσιοδοτήσει την επέμβαση αυτή και βέβαια να έχει συγκροτηθεί κάποιο στρατιωτικό σώμα. Για τις ανθρωπιστικές επεμβάσεις το Συμβούλιο θεωρεί ότι μπορεί να είναι είτε παράνομες, είτε νόμιμες αρχικά και έπειτα από νομικό έλεγχο να αποδειχθεί, στη συνέχεια, το αντίθετο²⁰⁰.

Στην περίπτωση του Κοσσοβού, το ΝΑΤΟ ενήργησε αρχικά χωρίς την εξουσιοδότηση του Συμβουλίου Ασφαλείας, αιτιολογώντας την πράξη του αυτή ως

¹⁹⁸ EU Analytical Report at <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20190529-bosnia-and-herzegovina-analytical-report.pdf>

¹⁹⁹ Όπως ανωτέρω σημ. 195, σελ. 188.

²⁰⁰ Τσισελίκης, Κωνσταντίνος, Επιβάλλοντας την Ειρήνη, Σάκκουλα, 2001, σελ. 208 & 209.

επιτακτική και άμεση για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των Κοσσοβάρων. Αφενός όμως δεν ίσχυε η ενεργοποίηση του άρθρου 51, αφού δεν υπήρχε στην ουσία κάποια ένοπλη επίθεση από την Γιουγκοσλαβία εναντίον άλλου κράτους και αφετέρου είναι εμφανές ότι η νομιμότητα της δράσης του NATO χωλαίνει όσον αφορά τις διατάξεις του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. Επισημαίνεται για άλλη μία φορά ότι η δράση του NATO επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από τη στάση των ΗΠΑ.

Στη Σύνοδο Κορυφής που έλαβε χώρα στη Ουάσινγκτον το 1999, για το επιχειρησιακό εύρος του NATO²⁰¹, υποστηρίχτηκε η άποψη ότι κρίσεις όπως είναι αυτές των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι επίφοβες στην διατάραξη της ειρήνης και ασφάλειας των κρατών μελών. Όσον αφορά στην έλλειψη εξουσιοδότησης από το Συμβούλιο Ασφαλείας για την επέμβαση του NATO στο Κόσοβο, οι ΗΠΑ ισχυρίστηκαν ότι σε τέτοιες καταστάσεις, για να υπάρχει αμεσότητα και αποτελεσματικότητα, θα πρέπει το NATO να μπορεί να παρακάμψει την εξουσιοδότηση του Συμβουλίου. Στην συγκεκριμένη σύνοδο υιοθετήθηκε ένα νέο εύρος αμυντικών δυνατοτήτων, στις οποίες συμπεριλαμβάνονται και επεμβάσεις για ανθρωπιστικούς λόγους. Καθώς η σύνοδος αυτή προηγήθηκε της επέμβασης στο Κόσοβο, πολλοί υποστηρίζουν ότι θεωρητικά η ενέργειες του NATO ήταν τοιουτοτρόπως νομιμοποιημένες. Όπως προαναφέρθηκε όμως, σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο και τον Χάρτη των ΗΕ, είναι εμφανές ότι η δράση της συμμαχίας ήταν παράνομη²⁰², καθώς στερούνταν της εξουσιοδότησης του Συμβουλίου βάσει του κεφαλαίου VII. Το NATO ισχυρίστηκε απραξία από το Συμβούλιο, αλλά κάτι τέτοιο δεν ίσχυε.

Ακολούθως αναφέρεται η αντίδραση των κρατών στην επέμβαση του NATO στο Κόσοβο. Οι ΗΠΑ, ισχυρίστηκαν (όπως ήταν αναμενόμενο) ότι η επέμβαση δικαιολογείτο, διότι πραγματοποιήθηκε για ανθρωπιστικούς λόγους και με σκοπό να παύσει η βία²⁰³. Στο ίδιο μήκος κύματος κινήθηκε η Μεγάλη Βρετανία, που

²⁰¹ NATO : “Defense Capabilities Initiative” at <https://www.nato.int/docu/pr/1999/p99s069e.htm>

²⁰² Στις 26/3/1999, υποβλήθηκε στο Συμβούλιο Ασφαλείας από Ρωσία, Ινδία και Λευκορωσία σχέδιο απόφασης με το οποίο καταδικάζονταν οι ενέργειες του NATO ενάντια στη Γιουγκοσλαβία. Στο κείμενο υποστηρίζονταν η άποψη ότι η επέμβαση αυτή αποτελούσε παραβίαση του άρθρου 2 παρ. 4, του άρθρου 24 και του 53. Το σχέδιο απορρίφθηκε από τα κράτη μέλη τα οποία το καταψήφισαν κυρίως γιατί η κρίση στο Κόσοβο κλιμακωνόταν συνεχώς και η επέμβαση φαινόταν αποτελεσματική.

²⁰³ Ο τέως Πρόεδρος της Αμερικής Μπιλ Κλίντον ανέφερε τη «μη συμμόρφωση της Γιουγκοσλαβικής Κυβέρνησης στις αποφάσεις 1199 και 1203 του Συμβουλίου Ασφαλείας». Στο *Institute De Droit*

υποστήριξε την επέμβαση του NATO στο Κόσσοβο, το 1999, ως «νόμιμη ένοπλη ανθρωπιστική επέμβαση»²⁰⁴. Η Σουηδία τήρησε μία πιο ουδέτερη στάση, τονίζοντας ότι η στρατιωτική επέμβαση του NATO, χωρίς την εξουσιοδότηση του Συμβουλίου Ασφαλείας, ήταν παράνομη, αλλά δικαιολογημένη, αφού είχαν εξαντληθεί προηγουμένως όλα τα ειρηνικά μέσα για την ελευθερία της πλειονότητας του πληθυσμού στο Κόσσοβο ανεπιτυχώς. Στον αντίποδα, η Ολλανδία υπογράμμισε ότι το άρθρο 2 παρ. 4 του Καταστατικού Χάρτη δεν αφήνει περιθώριο για χρήση βίας (επέμβαση), χωρίς την εξουσιοδότηση του Συμβουλίου Ασφαλείας, ότι η τήρηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι καθήκον πρωτίστως του ίδιου του κράτους, το οποίο υποχρεούται να τηρεί τους διεθνείς κανόνες και ότι οι ανθρωπιστικές επεμβάσεις πρέπει να θεωρούνται ως «λύση επείγουσας ανάγκης».

Η Επιτροπή του Υπουργείου Εξωτερικών των ΗΠΑ, ένα χρόνο μετά την επέμβαση, πρόβαλε το επιχείρημα ότι η στρατιωτική επέμβαση του NATO στο Κόσσοβο ήταν δικαιολογημένη από ηθική άποψη και πρότεινε τη βαθμιαία αλλαγή του πλαισίου του Καταστατικού του ΟΗΕ, για τη δημιουργία μίας νέας νομικής βάσης, επί της οποίας θα εδράζεται η ανθρωπιστική επέμβαση. Αυτή θα έπρεπε (σύμφωνα με την επιτροπή) να συνίσταται στα εξής :

- Η βία πρέπει να είναι το τελευταίο καταφύγιο.
- Η ευθύνη για την παύση των βιαιοπραγιών, βαρύνει το ίδιο το κράτος.
- Όταν μία κυβέρνηση είναι ανίκανη να σταματήσει τη βία, τότε, μόνο, η διεθνής κοινότητα πρέπει να αναλάβει δράση.
- Η χρήση βίας πρέπει να επιτύχει τον αντικειμενικό της σκοπό, σε συμφωνία προς τους κανόνες του διεθνούς δικαίου. Παράλληλα, πρότεινε την απόσυρση του δικαιώματος αρνησικυρίας (veto)²⁰⁵ από τα κράτη-μέλη, σε περίπτωση «έκτακτης ανάγκης» (όπως είναι η παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων).

International-Session De Santiago, 2007 : 10th Commission, Present Problems of the Use of Force in International Law, σελ.252.

²⁰⁴ Ο τέως Πρωθυπουργός της Αγγλίας Τόνι Μπλερ ισχυρίστηκε ότι «η επέμβαση στο Κόσσοβο ήταν το μόνο μέσο αποτροπής μίας τεράστιας ανθρωπιστικής καταστροφής». Όπως ανωτέρω σελ. 252.

²⁰⁵ Όπως ανωτέρω, 10th Commission, σελ. 264.

Οι αιτιάσεις των ΗΠΑ δεν βρήκαν νομική βάση, ειδικά σε ότι αφορά στην ανθρωπιστική επέμβαση. Ο αμερικανός Πρόεδρος, Μπίλ Κλίντον, προκειμένου να δικαιολογήσει την επέμβαση παρουσίασε τρεις λόγους για τους οποίους αποφασίστηκε η νατοϊκή επέμβαση. Κατ' αρχάς ότι το ΝΑΤΟ έπρεπε να παραμείνει αξιόπιστο ως προς του σκοπούς του, κατά δεύτερον ότι έπρεπε να προστατευθούν τα ανθρώπινα δικαιώματα των Κοσοβάρων και τρίτον ότι έπρεπε να αποφευχθεί οποιαδήποτε αποσταθεροποίηση της περιοχής.

Η διεθνής επιστημονική κοινότητα διχάστηκε ως προς το ζήτημα της επέμβασης στο Κόσσοβο. Η διχογνωμία, προκλήθηκε από το γεγονός ότι η επιδρομή του ΝΑΤΟ δε συνοδευόταν από την εξουσιοδότηση του Συμβουλίου Ασφαλείας, περισσότερο δε μάλλον που τη δράση ανέλαβε το ΝΑΤΟ. Η άποψη υπέρ της επέμβασης, εδραζόταν στο γεγονός ότι έπρεπε να τερματιστεί η συστηματική και κατάφωρη παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των αλβανοφώνων²⁰⁶. Από την άλλη, η επέμβαση του ΝΑΤΟ στο Κόσσοβο, δεν θα έπρεπε να θεωρηθεί ανθρωπιστική διότι μπορεί να θεωρηθεί ως υποστήριξη προς την αλβανική πλειονότητα στο Κόσσοβο και επιπλέον οι νατοϊκοί βομβαρδισμοί, στοίχισαν τη ζωή περισσότερων Σέρβων από τον αριθμό των θυμάτων του Μιλόσεβιτς.

Η Γιουγκοσλαβία προσέφυγε στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, στις 28 Απριλίου 1999 κατά κρατών μελών του ΝΑΤΟ με την κατηγορία ότι προέβησαν σε παραβιάσεις του Διεθνούς Δικαίου²⁰⁷. Οι κατηγορίες περιλάμβαναν παραβιάσεις της αρχής της μη επέμβασης, της εσωτερικής δικαιοδοσίας και της απαγόρευσης χρήσης ραδιενεργών όπλων, υπήρξαν όμως και κατηγορίες για αμέλεια των αμάχων και προσπάθεια γενοκτονίας των Σέρβων. Η Γιουγκοσλαβία αιτήθηκε την λήψη προσωρινών μέτρων και την παύση των βομβαρδισμών. Το Διεθνές Δικαστήριο όμως απέρριψε το αίτημά της καθώς θεωρούσε ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα δεν καταπατούνταν από τις ενέργειες του ΝΑΤΟ, όπως η Γιουγκοσλαβία ισχυριζόταν, αλλά από τις σερβικές στρατιωτικές δυνάμεις.

Κατά τη διάρκεια της εξέτασης της αίτησης της Γιουγκοσλαβίας προέκυψαν ορισμένα ζητήματα αντιπαράθεσης μεταξύ των δικαστών. Το Δικαστήριο τόνισε

²⁰⁶ Όπως ανωτέρω, 10th Commission, σελ. 251.

²⁰⁷ International Court of Justice : Legality of Use of Force (Yugoslavia v. United States of America) at <https://www.icj-cij.org/en/case/114>

την ανθρωπιστική καταστροφή στο Κόσοβο με σκοπό να παρουσιάσει την συνεχή καταπάτηση των δικαιωμάτων των Αλβανών του Κοσσόβου. Προς αντίθεση άλλων περιπτώσεων το Δικαστήριο απέρριψε την αίτηση προσωρινών μέτρων υπονοώντας ότι η παύση των βομβαρδισμών θα ενέτεινε την ανθρωπιστική καταστροφή εις βάρος των Αλβανών²⁰⁸. Η ειρωνεία της υπόθεσης έγκειται στο ότι η απόρριψη της αίτησης της Γιουγκοσλαβίας για επιβολή μέτρων έγινε τη στιγμή που οι συνεχείς παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (από πλευράς NATO) ήταν εμφανής και δεν περνούσαν απαρατήρητες.

Η υπεράσπιση ενός συλλογικού αγαθού, όπως η διεθνής ειρήνη και ασφάλεια, από έναν περιφερειακό οργανισμό (το NATO), μονομερώς, θέτει ένα κρίσιμο ερώτημα σε σχέση με την υιοθέτηση νέων ρόλων και τη νομιμοποιητική δράση των νέων δρώντων. Η μονομερής επιχείρηση του NATO και ο παραγκωνισμός ενός οργάνου κατεξοχήν αρμοδίου για την επιβολή των αρχών που απορρέουν από το σύστημα συλλογικής ασφάλειας, συνιστά υπέρβαση της ισχύουσας διακρατικής τάξης για πολλά κράτη. Ωστόσο, παρά τα ηθικά διλήμματα που εκφράζονται κατά καιρούς και που εκφράστηκαν έντονα με αφορμή την κρίση στο Κόσοβο, η μονομερής ανθρωπιστική επέμβαση παραμένει ασυμβίβαστη με το ισχύον διεθνές δίκαιο²⁰⁹.

4.4 ΑΛΛΕΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ

Η επιχείρηση στην Σομαλία αν και ήταν η πρώτη επιχείρηση η οποία αποφασίστηκε από το Συμβούλιο Ασφαλείας με βάση καθαρά Ανθρωπιστικούς λόγους, εντούτοις έγινε χωρίς τη συγκατάθεση της χώρας υποδοχής κυρίως λόγω της μη ύπαρξης κεντρικής κυβέρνησης με εξουσία σε όλη την επικράτεια της χώρας²¹⁰.

Στη Σομαλία η επιχείρηση εδραίωσης κράτους απέτυχε. Τον Ιούνιο του 1993, οι επιθέσεις από τις δυνάμεις του Στρατηγού Aideed εναντίον της UNOSOM II, είχαν ως αποτέλεσμα το θάνατο 23 Πακιστανών μελών ης ειρηνευτικής αποστολής. Επίσης, τον Οκτώβριο του 1993 δολοφονήθηκαν 17 Αμερικανοί και

²⁰⁸ Τσιτσελίκης, Κωνσταντίνος, *Επιβάλλοντας την Ειρήνη*, Σάκκουλα, 2001, σελ. 325-328.

²⁰⁹ Φωτεινή Παζαρτζή, *Η μονομερής ανθρωπιστική επέμβαση και το διεθνές δίκαιο*, στο νομικό περιοδικό *Το Σύνταγμα*, Διμηνιαία επιθεώρηση συνταγματικής θεωρίας και πράξης, τεύχος 4/2001, Αθήνα, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2001.

²¹⁰ Όπως παραπάνω, σημ. 207, σελ. 252-255.

συνελήφθησαν μέλη της ειρηνευτικής αποστολής. Το Κογκρέσο, ασκούσε πιέσεις για την αποχώρηση των αμερικανικών δυνάμεων. Τελικά, το Μάρτιο του 1994, η Κυβέρνηση Clinton διέταξε την αποχώρηση των αμερικανικών δυνάμεων από τη Σομαλία.

Παρά το γεγονός ότι μέχρι το Μάρτιο του 1993, η όλη επιχείρηση έβαινε μάλλον προς αποτυχία, το Συμβούλιο Ασφαλείας με το ψήφισμα 814/25 Μαρτίου 1993 έθεσε ακόμα ψηλότερους τον πήχη της συγκεκριμένης αποστολής, θέτοντας ως στόχο των αφοπλισμό των αντίπαλων φατριών στη Σομαλία. Ο χρονικός συνδυασμός με την αλλαγή στην αμερικανική κυβέρνηση και την άνοδο των Δημοκρατικών στην εξουσία με τον Μπιλ Κλίντον, η Ουάσινγκτον άρχισε να μιλά για Οικοδόμηση Κράτους και λιγότερο για Ανθρωπιστική Επέμβαση, οδηγώντας σε ακριβώς αντίθετα αποτελέσματα. Υπήρξαν πολλές απώλειες αμάχων και κυανοκράνων, με τις περισσότερες εμπλοκές να λαμβάνουν χώρα στο έντονα αστικό περιβάλλον του Μογκαντίσου κι ενώ οι κυανόκρανοι δεν διέθεταν σαφείς κανόνες εμπλοκής, ιδίως για περιπτώσεις που οι άμαχοι χρησιμοποιούνταν ως ανθρώπινες ασπίδες από τους διάφορους πολεμάρχους. Ειδικά δε κατά τη Μάχη του Μογκαντίσου (3-6 Οκτωβρίου 1993), μετά την κατάρριψη δύο αμερικανικών ελικοπτέρων Black Hawk, οι δυνάμεις της UNOSOM II βρέθηκαν σε μια πραγματική παγίδα, κύριο κομμάτι της οποίας αποτελούσαν πολίτες πρόχειρα οπλισμένοι²¹¹.

Τα κυριότερα αίτια αποτυχίας της επιχείρησης στη Σομαλία ανάγονται στην έλλειψη στρατηγικού σχεδιασμού για μακροπρόθεσμη αντιμετώπιση της Σομαλικής Κρίσης. Ο βραχυπρόθεσμος χαρακτήρας της επέμβασης, λόγω του φόβου απωλειών που συνεπαγόταν η στρατιωτική εμπλοκή σε μία χώρα με ανύπαρκτη θεσμική οργάνωση και οι βραχυπρόθεσμοι στόχοι της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, αναφορικά με τα μέσα και τη διάρκεια της αποστολής, ήταν στοιχεία που υπονόμισαν την αξιοπιστία της επέμβασης.

Με την αποχώρηση των ξένων στρατευμάτων η Σομαλία μετέπεσε σε Αποτυχημένο Κράτος (Fail State) και παραμένει σαν «τρύπα» στο Παγκόσμιο Σύστημα Ασφάλειας. Η Πειρατεία στο κέρασ της Αφρικής αλλά και η δημιουργία

²¹¹ Mark Bowden, *Black Hawk Down: A Story of Modern War*, Atlantic Press, New York, 1999, p. 113-114.

τρομοκρατικών οργανώσεων θρησκευτικού χαρακτήρα όπως η Al Sabaab, αλλά και η ανησυχία και εμπλοκή των γειτονικών χωρών της Αιθιοπίας και Ερυθραίας μπορούν να εντείνουν την ανασφάλεια διεθνώς.

Σε ότι αφορά στην περίπτωση της Αϊτής αυτό που αξίζει να σημειωθεί ότι για πρώτη φορά το Συμβούλιο Ασφαλείας έκρινε ότι η βίαιη ανατροπή μιας δημοκρατικά εκλεγμένης κυβέρνησης μπορεί να αποτελέσει ικανοποιητικό λόγο εφαρμογής του κεφαλαίου VII του χάρτη των ΗΕ²¹².

²¹² Τσιτσελίκης, Κωνσταντίνος, Επιβάλλοντας την Ειρήνη, Σάκκουλα, 2001, σελ. 264-265..

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο : ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στην παράθεση των διαπιστώσεων και των συμπερασμάτων, όταν αυτά γίνουν πιο ειδικά και πιο συγκεκριμένα θα χρησιμοποιηθεί η περίπτωση του Κοσσοβού, ως η χαρακτηριστικότερη αλλά και εγγύτερη στην Ελλάδα περίπτωση επέμβασης, καθώς επίσης το γεγονός ότι χρεώνεται αποκλειστικά στη διακυβέρνηση Κλίντον (δηλ. δεν ξεκίνησε επί άλλης Προεδρίας). Επισημαίνεται για μία ακόμη φορά πως αν και το κύριο ρόλο στην εν λόγω επέμβαση τον διαδραμάτισε το ΝΑΤΟ, είναι δεδομένη η επιρροή που ασκούν οι ΗΠΑ στην Βορειοατλαντική Συμμαχία.

Είναι γεγονός ότι το νέο μεταψυχροπολεμικό περιβάλλον χαρακτηρίζεται από τη μείωση της σημασίας των διακρατικών συγκρούσεων και την αύξηση των εσωτερικών/εμφύλιων συγκρούσεων που αναγορεύονται πλέον σε μείζονα απειλή για τη διεθνή ειρήνη και σταθερότητα. Η αλλαγή στη φύση του πολέμου καθιστά δύσκολη τη διάκριση μεταξύ «πολιτικού» και «στρατιωτικού» και το ζήτημα της ανθρωπιστικής επέμβασης αποκτά τη δική του δυναμική. Παράλληλα, τα ανθρώπινα δικαιώματα αποκτούν οικουμενική διάσταση και αποτελούν σημαντικό μέρος της ευρωπαϊκής και αμερικανικής πολιτικής.

Η αύξηση των επεμβάσεων μετά το 1989 δεν οφείλεται στην διάδοση των φιλελεύθερων αξιών της Δύσης όπως πρεσβεύει ο νεοφιλελευθερισμός, αλλά στην εμφάνιση του αμερικανικού ηγεμονισμού. Οι Ηνωμένες Πολιτείες και οι σύμμαχοι τους, κατέχοντας εξέχουσα θέση στο διεθνές σύστημα κρατών, έχουν τη δυνατότητα να προωθούν τις αξίες τους με κάλυμμα την εμπέδωση της παγκόσμιας ειρήνης και τάξης. Ο Αμερικανικός ηγεμονισμός συνδέεται άμεσα με την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης και συνεπαγόμενα με την ασυμμετρία ισχύος που επικρατεί έκτοτε. Όσο περισσότερο αυξάνεται το χάσμα ισχύος, τόσο περισσότερο ενισχύεται η τάση μονομερών επεμβάσεων.

Η δράση των ηγεμονικών δυνάμεων έχει καταδείξει ότι δεν στηρίζονται σε οικουμενικές αρχές και κανόνες ή σε διακηρύξεις περί ύπαρξης μιας διεθνούς κοινωνίας. Όταν πράττουν κατ' αυτό τον τρόπο, αυτό οφείλεται στην ανάγκη να αποκρύψουν το στοιχείο του εθνικού συμφέροντος στις αποφάσεις τους. Έτσι

εξηγείται και η επιλεκτικότητα στην ανάληψη επεμβατικής δράσης σε περιπτώσεις παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Σταδιακά, η πολιτική πτυχή της κυριαρχίας απέκτησε προβάδισμα έναντι της νομικής. Οι αλλαγές που επήλθαν στο διεθνές σύστημα μετά το 1990 σήμαιναν ότι η έννοια της απόλυτης και αποκλειστικής κυριαρχίας έχει ξεπεραστεί από τις εξελίξεις και θα πρέπει να συνδέεται με την ικανότητα μιας κυβέρνησης να εκπληρώνει τις υποχρεώσεις και τις ευθύνες της έναντι των πολιτών. Έτσι, η συγκατάθεση ενός κράτους για επέμβαση στο εσωτερικό του, ιδιαίτερα όταν αυτή γίνεται υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών, δεν θεωρείται αναγκαία προϋπόθεση, χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει ότι είναι πάντοτε σωστό ή δίκαιο.

Μεταψυχροπολεμικά οι ΗΠΑ δεσμεύτηκαν αρχικά να ηγηθούν εντός του πολυμερούς πλαισίου του ΟΗΕ ώστε να αναζωογονηθεί ο μηχανισμός συλλογικής ασφάλειας. Κατέστη σαφές όμως ότι δεν θα δεσμεύονταν ολοκληρωτικά και ότι ήθελαν να έχουν την πρωτοβουλία των κινήσεων. Όμως η αρχική δέσμευση υπέρ της συλλογικής ασφάλειας ήταν καθαρά σε επίπεδο λόγων και όχι πράξεων. Εξαιτίας του ηγεμονισμού και της ασυμμετρίας ισχύος, οι επεμβάσεις μετά τον ψυχρό πόλεμο αντανάκλυσαν τα συμφέροντα των δυτικών χωρών και ιδιαίτερα των ΗΠΑ.

Ουσιαστικά οι ΗΠΑ προωθώντας ένα δόγμα υπέρ της διάδοσης της ελευθερίας και διατηρώντας για τον εαυτό τους το δικαίωμα χρήσης βίας, παραβιάζουν τις αρχές της κρατικής κυριαρχίας, της μη επέμβασης και της εσωτερικής αυτοδιάθεσης. Αυτό που επιδιώκουν δεν είναι κάποιες ευγενείς αρχές, αλλά προώθηση επαναστατικών ιδεών που κινούνται στα όρια του δογματικού ιμπεριαλισμού. Στο πλαίσιο αυτό οι διεθνείς οργανισμοί παίζουν περιορισμένο ρόλο και η άρνησή τους να συμμορφωθούν δεν λειτουργεί αποτρεπτικά για την Ουάσιγκτον και όσους ακολουθούν τις επιλογές της.

Το NATO είχε ως πρωταρχικό σκοπό την αποτροπή μιας πιθανής σοβιετικής επίθεσης έναντι της δυτικής Ευρώπης, όμως μετά την εξαφάνιση του Συμφώνου της Βαρσοβίας, την αποσύνθεση της Σοβιετικής Ένωσης και το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, η πιθανότητα μιας στρατιωτικής επίθεσης ενάντια

στη δυτική Ευρώπη ήταν απίθανη. Γι' αυτό ξεκίνησε να δημιουργείται ένα δίλημμα πώς θα δικαιολογηθεί η ύπαρξη της Συμμαχίας μπροστά στην αντίφαση που δημιουργούταν μεταξύ του στρατιωτικού δυναμικού και της ανύπαρκτης πιθανότητας τα μέλη της να γίνουν αντικείμενο επίθεσης. Όμως, οι ίδιες εξελισσόμενες περιστάσεις που δημιουργήθηκαν με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου θα ήταν αυτές που θα έδιναν στο NATO τη δυνατότητα να διατηρηθεί ως η στρατιωτική συμμαχία που θα φρουρούσε την ασφάλεια της ευρωατλαντικής περιοχής.

Με την έναρξη της μετα-ψυχροπολεμικής περιόδου το NATO βρέθηκε σε μια νέα διαδικασία στο νέο ευρωπαϊκό πλαίσιο ασφαλείας. Η εστίαση του στην εδαφική ασφάλεια των κρατών-μελών έπρεπε να δώσει τη θέση στη διατήρηση της σταθερότητας και στην εμβάθυνση των σχέσεων συνεργασίας με τους παλαιούς εχθρούς. Η εγγύηση της άμυνας που τονιζόταν στην ιδρυτική συνθήκη έπρεπε να διευρυνθεί ώστε να περιλαμβάνει την προστασία των κοινών συμφερόντων διαμέσου συλλογικών δράσεων. Αν το NATO ήθελε να επαναπροσδιοριστεί ως το πρωταρχικό όργανο ασφαλείας στην Ευρώπη, έπρεπε να ενσωματώσει όλες τις χώρες του ημισφαιρίου.

Το Κόσοβο αντιπροσωπεύει ένα κρίσιμο σημείο στην ιστορία της συμμαχίας, αφού χρησιμοποιήθηκε η ισχύς βασιζόμενη σε ηθικές επιταγές αλλά και εθνικά συμφέροντα για την εγγύηση της ειρήνης και σταθερότητας στα Βαλκάνια. Με αυτό τον τρόπο ενισχύθηκε η δέσμευση του NATO όσον αφορά την περιφερειακή ασφάλεια και την ανάγκη διάδοσης της δημοκρατίας και των αξιών που τη διατηρούν σε όλη την ευρωατλαντική περιοχή.

Τα αποτελέσματα της επέμβασης είναι τόσο διφορούμενα όπως και οι λόγοι που οδήγησαν σε αυτά. Το σίγουρο είναι ότι η δράση επέτρεψε να προσδιοριστούν, αφενός η αδυναμία της ευρωπαϊκής πολιτικής άμυνας και η εξάρτηση που συνέχιζε να υπάρχει από τις ΗΠΑ και αφετέρου το ενδιαφέρον των ΗΠΑ να διατηρήσουν την διατλαντική υπεροχή. Τέλος, απέδειξε ότι στις ανθρωπιστικές επεμβάσεις, η ζωή των αμάχων δεν αποτελεί βασικό στοιχείο.

Είναι βέβαιο ότι επέμβαση στο Κοσσυφοπέδιο προκάλεσε κύμα συζητήσεων και αντιδράσεων. Οι υποστηρικτές εμμένουν στην νομιμότητα των

ενεργειών του NATO για την προστασία των θυμάτων και βέβαια τη δημιουργία ενός νέου εθιμικού κανόνα, που θεωρεί την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ισοδύναμη με την αρχή της μη επέμβασης. Υπάρχει όμως και η άλλη πλευρά που υποστηρίζει ότι η επέμβαση στο NATO ήταν παράνομη, όχι μόνο γιατί αντιβαίνει στους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου αλλά και γιατί δεν θα έπρεπε να συσχετιστεί με την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Παρόλα αυτά, ο βομβαρδισμός της περιοχής είχε τραγικές συνέπειες για τον λαό αλλά και για την υποδομή της χώρας.

Πολλοί είναι εκείνοι που επιθυμούν την νομιμοποίηση της ανθρωπιστικής επέμβασης γιατί θεωρούν ότι η κρατική κυριαρχία βοηθάει στην παραβίαση των δικαιωμάτων και παρεμποδίζει την εξασφάλιση βοήθειας. Ίσως η δημιουργία ενός νέου εθιμικού κανόνα να θεωρείται πολύ πρόωμη κίνηση, καθώς δεν θα μπορούσε να στηριχτεί ούτε στη συνεχή διεθνή πρακτική, ούτε και στην ολομελή συναίνεση των κρατών, αλλά δεν θα πρέπει η διεθνής κοινότητα να συμβιβάζεται και να εθελουφλεί.

Ο χαρακτηριστικότερος πυλώνας στον οποίο βασίζεται το επιχείρημα κατά της νομιμότητας της επέμβασης στο Κόσοβο συνιστά και επιχείρημα κατά της γενικότερης πρακτικής της ανθρωπιστικής επέμβασης και είναι το άρθρο 2 παρ.4 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. Απαγορεύει κάθε χρήση βίας με εξαίρεση το άρθρο 51 που τονίζει το δικαίωμα στην αυτοάμυνα καθώς και τρόπους συλλογικής δράσης που αναφέρονται στο κεφάλαιο VII.

Οι υποστηρικτές του δόγματος της ανθρωπιστικής επέμβασης χρησιμοποιούν κι αυτοί το άρθρο 2 παρ. 4 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. Όμως για αυτούς μια απλή ανάγνωση της διάταξης δεν αποκλείει ενδεχόμενο ανθρωπιστικής επέμβασης. Μια τέτοια ενέργεια δεν επηρεάζει την εδαφική ακεραιότητα του κράτους, διότι δεν έχει ως στόχο να στερήσει από το κράτος μέρος της επικράτειάς του, αλλά απλώς τη διάσωση ανθρώπων. Ούτε και αποτελεί (πάντα κατ' αυτούς) μια τέτοια επέμβαση παραβίαση της πολιτικής ανεξαρτησίας του κράτους, αφού δεν επιδιώκει να επηρεάσει το σύστημα διακυβέρνησής του, μόνο να διασώσει τον απειλούμενο πληθυσμό.

Η επέμβαση του NATO στο Κόσοβο αποκάλυψε ότι η διεθνής κοινότητα δεν μπορεί να αγνοεί τις ένοπλες συγκρούσεις ούτε τις εσωτερικές κρίσεις, δεδομένου ότι αυτό που συμβαίνει μέσα σε ένα κράτος μπορεί να έχει επιπτώσεις σε περιφερειακό και ενίοτε σε παγκόσμιο επίπεδο. Η εμπειρία του Κοσσόβου μας δείχνει ξεκάθαρα ότι ο σεβασμός των δημοκρατικών αξιών αποτελεί μια ηθική επιταγή για τους πιο ισχυρούς παίκτες του διεθνούς συστήματος. Το ερώτημα που παραμένει είναι αν το δικαίωμα βέτο στο Συμβούλιο Ασφαλείας μπορεί να χρησιμοποιηθεί, έτσι ώστε να μπλοκάρει μια αποφασιστική απόφαση σε κατάσταση κρίσης. Το σίγουρο είναι ότι η επέμβαση του NATO στο Κόσοβο δημιούργησε ένα προηγούμενο όσον αφορά τη δυνατότητα απάντησης της διεθνούς κοινότητας μπροστά σε καταστάσεις κρίσεως. Αυτό το προηγούμενο το εκμεταλλεύτηκε η Ρωσία στο έπακρο, αρκετά χρόνια αργότερα, το 2014, όταν με τη χρήση υβριδικού πολέμου επενέβη στην Ουκρανία.

Επίσης η περίπτωση του Κοσσόβου ανέδειξε εμφανώς τις ελλείψεις της ευρωπαϊκής άμυνας κι αυτό γιατί αποδείχθηκε ο υψηλός βαθμός εξάρτησης των ευρωπαϊκών χωρών από τις ΗΠΑ. Η αυτονομία που υπήρχε μέσα στην ΕΕ στο οικονομικό, ακόμα και πολιτικό πεδίο, ήταν κάτι ανύπαρκτο στον τομέα της άμυνας και ασφάλειας. Η εμπειρία του Κοσσόβου έδωσε το έναυσμα στην ΕΕ να αυξήσει τις προσπάθειες για την ανάπτυξη μιας ευρωπαϊκής πολιτικής που θα εξασφάλιζε την ασφάλεια και τη σταθερότητα της περιοχής.

Παρά τις επιθυμίες αρκετών κρατών, το δικαίωμα ανθρωπιστικής επέμβασης με χρήση βίας παραμένει εξαιρετικά αμφιλεγόμενο. Το μονοπάτι ωστόσο έχει ήδη αρχίσει να χαράζεται και είναι ορατό με σχετική ευκρίνεια και έτσι δεν μπορεί πλέον να αποκλειστεί η ενεργοποίηση του ανά πάσα στιγμή και ανάλογα με το είδος, το εύρος και τα γεωπολιτικά δεδομένα που θα διέπουν μια ενδεχόμενη ανθρωπιστική κρίση μεγάλου εύρους και ικανής βαρύτητας, αλλά και ανάλογα με το πρίσμα υπό το οποίο θα την προσεγγίσουν τα μόνιμα μέλη του Σ.Α. και η διεθνής κοινότητα.

Η διενέργεια μιας ανθρωπιστικής επέμβασης υποτάσσεται σε περιστασιακές σκοπιμότητες που προκύπτουν από υπολογισμούς κόστους-οφέλους. Οι ηθικές έννοιες είναι πολύ σπάνια η αιτία και σχεδόν πάντα το

αποτέλεσμα. Αυτό σημαίνει ότι η ηθική τίθεται στην υπηρεσία των ισχυρών και τα μικρά κράτη μπορούν να ακολουθούν αυτή την ηθική των ισχυρών που τείνει να επικρατήσει οικουμενικά.

Τελικά από το σύνολο των περιπτώσεων, αυτών που αναφέρθηκαν στη παρούσα εργασία, αλλά και άλλων όπως οι περιπτώσεις της Ρουάντα, του Ανατολικού Τιμόρ, ακόμη και μεταγενέστερες της Προεδρίας Κλίντον όπως το Αφγανιστάν και το Ιράκ, φαίνεται μάλλον ότι η δημοκρατία δεν επιβάλλεται με τη βία. Στην περίπτωση του Κοσόβου είκοσι χρόνια μετά την επέμβαση του ΝΑΤΟ, υπάρχει ακόμη συμμαχική δύναμη στην περιοχή (KFOR) και το Κόσσοβο σίγουρα δεν λειτουργεί ως ανεξάρτητο κράτος, πόσο μάλλον ως δημοκρατία.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Από την προ-ψυχροπολεμική περίοδο έως και την μεταψυχροπολεμική περίοδο, η επέμβαση έλαβε εντελώς διαφορετικές διαστάσεις και σήμερα έχει φτάσει σε τέτοιο στάδιο και έχει λάβει τέτοιες διαστάσεις που προβληματίζουν το διεθνές δίκαιο. Η επεμβατική πολιτική στο όνομα της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό της μεταψυχροπολεμικής εποχής με τις Μεγάλες δυνάμεις να κάνουν χρήση αυτής ανενόχλητες, νομιμοποιώντας την πρακτική τους αυτή μέσω του οργάνου του ΟΗΕ, του Συμβουλίου Ασφαλείας. Εκμεταλλευόμενες την ηγεμονική τους θέση στο διεθνές περιβάλλον και τη μονιμότητά τους στο Συμβούλιο Ασφαλείας δρουν αυθαίρετα καταπατώντας βασικές αρχές του διεθνούς δικαίου, παραγκωνίζοντας και υποβαθμίζοντας το ρόλο του ΟΗΕ και των οργάνων του. Οι περιπτώσεις της Σομαλίας, της Βοσνίας και του Κοσσόβου, αποτελούν ορισμένες από εκείνες που μαρτυρούν την πραγματικότητα αυτή.

Είναι γεγονός ότι ο ΟΗΕ συστάθηκε για την διαφύλαξη της ειρήνης στο διεθνές σύστημα. Ωστόσο, οι δυσκολίες που αντιμετωπίζει είναι πολλαπλές. Ο οργανισμός υποχρεούται να δράσει μέσα σε ένα άναρχο σύστημα αποτελούμενο από κράτη, τα οποία ως βασικό στόχο έχουν την μεγιστοποίηση της ισχύος τους και την επίτευξη των συμφερόντων τους. Η διατάραξη της ειρήνης είναι πάντοτε πιθανή και τα όργανα της διεθνούς κοινότητας πρέπει να βρίσκονται συνεχώς σε εγρήγορση.

Εν κατακλείδι, η διεθνής κοινότητα θα πρέπει να συνειδητοποιήσει ότι η επιβολή της ειρήνης με τη χρήση βίας, έχει ελάχιστες πιθανότητες επιτυχίας, αν τα άμεσα εμπλεκόμενα κράτη δεν αναλάβουν το κόστος και της συνέπειες μίας τέτοιας επιχείρησης. Παράλληλα, είναι αναγκαίο να αντιληφθεί ότι η ανοικοδόμηση της ειρήνης και της σταθερότητας σε κοινωνίες υπό κρίση, συνιστά μια πολυεπίπεδη και πολυδιάστατη δραστηριότητα, η οποία απαιτεί μακροχρόνιο και στρατηγικό σχεδιασμό και συντονισμό δράσης των εμπλεκόμενων μερών (κρατών και διεθνών οργανισμών).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Alexandras, Yannis. «Kosovo Under International Administration.» *Survival*, Vol.43, No 2, 2001: 32-33.
- Baumann, Yates & Washington. *My Clan Against the World" US and Coalition Forces in Somalia 1992-1994*. Fort Leavenworth: Military Bookshop, 2004.
- Bootie, Cosgrove-Mather. *CBS News : A Look Back at the Polls*. 7 June 2004.
<https://www.cbsnews.com/news/a-look-back-at-the-polls/> (πρόσβαση Ιουλ. 16, 2019).
- Bowden, Mark. *Black Hawk Down*. New York: Atlantic Press, 1999.
- Brown, Chris. «Reflections on the 'War on Terror', 2 years On.» *International Politics*, 2004.
- Brownlie, Ian. *International Law and the Use of Force by States*. Oxford: Clarendon Press, 1963.
- Brzezinski, Zbigniew. *The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives*. New York: Basic Books, 1997.
- . *Η δεύτερη ευκαιρία. Τρεις πρόεδροι και η κρίση της Αμερικανικής υπερδύναμης*. Αθήνα: Λιβάνη, 2008.
- Bull, Hedley. *Intervention in world politics*. Oxford: Oxford University Press, 1984.
- Bumiller Elisabeth & Sanger David. *A DAY OF TERROR: THE PRESIDENT; A Somber Bush Says Terrorism Cannot Prevail*. 12 Sept 2001. <https://www.nytimes.com/2001/09/12/us/a-day-of-terror-the-president-a-somber-bush-says-terrorism-cannot-prevail.html> (πρόσβαση Ιουλ. 14, 2019).
- Bush G H.W & Scowcroft Brent. *A world transformed*. New York: Knopf, 1999.
- CamisarAdriana, Diechtiareff Boris, Bartol Letica, Switzer Christine . *An Analysis of the Dayton Negotiations and Peace Accords*. Final Research Paper, DHP D224, Fletcher School of Law and Diplomacy, 2005.
- Cohn, Theodore. *Διεθνής Πολιτική Οικονομία. Θεωρία και πράξη*. Αθήνα: Gutenberg, 2009.
- Davidson, Janine. *Η τελευταία Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας του Ομπάμα*. 4 March 2015.
<https://www.foreignaffairs.gr/articles/70210/janine-davidson/i-teleytaia-stratigiki-ethnikis-asfaleias-toy-ompama?page=show> (πρόσβαση Ιουλ. 16, 2019).
- Dougherty, J.E & Pfaltzgraff, R.L. *Ανταγωνιστικές Θεωρίες Διεθνών Σχέσεων*. Αθήνα: Παπαζήσης, 1992.
- Edward Hall William . *Treatise on International Law*. Oxford: Clarendon Press , 1884.
- Emmerich de Vattel. *The Law of Nations: Principles of the Law of Nature, Applied to the Conduct and Affairs of Nations and Sovereign*. Philadelphia : T. & G. W. Johnson, 1844.
- European Commission. *Commission Staff Working Document Analytical Report*. 29 May 2019.
<https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20190529-bosnia-and-herzegovina-analytical-report.pdf> (πρόσβαση Oct 15, 2019).

- Foreign Affairs. *Interview with David Owen on the Balkans*. Spring 1993.
<https://www.foreignaffairs.com/articles/1993-03-01/interview-david-owen-balkans>
 (πρόσβαση Ιουλ. 18, 2019).
- Foreign Affairs, Benjamin A. Valentino. *Το πραγματικό κόστος τής Ανθρωπιστικής Παρέμβασης*. 20
 Apr. 2012. <https://foreignaffairs.gr/articles/68753/benjamin-a-valentino/to-pragmatiko-kostos-tis-anthropistikis-parembasis?page=show> (πρόσβαση Οκτ. 4, 2019).
- Francisco de Victoria (translated by J.P.Bate). *De Indis et de Jure Belli Relectiones*. at Classics of
 International Law , 1917.
- Franck, Thomas. «The Emerging Right to Democratic Governance.» *The American Journal of
 International Law*, Vol. 86, Jan. 1992: 46-91.
- Gnesotto, Nicole. «EU, US: Visions of the World, visions of the other.» *Shift or Rift. Assessing US-
 EU Relations after Iraq. (Institute for Security Studies)*, 2003: Paris.
- Gray, Christine. *From Unity to Polarization: International Law and the Use of Force in Iraq*. n.d.
<http://www.ejil.org/pdfs/13/1/456.pdf> (πρόσβαση Αυγ. 10, 2019).
- Gwen, Fill. *The New York Times : The 1992 campaign, Democrats; Clinton selects Senator Gore of
 Tennessee as running mate*. 10 July 1992.
<https://www.nytimes.com/1992/07/10/us/1992-campaign-democrats-clinton-selects-senator-gore-tennessee-running-mate.html> (πρόσβαση Ιουλ. 16, 2019).
- Hobbes Thomas (μτφ. Δημητρακόπουλος Γιάννης). *Leviathan*. Αθήνα: Γνώση, 1989.
- Hobsbawn, J. Eric. *Revolutionaries*. Λονδίνο : Abacus, 2007.
- . *Παγκοσμιοποίηση, Δημοκρατία και Τρομοκρατία*. Αθήνα: Θεμέλιο, 2007.
- Holbrooke, Richard. *To End a War*. New York: Random House, 1998.
- Huntington, Samuel P. «America's Changing Strategic Interests.» *Survival*, Vol 33 No. 1 , 1991: 3-
 17.
- . *Η σύγκρουση των πολιτισμών και ο ανασχηματισμός της παγκόσμιας τάξης*. Αθήνα:
 Τερζόπουλος, 1999.
- Ikenberry, G. John. «Illusions of empire: defining the new American order.»
<https://www.foreignaffairs.com/reviews/review-essay/2004-03-01/illusions-empire-defining-new-american-order>, 2004.
- International Court of Justice . *Legality of Use of Force (Yugoslavia v. United States of America)* . 2
 June 1999. <https://www.icj-cij.org/en/case/114> (πρόσβαση Oct. 18, 2019).
- Kant Immanuel (μτφ. Σαργέντης Κωνσταντίνος). *Προς την Αιώνια Ειρήνη*. Αθήνα: Πόλις, 2006.
- Keohane Robert - Nye Joseph S. *Power and Interdependence: World Politics in Transition*. Boston:
 Brown and Company, 1977.
- Kissinger, Henry. *Παγκόσμια τάξη: Σκέψεις γύρω από τον χαρακτήρα των εθνών και την πορεία
 της ιστορίας*. Αθήνα: Εκδόσεις: Λιβάνη, 2014.

- Krasner, Stephen. «Transnational Terrorism.» https://www.hoover.org/sites/default/files/fw_hoover_foreign_policy_working_group_un_conventional_threat_essay_series/201411%20-%20Krasner.pdf, 2014.
- Krauthammer, Charles. *The unipolar moment*. 01 Feb 1991. <https://www.foreignaffairs.com/articles/1991-02-01/unipolar-moment> (πρόσβαση Ιουλ 6, 2019).
- Krepinevich, Andrew F. Jr. *Αμυντική στρατηγική σε εποχές λιτότητας*. 18 Φεβ. 2013. <https://www.foreignaffairs.gr/articles/69181/andrew-f-krepinevich-jr/amyntiki-stratigiki-se-epoxes-litotitas?page=show> (πρόσβαση Ιουλ. 16, 2019).
- Latawski Paul and Smith A. Martin . *NATO, Kosovo and "humanitarian intervention"*. n.d. <https://www.manchesteropenhive.com/view/9781526137784/9781526137784.00007.xml> (πρόσβαση Αυγ. 18, 2019).
- Legvold, Robert. *Η διαχείριση του νέου Ψυχρού Πολέμου*. 3 Φεβ. 2015. <http://www.foreignaffairs.gr/articles/70169/robert-legvold/i-diaxeirisi-toy-neoy-psyxroy-polemy?page=show> (πρόσβαση Ιουλ. 15, 2019).
- Lewis, Ioan. & Mayall, James. *United Nations Interventionism, 1991–2004, Somalia. Edited by Mats Berdal*. Cambridge : Cambridge University Press, 2007.
- Lind, William & others. «The changing Face of War : Into Fouth Generation.» *Marine Corps Gazette*, Oct. 1989: 5.
- Livingroom Candidate. *Presidential Campaign Commercials 1952-2012, "1992 Clinton vs. Bush. vs. Perot*. 1992. <http://www.livingroomcandidate.org/commercials/1992> (πρόσβαση Ιουλ. 16, 2019).
- Machiavelli, Niccolo. *Ο Ηγεμών*. Αθήνα: Περίπλους, 2002.
- Maddow, Rachel. *Drift : The Unmooring of American Military Power*. New York: Random House, 2012.
- Martin Indyk, Kenneth Lieberthal, και Michael E. O'Hanlon . *Αξιολογώντας την εξωτερική πολιτική του Μπαράκ Ομπάμα*. 7 Nov 2012. <http://www.foreignaffairs.gr/articles/68880/martin-indyk-kenneth-lieberthal-kai-michael-e-ohanlon/aksiologontas-tin-eksoteriki-politiki-toy-mparak-ompama?page=show> (πρόσβαση Ιουλ. 15, 2019).
- Mearsheimer, John. *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*. Αθήνα: Ποιότητα, 2007.
- Moore, John. «Lawfare.» *The Three Sows Magazine*, July 2017: 6.
- NATO. *Defense Capabilities Initiative*. 25 Apr. 1999. <https://www.nato.int/docu/pr/1999/p99s069e.htm> (πρόσβαση Oct. 16, 2019).
- . *Transcript of the Press Conference*. 13 Oct. 1998. <https://www.nato.int/docu/speech/1998/s981013b.htm> (πρόσβαση Ιουλ. 23, 2019).
- . *Ασφάλεια μέσω Σύμπραξης*. n.d. <https://www.nato.int/docu/sec-partnership/sec-partner-gr.pdf> (πρόσβαση Ιουλ. 18, 2019).
- NSS. «The White House National Security Strategy 2002.» <http://nssarchive.us/NSSR/2002.pdf>, 2002.

- NSS. «The White House, National Security Strategy 1990.» <http://nssarchive.us/NSSR/1990.pdf>, 1990.
- NSS. «The White House, National Security Strategy 1991.» <http://nssarchive.us/NSSR/1991.pdf>, 1991.
- NSS. «The White House, National Security Strategy 1994.» <http://nssarchive.us/NSSR/1994.pdf>, 1994.
- NSS. «The White House, National Security Strategy 1995.» <http://nssarchive.us/NSSR/1995.pdf>, 1995.
- NSS. «The White House, National Security Strategy 1996.» <http://nssarchive.us/NSSR/1996.pdf>, 1996.
- NSS. «The White House, National Security Strategy 1997.» <http://nssarchive.us/NSSR/1997.pdf>, 1997.
- NSS. «The White House, National Security Strategy 1998.» <http://nssarchive.us/NSSR/1998.pdf>, 1998.
- NSS. «The White House, National Security Strategy 2000.» <http://nssarchive.us/NSSR/2000.pdf>, 2000.
- NSS. «The White House, National Security Strategy 2001.» <http://nssarchive.us/NSSR/2001.pdf>, 2001.
- Nye, Joseph S. *Το Παράδοξο της Αμερικανικής Δύναμης*. Αθήνα: Παπαζήση, 2002.
- Phillipson, Coleman. *The International Law and Custom of Ancient Greece and Rome*. <https://archive.org/details/internationallaw01philuoft/page/180>, n.d.
- Ramonet, Ignacio. *Πόλεμοι του 21ου αιώνα Νέοι φόβοι και νέες απειλές, μτφ. Στ. Γκίνης*. Αθήνα: Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου, 2003.
- Raymond W. Apple Jr. *The New York Times : Poll Gives Clinton a Post-Perot, Post-Convention Boost*. 18 July 1992. <https://www.nytimes.com/1992/06/11/us/the-1992-campaign-on-the-trail-poll-gives-perot-a-clear-lead.html> (πρόσβαση Ιουλ. 16, 2019).
- Reisman, Michael. *Present Problems of the Use of Force in International Law at Institute De Droit International-Session De Santiago*. Paris: Editions A.Pedone , 2007.
- . «Sovereignty and Human Rights in Contemporary International Law.» *The American Journal of International Law (Vol. 84)*, Oct. 1990: 866-876.
- Reiss Hans (translated by H. B. Nisbet). *Kant's Political Writings*. Cambridge: University Press, 1970.
- Ruffert, Matthias. «The Administration of Kosovo and East Timor by the International Community.» *International & Comparative Law Quarterly, Vol.50 - 3*, 2001: 613.
- Sagan S.- Waltz K. *The spread of the Nuclear weapons, a debate renewed*. New York- London: W.W. Norton & Company, 2003.
- Sloan, Geoffrey. «Sir Halford J. Mackinder: The Heartland theory then and now.» *Strategic Studies*, 2008.

- Snyder R. *Operation Restore Hope/Battle of Mogadishu*. August 2001.
<https://novaonline.nvcc.edu/eli/evans/his135/Events/Somalia93/somalia93.html>
 (πρόσβαση Ιουλ. 20, 2019).
- Takiff, Michael. *A Complicated Man*. New Haven and London: Yale University Press, 2010.
- The White House. «Remarks by the President at the United States Military Academy Commencement Ceremony.» <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/05/28/remarks-president-united-states-military-academy-commencement-ceremony>, 2014.
- Todorovski D., Zevenbergen J. & P. van der Molen . «Conflict and post-conflict land administration – the case of Kosovo.» *Survey Review*, Vol. 48, 2016.
- U.S. Government. *U.S Department of State*. n.d. <https://1997-2001.state.gov/statements/1998/981008.html> (πρόσβαση Ιουλ. 23, 2019).
- United Nations Documents. *Security Council Report*. n.d. <https://www.securitycouncilreport.org/>
 (πρόσβαση Ιουλ. 26, 2019).
- United Nations GA Resolutions. *Resolution adopted by the General Assembly on 16 September 2005* . 24 Oct. 2005.
https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_60_1.pdf (πρόσβαση Σεπτ. 20, 2019).
- United Nations SC Resolutions. *United Nations Security Council Resolutions*. n.d.
<http://unscr.com/en> (πρόσβαση Ιούλιος 2019).
- United Nations Yearbook . *The Yearbook of the United Nations*. 1989.
<https://www.unmultimedia.org/searchers/yearbook/page.jsp?bookpage=172&volume=1989>
 (πρόσβαση Σεπτ. 23, 2019).
- Walzer, Michael. *Just and Unjust Wars: A Moral Argument with Historical Illustrations*. New York: Basic Books, 2015.
- Washington Post. *Declaration of Gennifer G. Flowers*. 13 March 1998.
<https://www.washingtonpost.com/wp-srv/politics/special/rjones/docs/flowers031398.htm> (πρόσβαση Ιουλ. 15, 2019).
- Watson, Adam. *Η Εξέλιξη της Διεθνούς Κοινωνίας. Μια Συγκριτική Ιστορική Ανάλυση*. Αθήνα: Ποιότητα, 2006.
- Wight Martin (μτφ. Ηράκλεια Στροϊκού). *Διεθνής Θεωρία : Τα τρία Ρεύματα Σκέψης*. Αθήνα: Ποιότητα, 2011.
- Wikipedia. n.d. <https://el.wikipedia.org/wiki/Αϊτή> (πρόσβαση Ιουλ. 20, 2019).
- . *Bill Clinton*. n.d. https://en.wikipedia.org/wiki/Bill_Clinton (πρόσβαση Ιουλ. 16, 2019).
- Wilson R., John. *A Thesis: Reacting to Atrocities: US Foreign Policy and Humanitarian*. Oregon: University of Oregon, 2005.
- Αγγελίδης, Μ. & Γκιούρας, Θ. *Θεωρίες της Πολιτικής και τον Κράτους. Hobbes, Locke, Rousseau, Kant, Hegel*. Αθήνα: Σαββάλα, 2005.

- Αλειφαντής Στ. – Χωραφάς Ευαγ. . *Σύγχρονο διεθνές σύστημα και Ελλάδα*. Αθήνα : Στρατηγικές Εκδόσεις, 2001.
- Αρβανιτόπουλος, Κωνσταντίνος. *Η αμερικανική εξωτερική πολιτική μετά τον ψυχρό πόλεμο*. Αθήνα: Ποιότητα, 2003.
- Βερέμης, Θάνος. *ΗΠΑ: Από το 1776 έως σήμερα*. Αθήνα: Σιδέρης, 2003.
- Βλάχος Γ. – Νικολαΐδης Ε. *Διεθνής ναυτιλιακή πολιτική και στρατηγική*. Πειραιάς: J&J, 2003.
- Βοσκόπουλος, Γιώργος. *Ευρωπαϊκή Ένωση και Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής. Έκφάνσεις Ισχύος, αλληλόδραση και το ζήτημα της παγκόσμιας ηγεμονίας*. Βάρη Αττικής: Ποιότητα, 2012.
- Γεωργούλης, Σ. Χ., & Χουλιάρας, Α. Κ. *Κράτη και Εθνότητες στο Κέρασ της Αφρικής*. Αθήνα: Γνώση, 1995.
- Δρίβας, Αλέξανδρος. *Το Βυζαντινό μέλλον των ΗΠΑ και ο 21ος αιώνας: Μια νέα οπτική της αμερικανικής πολιτικής*. 25 Μάιος 2019. <https://hellasjournal.com/2019/05/to-vyzantino-mellon-ton-ipa-kai-o-21os-aionas-mia-nea-optiki-tis-amerikanikis-politikis/> (πρόσβαση Ιουλ 5, 2019).
- Ζιώγας, Χρήστος. *Διεθνής Τάξη: Θεωρίες Ηγεμονικής Σταθερότητας*. Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο, 2013.
- . *Η «καντιανή» Ευρώπη και ο «χομπσιανός» κόσμος*. 22 Φεβ. 2016. http://paradosiakos.blogspot.com/2016/02/blog-post_454.html (πρόσβαση Σεπτ. 15, 2019).
- Ήφαιστος, Παναγιώτης. *Ιστορία, Θεωρία και Πολιτική Φιλοσοφία των Διεθνών Σχέσεων*. Αθήνα: Ποιότητα, 1999.
- Καιρίδης, Δημήτριος. *Η αμερικανική εξωτερική πολιτική και η συντηρητική αντεπανάσταση*. Αθήνα: Σιδέρη Ι., 2008.
- Καρβουναράκης, Θεοδόσης. *Foreignaffairs : Οι ευρω-αμερικανικές σχέσεις και ο πρόεδρος Κλίντον*. 4 Νοε. 2016. <http://www.foreignaffairs.gr/articles/71041/theodosis-karboynarakis/oi-eyro-amerikanikes-sxeseis-kai-o-proedros-klinton?page=show> (πρόσβαση Ιουλ. 17, 2019).
- Κολιόπουλος Κ. – Ήφαιστος Π. *Η Έναρξη του Ψυχρού Πολέμου 1941-1950, Στρατηγικά ή Ιδεολογικά αίτια*. <http://www.idis.gr/coldwar/pdf/e-book.pdf>, Αθήνα: Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων, 2012.
- Κουσκουβέλης, Ηλίας. *Εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις*. Βάρη Αττικής: Εκδόσεις : Ποιότητα, 2007.
- Κουσκουβέλης, Ηλίας Ι. «Μετά το 1989: διεθνές σύστημα και ηγεμονία .» *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*, 01 Νοε 2009: 26, 39.
- Λίτσας, Ν. Σπυρίδων. *Πόλεμος και Ορθολογισμός: Θεωρητικές Προεκτάσεις και Στρατηγικές Εφαρμογές*. Αθήνα: Ποιότητα, 2010.
- Μακρής, Σπύρος. *Ιστοριογραφία και Πολιτική Φιλοσοφία των Διεθνών Σχέσεων στην Ελλάδα. Η Μεταθεωρητική Συζήτηση*. Αθήνα - Κομοτηνή: Σάκκουλα, 2013.
- . *Ισχύς και Ελευθερία : Φιλοσοφικές, Πολιτικές και Διεθνολογικές Προσεγγίσεις*. Αθήνα: Σιδέρης, 2008.

- Μακρής, Σπύρος. «Ο στρατηγικός ρόλος των ΗΠΑ στον 21ο αιώνα. Η Αμερικανική ισχύς και διπλωματία στη Μέση Ανατολή στο σταυροδρόμι της μεταψυχροπολεμικής εποχής.» https://www.imxa.gr/files/Simmeikta_16/Makris.pdf, 2016.
- . *Πολιτική Ηγεσία και Άσκηση Εξωτερικής Πολιτικής : Το μοντέλο της δημοκρατικής διακυβέρνησης*. Αθήνα: Παπαζήση, 2007.
- Μηχανή του Χρόνου. *Η σφαγή της Σρεμπρένιτσα στον γιουγκοσλαβικό εμφύλιο...* n.d. <https://www.mixanitouxronou.gr/i-sfagi-tis-sremprenitsa-sto-gioygoslaviko-emfylio-opoy-ektelestikan-8000-andres-en-psychro-i-symmetochi-ellinon-ethelonton-sti-megalyteri-genoktonia-stin-eyropi-meta-to-deytero-pagkosmio-polemo/> (πρόσβαση Ιουλ. 19, 2019).
- Ντόκος Αθανάσιος - Πιέρρος Φίλιππος. *Τα Βαλκάνια μετά τον πόλεμο του Κοσσυφοπέδιου*. Αθήνα: Ι. Σιδέρης, 2000.
- Ξηνταρόπουλος, Ευάγγελος. «Η προστασία των μειονοτήτων στο Κοσσυφοπέδιο 1945-2012.» *Ναυτική Επιθεώρηση* τ.579, Φεβ. 2012: 21-51.
- Παζαρτζή, Φωτεινή. «Η μονομερής ανθρωπιστική επέμβαση και το διεθνές δίκαιο.» *Το Σύνταγμα, Διμηνιαία επιθεώρηση συνταγματικής θεωρίας και πράξης*, Απρ. 2001: 1-2.
- Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος. *Αμερικάνικο πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική 1945-2002*. Αθήνα: Ποιότητα, 2012.
- . *Τα Βαλκάνια μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου*. Αθήνα: Παπαζήση, 1994.
- Πλατιάς, Αθανάσιος. *Το νέο διεθνές σύστημα*. Αθήνα: Εκδόσεις :Παπαζήση, 1995.
- Σταματιάδης, Λάμπρος. *Αντιφάσεις και Αντιδράσεις*. 2019 Ιαν. 2016. <https://www.paratiritis-news.gr/details.php?id=177690> (πρόσβαση Σεπτ. 16, 2019).
- Στεργίου, Ανδρέας. «Hobbes versus Kant: οι διατλαντικές σχέσεις υπό το πρίσμα της αξίωσης για ηγεμονία: μια ιστορική και θεωρητική προσέγγιση.» <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/sas/article/viewFile/519/525.pdf>, 2008.
- Ταξιάρχης, Δημ. *Ευρωπαϊκή ασφάλεια και Διεθνείς Οργανισμοί*. Αθήνα : ΕΠΥΕΘΑ, 1997.
- Τσιτσελίκης, Κωνσταντίνος. *Επιβάλλοντας την Ειρήνη*. Αθήνα - Κομοτηνή: Σάκκουλα, 2001.
- Φούσκας, Βασίλης. *Ζώνες Πολέμου, η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική στα Βαλκάνια και*. Αθήνα: Ποιότητα, 2003.
- Χατζηκωνσταντίνου, Κώστας. «Ανθρωπιστική επέμβαση και ευθύνη για προστασία.» Στο *Διεθνείς Σχέσεις, Σύγχρονη θεματολογία και προσεγγίσεις*, του/της Τριανταφύλλου - Υφαντής - Χατζηβασιλείου, 569-570. Αθήνα: Παπαζήση, 2008.
- Χουλιάρης, Αστέρης. *Η Κατάρρευση του Κράτους στην Αφρική: Ρουάντα - Λιβερία – Σομαλία*. Αθήνα: Στοχαστής, 1997.